

ગુજરાતી

ચોથી ચોપડીના અર્થ.

કવિતાની સમગ્રુતી તથા ગુજરાતના
ઇતિહાસના સાર સાથે.

—**—

છાપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર,

બુકસેલર

જગજીવન દલપતરામ.

અમદાવાદમાં

શાહાપુર વનમાળી વાંકાની યોળમાં

હરગોવિન્દાસ હરજીવનદાસ પારેખ

એએએ યોતાના ગ્રંથોદય

પરેસમાં છાપ્યા.

—*—

મંવત ૧૯૮૧.

મન ૧૮૮૫.

કિંમત ૪ આના.

ગુજરાતી ચોથી ચોપડીના અર્થ.

હાલમાં છોકરાઓએ ગૂજરાતી લીજલ ધારણમાં ચોથી ચોપડી શીખવા માંડી, એટલે પાઠમાં આવેલો દરએક શબ્દ વ્યાકરણમાં કયા વર્ગનો ગણાય છે તે તેઓએ મારી પેઠે જાણવું જોઈએ; તેટલા માટે દર એક શબ્દના અર્થની સાથે વ્યાકરણનો વર્ગ લખી જણાવ્યો છે, અને તેની સમજવાની નિશાની ટુંકામાં નીચે મુજબ કરી છે તે પ્રમાણે વાંચીને સમજ લેવું.

(ના) નામ.
(સ) સર્વનામ.

(વિ) વિશેષણ.
(ક્રિ) ક્રિયાપદ.

(અ) અવ્યય.
(કૃ) કૃદંત.

પાઠ ૧ લો.
મંડાવીશું(ક્રિ) શરૂ કર-
રાવીશું.
મંગ્યે(ક્રિ) પસંદ પડશે;
મારી લાગશે.
વાર(ના) વખત.
પાછલી(વિ)પછાડીની.
રાજ(વિ)મગન; ખુશી.
સુંદર(વિ)મારી.
ચાહે(ક્રિ)માગે; ઇચ્છે.
કામ(ના)ધંધો.
નવરા(વી)કામવગરના.
પેહેલાં(અ)અગાઉ.
વરતુ(ના) ચીજ.
પરમેશ્વર (ના)મોટો ઇ-
શ્વર; પ્રભુ.

પશુ(ના)ચોપગાં જનવ-
ર; ચોપગાં પશુ.
પંખી (ના) પાંખવાળાં
પશુ; પક્ષી.
આકાશ(ના) ગગન.
પ્રથવી(ના)દુનિયાં.
માંભરેછે(ક્રિ)યાદ આ
પેછે.
બાઈડા(ના)મરદો.
બાઈડી(ના)મધરીઓ.
છોકરી(ના)છોકરીયો.
ક્રીડા (ના) જીવડા.
ચંદ્રમા (ના) ચાંદો.
જગત (ના) દુનિયા.
સરવે(વિ)બધું; સધળું.
સરજ્યુ(ક્રિ)પેદાકીધું.

વિના (અ) વગર.
દેખતા(ક્રિ) જોતા.
મુદા (અ) રોજ.
હરઘડી(અ)વારેવારે.
માલમ(વિ)યાદ; ફોમ.
છાનું (વિ) યુગ્મ.
ખોટું(વી)ખરાબ; ભુલું.
શિક્ષા (ના) મળ.
પાઠ ૨ જો.
જગત(ના)પ્રથવીદુનિયાં
રેનડીઅર (ના) સાપર
ના જેવું સંગિડાંવા-
ળું જનવર.
ગરડ(ના)મોટા પક્ષીનું
નામ છે.
શીખવાનું(કૃ)ભણવાનું

દેશ(ના) મુલક.
 વચ્ચે(ક)રે હોછે.
 બાલી(ના)ભાપા.
 બત(ના)તરેહ; પ્રકાર.
 બાંનવર (ના) ચોપગાં
 બાંનવર—પશુ.
 સિંહ(ના)મોટા જામરા
 પશુનું નામ છે.
 આંખા(ના)કેરીનાંઝાડ-
 નાળીએર(ના)નાળિએ-
 રનાં ઝાડ.
 અજુરી(ના) અજુરનાં
 ઝાડ.
 ટાક(નિ) હંડડ; છીમ.
 મુલક (ના) દેશ.
 અનાજ (ના) દાણો
 ફળ(ના)લીલો મેવો.
 નીપજેછે (જિ) પકોછે.
 ભાંય (ના) જમીન.
 ઘાતુ(ના) સોનું, રૂપ;
 ત્રાંચ, લોહું વગેરે.
 પરવત(ના)મોટો પહાડ.
 કોતર(ના)ચુકી.
 મેદાન(ના)મોટી પહોળી
 ખુલ્લી જગ્યા.
 મરેવર(ના)મોટુતળાવ;
 (ચોતરક જમીન ને
 વચમાં પાણી તે.)

અવાજ(ના)માદ.
 કનારે(ના)કાંડો.
 દારએ(ના)મસુદ.
 છોળો(ના)ઝાલકો.
 અથડાવી(ક)અકળાવી.
 પાહાડ(ના)મોટા ડુંગરો
 જોડાઈને ઊંચા ગ-
 ચેલા તે.
 ઉના (વિ) ગરમ.
 ઝરણુ(ના)શીમેશીમે પા-
 લી વેહે તે; વેહેળા.
 જગ્યા(ના)રૂકાણું.
 પાલીઆ (વિ) ખરાબ;
 પીએને માંદાપડે એવા
 માંદા (વિ) કાયલી.
 મુદલ(વિ)ખીલકુલ.
 હંડાં (વી)ટાકવાળાં.
 ભાંયરાં(ના)ભાંય તળી-
 આ નીચેનાં ઘર.
 હોડે(અ)નીચે;હેળા.
 હુંફ(ના)ગરમી.
 યુજરાતી (વિ) યુજરા-
 તના.

પાડ ૩ જો.

પ્રાર્થના (ના) રગુતી,
 ભકિત, બંદગી.
 મંજાર(ના)ફુનિઆં.
 પરવત(ના)મોટા પહાડ.

જોમ (ના) જોર.
 દાતાર(ના)સખી; આ-
 પનાર, દોલોમાણમ.
 પ્રાણીઆ(ના)ગીવડા.
 હરકું(જિ)કરવું.
 ઈશ્વર(ના)પ્રભુ.
 તૈયાર(વ)તરત કામમાં
 આવે એવા.
 શાબિતા (વિ) શાભાય-
 માન; શાભાવતા.
 સોમ(ના)ચંદ્રમા.
 રચ્યાં(જિ)મનાવ્યાં.
 જગર (વી)ભારે;
 ગોટું.
 અદકા(વિ)વધારે.
 માગ(ના)સમજણ. અ-
 કકલ.
 બૂલે(જિ)વિમરે.
 પાપી(વિ)અં ડાળ;દુષ્ટ.
 ઉપકાર (ના) પાડ.
 કાપ (જિ) મટાડ.
 કલેશ (ના) કલ્લેઓ;
 પરિતાપ(ના)મંતાપ.
 કુમતિ(ના)નહારીબુદ્ધિ;
 ખરાબ વિચાર.
 કહણા(ના)દયા; મેહેર.
 ફાટ (ના) ફાંચ.
 સુખ (ના) ચેત, મજા.

(કવિતાની સમજૂતી.) (૧).

અરે! પ્રભુ તું તો એકજ છે. તે આખી દુનિયા પેદા કરી છે; પૃથ્વી; પાણી, અને પર્વતો એ બધું તેજ બનાવ્યું છે. (૧) તારા મન્ત્રના શોભા-યમાન, સુરજ ને વળી ચંદ્રમા; તે બધાને તેજ બનાવ્યા છે, એ તારું પ્રભુ મોટું જોર છે. (૨) હમને બધી વાતની સમજણ ને હમારામાં બધા યુથો છે, તેનો પ્રભુ તું જ આપનાર છે; કોઈ ચંડાળ માણસ હોય તે એ બધા તારો આભાર ભુલી જાય. (૩) મોટે હે ધર્મીર તું કજીઆ લડાઈ, ટુંટા જે હોય તેનું મોં કાળુ કર એટલે તે કાહાડી નાંખ, ને પાપનો મોટો જે સંતાપ તેને પાણુ દુર કર, અને હમારાં બધાં દુઃખ મટાડીને સુખની વાતે, હમને સુખ કર. (૪).

પાઠ ૪ થો.
પરગજી (વિ) પરોપકા-
રી, પરકલ્યાણી.
દેવરાં(ના)જીવાર આ-
જરીનાજડારોડલા.
ભો(ના)ખીક; ડર.
અધમુઆ(વિ) અડધો
મરેલો, મુડદાલ.
દેખાડ્યું(કિ)બતાવ્યું.
ગમ(ના)તરક, બાજી.
દયા(ના)રેહેમ.
પેહેલો(વિ)જલરી.
મોદા(વિ)કાપલી.
કુવા(ના)ખાડા.
લેવાઈગિયો(કિ)મુડ-
દાલંજેવો યઈ ગયો.
શકિત(ના)જોર.
કેહાડયા(કુ)કેમોકરવા.

દુઃખ(ના)સંકટ, પીડા.
છોડ્યું(કિ)કાહાડું
સંભાળ(ના)અરદાસ.
કલ્લા(ના)બાચકા,
ચોડા.
તપેલી(ના)પાતેલી.
ટટાર(પી)હોશિયાર.
ચરવા(કુ)ચામખાવા.
પાઠ ૫ મો.
આયડીઆં(ના)તમ્મર.
કાંકાં.
મેહેનત(ના)કોશીશ.
સુઝતે(ક)દેખતો.
બાપુ(ના)બચ્ચા;ભાઈ.
પણીશ(કિ)મીઠાઈશ
ભણી(અ)તરક.
કાહું(કી)મહારઆણું.
સાદ(ના)અવાજ.

કુખી(કુ)બુડી.
આશિષ(ના)મારી
દુઆ.
ગરીબ(વિ)કંગાળ.
કામ(ના)બગલ.
ટેકો(ના)આધાર.
જોડંગતો(કુ)લંગડાતો.
હોડતો(કુ)આલતો.
લંગડાઈ(કુ)ખોડાઈ.
ઉતાવળો(વી)ઝડપથી.
પાઠ ૬ હો.
આય(ના)શકિત.
ભુલો પડયો=રરતો વિ-
મરી ગયો.
જંગલ(ના)વગરો; રાત.
આડોઅવળો(અ)વાંકો
ચુકો; આણીગમ
પેલીગમ.

ભટકયો(ક્રિ)રખડયો.
ગભરાઈ(કૃ)અકળાઈ.
થેકેયોક(વિ)મોટે મોટે.
રેયો (ક્રી) રડયો.
ચેતીધું(ના)વેતીધું
ધરાયો(ક્રી)તરપત થયો.
કટકો(વી)જરો; થોડું.
ગુલુ(ના)ઉપકાર.
વળતી(અ) પછી.
વગડો(ના)વન; રાત.
ચરતો(કૃ) ધાત્ર આતો.
ભાભિયો(ના)જાણીતો.
જીવાડયો(ક્રિ)અચાન્યે
નજર(ના)ધ્યાન, નીધા.
પકડું(વિ)અરેઅરે.

પાઠ ૭ મો.

હુંટું(ક્રિ)જેરાવરીથી
ખુંચી લેવું.
મનસુઓ(ના)વિચાર.
અટકળ(ના)વિચાર.
પરોણાગત(ના)પરોણા-
આકરી.
ધટારત(વિ)લાયક.
ઉતરડ (વિ) લોકોની
આવ જાવ નહીતે;
અવાગરો.
પકરો (ક્રિ) ઝાલો.
ખુમ (ના) માદ; ધાટો.

પાંગજો(વિ) પગે લુલો.
વેળાસર(અ) વખતસર.
વાળવાને (કૃ) બદલો
આપવાને.
લંગડો(ના) લુલો; લુલા
પગવાજો માણુમ.
મદદ(ના)કુમક.
ટાંઠિઆ(ના) પગ.
અભે(ના)ખાંધ ઉપર.
લગણુ (અ) સુંબી.
ભલું(વિ)સારે ; રડું.
ઈછતો (કૃ) ચાહતો.

પાઠ ૮ મો.

ભોજન(ના)જાંખાનુ.
ભજીઆં(ના) ચણાના
લોટના ખીરામાંમ-
સાલા માથે રતાણુ,
કેળાં, ભાજી વગેરે
નાંખીને કિનાતેલમાં
તળી કાઢેલી ચીજ.
વરણન(ના)વિસ્તાર.
શીરો(ના)ધર્જીના લોટ-
ને ખામાં શેખી માંહે
ખાંડનું પાણી રેડી
લચકાજેવુંકરેલું તે.
કમોદ(ના)ઝંચીભતના
ચોખા.
પકવાન(ના)લાડવા, જ

લેખી, દહીતરાં, ગે-
ભર વગેરે મીઠાઈ.
વડી(ના)ચોખાની દાળ
ભીનાળીને વાટી,
માંહે આદુ મરચાં
નાંખીનેમેગટાજેવી
ખનાવેલી ચીજ.
વડાં(ના)ચોખા કે અડ-
દની દાળ વાટીને
પતાસા જેવો આ-
કાર કરીને તેલમાં
તળી કાઢેલું તે.

પૂરણપોળી(ના) પડવા-
ળી રેટલી; વેડમા,
પાપડ (ના) અડદની
દાળને વાટી માંહે
સંચોરો મરી વગેરે
નાંખી પૂરી જેવડી
ખનાવેલી ચીજ.

કચેરી(ના)ધારી જેવું
ખાંડવાળુખાવાનુ.
મેવો (ના) ચણાનો લો-
ટ કે ધર્જીની પરસુ-
દીને ભીનાળીને તે-
ના લાંબા તાર કરી
ગુંચળાજેવુંકરેલું તે.
મુણજે(ક્રી) મુંભળજે.
અતી(વી)ધણી બહુ.

ભાંગીને(કુ)વલોવીને.	પાક કરેલો તે.	ટકા કરી પછી તેને
ભાતભાત(ના)જતજત	લાડ(ના)લાડવા.	ગોળ કે ખાંડના પા
તળાં(કી)તેલમાંવધાર્યાં	સાર (વી)સારા.	છીમાં બાફેછે તે.
દુધપાક (ના) દુધમાં	કંસાર (ના)ધર્જના છે-	સ્વાદ (ના) લેહેજત.
ચોખાખાંડ નાંખી	ક ઝીણા ઝીણા ક-	અપાર (વી) ધણેજ.

(કવિતાની સમજૂતી.) (૨).

હમે આજે બપોરે જે જમણુ જમ્યા, તેની વાત તમે સંભાળો; કમો દના ચોખાનો ભાત કીધો હતો, અને ઘણ ઘણો સરસ બની હતો. (૧). દહીને વરોળીને જડી છાશની કઢી કીધી હતી, અને માંહે સારી વડી નાંખી હતી; જુદી જુદી જાતનાં શાક તળ્યાં હતાં અને બાસુદી પુરીને દુધપાક કર્યા હતાં. (૨) વેડમીને લાડવા સારા હતા, ને વડાં કચોરી ને કંસાર કીધા હતા; બજીઆં તળેલાં ને સારી બાજી કરી હતી, ને ચીરો સા રો ને રોટલી બનાવી હતી. (૩) પાચે પકવાંન કરેલાં તે જમતાં જમતાં ઘણા મજા પડે; ને વડાં પાપડ સેવો સારી હતી, ને તળેલા ચણાનો સ્વાદ ઘણો સારો હતો. (૪).

પાઠ ૯ મો.	આપુસ(ના)નીન રેસા	પાંદડાં(ના)પાંતરાં-
આંખા(ના)કેરીનાંઝાડ.	દાર કેરીની જાત.	માર(ના)આંખાનાં ફુલ.
મરવા (ના) નાની કું-	કલમ (ના) લાંબડી	તુરા (વી) ફિકા.
મળી કેરી.	કેરીની જાત.	જીણુ (ના) પડ.
કાઠીઆં(ના) તરકારી	ધીર(વી)હાથ્યાવગરનો.	કઠણુ (વી) મુખત.
વેચનારો; પરતાગી	મૂળ(ના)મૂળીઆં; જડ.	અથાણાં(ના) આથણાં.
આં.	થડ(ના) ઝાડનો વચલો	ખરે(વી)મુખત; ધણો.
સાખો (ના) પાકવાપર	ગોળ ભાંગ.	ગંજી(વી)મીઠી.
આવેલી કેરીઆં.	ડાળાં (ના) ઝાડની	લટકેલી(કુ) ટીંગાએલી.
ટોપજા (ના) પાંચની	મોટી સાખા.	બગર(ના) ચૌટું.
છાલની બનાવેલી	ડાળીઆં(ના) ડાળામાં	સરસ (વી) સારી.
મોટી ટોપજી.	થી કુટેલીમોટીસાખા.	

પાઠ ૧૦ મો.

માયાપ (ના) માતા
પિતા; માતા તાત.
આમા (ના) હુકમ.
મંભાળ (ના) અરદાસ.
ધર્મ (ના) ફરજ; કામ.
પાડ (ના) ઉપકાર.
ભાગવતું (ક્રી) વાપરવું;
ફોડી લેવું.
અલો (ના) પાડ.
આભાર (ના) ઉપકાર.
બુંડા (વી) અરાય.
માનવી (ક્રી) પાળવી.
ઝાડું નરસુ (વી) ઝાડું
નહાડું.
આડું (વી) વાડું; ઉલટું.
રળીતે (ક્રી) પેદા કરીતે,
નભવેછે (ક્રી) ચલાવેછે.
માન (ના) આપર.
ઉછેરયાં (ક્રી) મોટાં કરયાં
વેડવું (ક્રી) અમરું.
ઘરડાં (વી) બુઢાં; જઈક.
હેત (ના) આર.
વેળા (ના) વખત.
પજવવા (ક્રી) કાયર કર-
વા; દુઃખ દેવું.

પાઠ ૧૧ મો.

નહારો (વી) અરાય.

પરખવું (ક્રી) જાણવું.
ખેડિકર (વી) ચિંતા વ-
ગરનું.
કાયર (વી) હેરાન.
હરતા (ક્રી) સ્થિરરહેતા.
પૂરો (ના) અરાયર.
બુલો (ના) ચુકો
ઠામઠામ (ના) ડોકાણું ડે-
કાણું.
અચકાય (ક્રી) અટકે,
આંચો આય.
શરમાતો (ક્રી) લજવાતો
આગમ (ના) મુસ્તી.
ખેડિકરાઈ (ના) ખેપરવા.
મેલા (વી) ધુળવાળા.
ઝટ (અ) જલદી.
વર્ગ (ના) હાર, કલામ.
દસ્કન (ના) અક્ષર.
ખેવકુક (વી) મૂર્ખ.
અચકાય (ક્રી) પડે, ઝી-
કાય.
પંડે (વી) જાતે, પોતે.
કડતો (વી) નહારો.
મન (ના) ચિત્ત.
છુટી (ના) રજ.
વાટ (ના) ગાહા.
નડે (ક્રી) કાયર કરે.
મસ્તી (ના) તોફાન.

ફરજેત (વી) ખે હરમત.

પાઠ ૧૨ મો.

ચુક (વી) મોલેતાગી.
મમીમાંજ (ના) મંદ્યા-
કાળ.
પાય (ના) પગ.
લવારો (ના) પકવકાટ.
ગવાળો (ના) અચકો,
છાપ.
પોથી (ના) ચોપડી.
લીપ (ના) જુ, જુનાં.
ધંડાં;
આપ (મ) પોતે, જાતે.
ધારો (ક્રી) માતે, વીચારો
ધારો (ના) કાયદો.
ધુલો (ક્રી) ધરધર;
કાંપે.
જોડણી (ના) અક્ષર
જોડવાનું કામ.
અતિથે (વી) ધણીજ.
ચિંતા (ના) કિકર.
ચુક (ના) બુલ.
લેખણો (ના) કલમો.
મેલી (ના) નાદાન છોકરી
લેખીએ (ક્રી) જોઈએ.
લુગડાં (ના) કપડાં.

(કવિતાની સમજૂતી.) (૩).

જે નહારો નિશાળીઓ હોય તે નિશાળમાં બધા છોકરા આવી રહ્યા પછી પોતે આવે, ને બીજા જો બેસી રહ્યા પછી પોતે બેસે; મહેતાજી જે ધારા પ્રમાણે ચાલવાને કહે તે પ્રમાણે ચાલે નહીં. તો તે નહારો નિશાળે જમીને શું શીખવાનો હતો, (કંઈજ નહીં.) (૧). તે નહારો નિશાળીઓ ને માંત્ર પડે કે સુવાનું મન થાય, પછી પાઠ વાંચતાં પોતાના પગ થર થર ધુલ્યા કરે; લખવા બેસે તો લીસોટા લીસોટા પાડે ને બાણવા બેસે તો બક બકાટા કર્યો જાય, તો તે નહારો નિશાળે જમીને શું શીખવાનો હતો. (૨) શબ્દોની બરાબર જોડણી પણ તેને આવડે નહીં. ને મનમાં ઘણી ફિક્કર નહી, તેથી ઘણી ભુલો તેને પડે; કલમો ભાગીને અબી તે એકડી કર્યા કરે. તો તે નહારો નિશાળે જમીને શું શીખવાનો હતો. (૩) તેના ધુજવાળા હાથથી તે ચોપડી પણ મેલી કરે, જેમ ઢોલ ગાંડી છોકરી હોય ને તે 'બકુ' એકઠું કર્યા કરે તેમ તે કરે, તેના ધુગડામાં આપણે હજારો જુ જોઈએ, તો તે નહારો નિશાળે જમીને શું શીખવાનો હતો. (૪)

પાઠ ૧૩ મો.
આરો(ના) પાર, છોડો.
માંકડો(ના)રાતા મોનો
વાંદરો.
મંગ(ના) સોખત.
પીના(ના) આપ, તાત.
પ્રકાશવું(ક) તેજકરવું.
માતા(ના) મા, માજી.
રૂપ(ના) કાન્તિ.
પુત્ર(ના) છોકરો.
કર્મ(ના)નસીબ; કામ

ડોઠ(વી) આલુધડ.
વડી(વી) મોટી.
બાળકો(ના)બચ્ચાઓ.
ટાળો(કિ) મુઠી દો.
કચી(વી) કંઈ પણ.
વઢે(ક) લડે.
આડપાસે=આડી બા
જુએ.
પુર(વી) બરાબર.
બરોબોલ=આચી શી
બામણ.

સુણી(કું) માંબળી.
ખૂબઆરો(વી) ઘણો
નહારો.
કુટયો(ક) કુટેલો, અ-
ભાગીઓ.
પ્યારો(વી)વાહલો.
જોર(ના) બળ.
કીક(વી) બરાબર.
હાલો(વી)અમથો.
ભીંખીન(કું)ભીંખ મા-
ગીને.

(કવિતાની સમજૂતી.) (૪)

તે નહારો નિશાળીઓ કંઈ વાત માંડી કે તેમાં તૈયાર એટલે વાતો ક
રવા માંડી જાય, તેથી અચ્ચાંચ્ચાં તમે તે નહારાની સંગત મુકી દેઓ; એ
મ કરશો તો કશી વાતનો છેડો તમારો આવવાનો નથી, તો તે નહારો
નિશાળે જઈને શું શીખવાનો હતો. (૫). તે નહારો ખીજા જોડે લડે ને
વહ્યા કરે કે આડી બાજુએ પડે, પછી તેનું અર્થ ડોળ તે જણાઈ આવે;
તેને કોઈ સારી શીખામણ દે તે કડવી બેર જેવી લાગે, તો તે નહારો નિ
શાળે જઈને શું શીખવાનો હતો. (૬). તે નહારો કીમતનો ફુટેલો નિશા
ળમાં મેહેતાજીને પણ કાયર કર્યા કરે, ને નિશાળમાંથી છુટે ત્યારે વાંદરા
ની જેઠું કુદકો મારી દોડયો જાય; પછી તે છોકરો મા આપને પણ વહા
લો લાગે નહી; તો તે નહારો નિશાળે જઈને શું શીખવાનો હતો. (૭). તે
નહારાને ધણા જોરથી (પકડીને) નિશાળમાં લાવીને ગોધા, તો પણ તે બરા
બર શીખવાનો નહી ને મૂરખાજ રહેવાનો; પછી ભીખ માગીને પોતાનો
ગમે તેમ ગુજારો કરે, તો તે નહારો નિશાળે જઈને શું શીખવાનો હતો. (૮)

પાઠ ૧૪ મા.
કનાયો(કી) પેદાકાપો.
પત(ના)પતીજ; બરોસો
સાકું(ના) કરાર; વેચાણ
નો અંદોલન.
ઉજાણી(ના)મજબાની,
જીઆકત.
કને(અ)પામે; સોડે.
બાળક(ના)અચ્ચું.
લુચ્ચા(વી)ડોંગા.
છેતરયો(કી) ઠગ્યો.
વિચાર(ના)મરોસો.

જુહુ(ના)આકું.
ઠગ્યો(કી)છેતરયો.
કાળુ કર=માં છુપાવ.
ઠગ(ના)ઠગારો; ધુતારો.
હરામ(વી)અધરમ.
જન્મ(ના)ગી દગાની.
ફળેતી(ના)ગેરઆઅર.
માં(અ) નહી.
છેતરાય(કી)ઠગાય.
બુલગયો (કી) વિમરી
ગયો.
નફો(ના)ફાપદો; હાંમલ.

પાઠ ૧૫ મા.
દેવ(ના)પ્રજ; પરમેશ્વર.
ગાડીવાન(ના) ગાડીવા-
જો; ગાડીહાંકનારો.
ખંત(ના)ચેટક.
વગડો(ના)વન; જંગલ.
ઉધમ(ના)ધંધો; વેપાર.
ચીકણા(વી)ચીકણવા
જો; ચોટીજાયએવો.
ચોટી(ક)જંગલી; આત્રી.
વાટ(ના)રાહ.
રોઈ(ક)રડી.

વિનંતી(ના) કાલાવાલા;
 સહાયે (ના) મદદ.
 વાણી (ના) વાચા.
 મુરખ (વી) બેવકૂફ.
 ટેકો (ના) આધાર.
 આગસુ(વી)મુરત.
 આશરો (ના) મદદ.
 ઝોડીકાઢેલી(કૃ)બનાવ-
 ઠની; બનાવેલી.
 ભરોસો(ના) વિશ્વાસ.
 પડેજ (વી) પોતેજ.
 આધાર આસરો.
 ગરજ(ના)દરકાર, પરવા.
 યુનો(ના)અપરાધ.
 આજ્ઞા(ના)હુકમ.
 મેહેનત(ના)શ્રમ,ઉદ્યમ
 પાઠ ૧૬ મો.
 કેળ (ના) કેળાનું ઝાડ.
 તાપોદીઆં(વી)આમ-
 ડીઆં, લાંબા જ-
 ડી છાલનાં.
 મોનેરી(વી)ચોધાર,લા-
 લ તથાલીલીછાલનાં
 મથાળે(ના)ઉપર; ટોચે.
 આસપાસ (અ) આજુ
 બાજુએ.
 જથો (ના)મુમખો.
 ફળેછે(તી)ફળ આવેછે.

પીલા (ના) ફણગા.
 લુમ(ના)કાતરો.
 ટુંકી (વી) થોડી.
 મુદત (ના) વખત.
 મેવો (ના) ફળ.
 આશીને(કૃ)રાંખીને.
 ફરાળ(ના)પ્રતમાં આ-
 વાનાં ફળ વગેરે;
 ફળ આવાં તે.
 મુખ્ય(વી)મોટી.
 જલ્મ(ના)ચીજ, વરતુ
 રેસા(ના)દોરા.
 સ્વાદે(ના)લેહેજતમાં.
 આરેમાસ=આખુવરસ.
 કેહોતાં(કૃ)કોહી જતાં;
 મળતાં
 પાઠ ૧૭ મો.
 નીજ(ના)કાળા દીલના
 વાંદરા.
 કાફું(ના)શરીરનું કદ.
 પવાલુ (ના)જમ, પ્યાલું
 ગરમ (વી) તાપવાળા.
 જાત (ના) તરેહ.
 ડીલે (ના) શરીરે.
 માંકડાં(ના) રાતા મોંનાં
 વાંદરાં.
 કુદવાનું(કૃ)કુદકો માર
 વાનું;છલંગમારવાનું

ફાળ(ના) કુદકો, ફલંગ.
 વળગી (કૃ) બાઝી.
 લાગ (ના) દાવ.
 રાંધેલું (કૃ) બાફેલું.
 ધાન્ય (ના) અનાજ.
 પાળી(કૃ)પોષી, ખવડા
 વી પીવડાવી.
 ઘાટ(ના)આકાર; ડોળ.
 મળતો(કૃ)સરખો.
 ખેટો(ના)ટાપુઓ.
 ઝુંપડી(ના)નાનું ઘર.
 વાળ(ના)બાળ
 અજાણ્યો (વી) અજા.
 ખાલુ વગરનો, અ-
 તરાપી.
 આધેથી(અ)દુરથી.
 બુલમાં(ના) ગફલતમાં.
 જંગલી(વી)રાતમાં રે-
 હેનારો, રાત્રી.
 વિલાપત(ના)અંગરેજ-
 લોકોનો દેશ.
 ખારવા (ના) અલાસી.
 હળી ગયો(વી)મળી ગ-
 યો.
 બિચારો(વી)બાપડો.
 સંભાળીને(કૃ) બરદાશ
 લઈને, સાચવીને.

પાઠ ૧૮ મો.

ઓદે તે પડે=આપણું
કોઈનું ભુકું કરવા
જઈએ તો આપણું
જ માફ થાય.
દાનત(ના)મીઠા, નજર.
ગીધ(ના) લોહી, માંસ
આનાર માટું પક્ષી
નગરશેઠ (ના) શેઠરનો
શેઠીઓ.
માલ (ના) માલમતા;
ભ ડોલ પાણી.
વહેંચા લેવાને(કૃ) ભા-
ગ પાડવાને.
ઝાડી(ના) નાનાં મોટાં
ઝાડ એક પીઝઝા
ડ માથે આવી યુક્ત
જેવું બનેલું તે.
તરમ(ના) સોમ.
વેકી (કી) ખમી, ઝહી.
નિરાતે(ના) ચેતથી.
ગમી(કી) પમંદ પડી.
ઉડયો(ત્રી)આંચો.
તાલેવત(વી)પૈસાદાર.
કપાળે(ના) નક્ષીમે.
કંદોઈ(ના)મીઠાઈ ભ-
જ્યાં વગેરે વેચ-
નારો.

મીઠાઈ(ના)કોરી મુખ-
ડી, (બરફી, પેડા વ
ગેરે).

ઝેર(ના)વખ, સોમલ.
ખુશ(વી) મગન.
મોત(ના) મરણ,
મડદા(ના)લામ; લોથ.
ફોલી(કૃ)કોતરી, ફોડી.
કહેવત(ના)કહેણી કા-
હણી.
ચોરનીમા ચંડાળે બ-
ય=ચોરનો માલચં-
ડાળને હાથ ચડે.
પાપી હાથ ધમંતાબય
=પાપી લેકો કાંઈ
પુન્યદાન કરવા વગ-
રહાયધમંતામરીબય.
ચંદાળ(વી)પાપી; કુંટ.
ધમંતા(કૃ)ધમંતાં, ધમ-
ડાય.

પાઠ ૧૯ મો.

ભીત(ના)મુદવનો કરો.
જઈશિમાં=જઈશિ નહી.
ઉકળવું(વી)ગરમ થવું.
મહાખોડું(વી)ધણ્યખ-
રાખ, ખડું નહાર.
માનવું(ત્રી)કહ્યું કરવું

કમ્બલ કરવું.
ઉગરચું(ત્રી)ચરચું.
શીખામણ (ના) ખોધ,
ફાયદાનીકહેલીવાત
સમજને(કૃ)ગણીને.
હમવાં(કૃ)કીઠીયારા.
કરવા, હાંસી કરવા.
ડોશી(ના)ધરડી બધરી.
ફિકર(ના)ચીંતા.

અકકલ(ના)બુદ્ધિ.
પુંગી(ના) ગાંસડો.
ડાહી ડાહી(વી) ડાહાપણ
ભરેલી.
ટેવ(ના) ખો, આદત.
ચર (ના) ખે કડાવાળું
તાંબાનું કે પીતળ-
નું વાસણ.
ઉની(ત્રી)ગરમ.
વરાળ(ના) આક.
તમ્મર(ના) ચકરી.

મૂરખાઈ(ના)ખેવકુકાઈ
માની(ત્રી)કમ્બલ કરી.
વલે (ના) હાલ, હવાલ.
નાદાન(વી) અણમ-
ળુ, થોડી બાકીનું.
કડવી (વી) નહારી.
ડાહ્યાં(વી) શાણાં.
મરજી(ના) ઈરજા.

પાઠ ૨૦ એ.	મુખ(ના)મોહોડું.	બુદ્ધિમાન=થોડી અન,
ઉનામણી (ના)ઉના પા-	પારા(વી) વાહાલા.	કકલ.
ણીનો દેગડો.	પામ(અ) પાસે.	ડહાપણ (ના) શેખી
ચોટ(ના) ટકકર, દાવ.	ઉકળે (જી) ગરમયાય.	અપુરાઈ,
ડોલવું(જી)હાલવુંકુણું	ચુકે(જી)ખુલે.	વેહેમ(ના) શક.
તટકાળ (અ) તરત.	જીવ(ના)પ્રાણઆત્મા.	ખાલ(ના)શબ્દ.
અંબઈ(કૃ)તમરખાઈ.	જોખમ(ના)નાશ થવા-	ખાલ(ના)રીત.
વિનાશ(ના) નાશ.	ની ધારતી; મંકટ.	હાલ(ના) હવાલ,

(કવિતાની સમજૂતી.) (૫).

એક માખીએ મોઝે થકી ખાલીને કહ્યું કે હે મારા વાહાલા અરચ્યા. જ્યાં સુધી હું જઈને પાછી આવું ત્યાંહાં સુધી પું ઉડીને જાયે આકાશમાં જવું નહી. (૧) ત્યાં ઉના પાણીનો દેગડો ઉકળેછે, ને તેની પાસે જો કોઈ જાય, ને એવામાં તેની કાંઈ નજર ચુકી, તો તે વખતે તરત તેનો જન જતો રહેછે (મોટેડું ત્યાં જઈશ નહી.) (૨). એવી શીખાનણુ અરચ્યાને દઈને માખીતો ઉડી ગઈ. પણ અરચું નાદાન બુદ્ધિનું, તેથી પુરત તેના મનમાં એ બાબતનો ધોલાટ કરવા લાગ્યું. (૩) ને અરચું મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યું કે ધરડા માણસો વેહેમ ધાલીને ધણીવાતો કરેછે. પણ આટલે ઉડીને પાછું આવું. તેમાં તે હું શીરીને મરી જઈશ? (૪) એવા મનમાં વિચાર કરીને ને અરચું ઉડી ગયું. ને તે પાણીના ચક્ર કે દેગડા પાસે પોહોચું, તેવુંજ પોહોચતાંવાર ને તમર ખાઈને તેમાં પડ્યું કે હું મરી જવાનું એમ જાણ્યું. (૫). પછી તે મરતાં મરતાં ખાણ્યું કે, જે છોકરા આવી આવ્યાં, માખીનું કહ્યું માને નહીં ને પોતાની જાદુ ચલાવે, તેના આવા હાલ થાય. (૬).

પાઠ ૨૧ એ.	નારા છોકરાનીહાર.	માંભરવું (કૃ) યાદઆ-
માયો (વી) અરો, મા-	ભોગજોગે (અ) એકા-	વતુ.
આ ખોલો	એક; કોઈ મમે.	અનણતાં(અ)ઓચિ-
વરગ(ના)મરખુ શીખ-	નંબર (ના) આંકડો.	તા; અનણપણું.

ધારો (ના) કાયદો.
તોડે(ત્રી) અમલમાં ન-
હી લાવે.
નાનીમરખી(વી)નાની-
જેવી.

વળગાડી(ત્રી)અઝાડી.
મરત (ના)સુરત, ધ્યાન.
ભુદયો(ત્રી) વિમરયો.
છુટ્ટ(વી)શુદ્ધ, નોખુ.
જવાબ (ના) ઉત્તર.
નીચુંધાલી=શરમાઈ.
ઉમેરીશ(ત્રી) વધારીશ

પાઠ ૨૨ મો.

ટેપલ (ના) લખવાની
મેજ.

સાંભરયાં(ત્રી)યાદ આ-
વ્યાં.

છાતી (ના) હિમ્મત.
ઝાચુ (ના) ખર્.
સાહેબ (ના) મેહરબાન.
રજા (ના) પરવાનગી.
માફ (ના) ક્ષમા.
કદાપિ (અ) કદી, કબુ.
છાની (વી) છુતી.
ખરેખર્ (વી) સાચેસા-
ચુ.

માન્યું(ત્રી)કબુલકર્યું.
અગાઉ (અ) પહેલાં.

શરમ(ના)લાજ,
વિચાર(ના)મનસુખા.
ફોકટ(વી)નકામા,
ધીરજ(ના)હિમ્મત.
ત્યારકેડે(અ) ત્યારપછી.
પેહેલાં(અ)આગળ.
ઉઘાડી(ત્રી) ખોલી.
પડપૂછ (ના) તજવીજ.
પાઠ ૨૩ મો.

આળ(ના)તોહોમત.
નવાઈ(ના)અચરત.
નિત્ય (અ) રોજ.
વાંક(ના)તકસીર.
વગરપૂછે=પૂછ્યાવિના.
સુઝે(ત્રી)જણાય.
માંહેમાંહે(અ)એકખી-
જા, અરસુ પરસુ.
નકકી(અ)અચિત.
છુટવાની(કૃ)છોડવાની
પકડાયો (કી) ઝલાયો.
ખરો(વી)સાચો.
ઉતરયું(ક)ગયું.
ચાલ(ના)ચાલચલગત.
આખર (ના) હજત;
માન.

વખાણુ(ના)નારીફ.
પાઠ ૨૪ મો.
પંચાત(ના)ચુકાદો.

પદલાં(ના)છાપડાં.
આવકાર(ના)આરદમાં-
ન, આદરભાવ.

ખચકુ(ના) ડાકુ.
ન્યાય(ના)ધનસાફ.
ઈલસાફ(ના) ચુકાદો.
ત્રાશુડ(ના)ત્રાજવાં.
કરગરી (કૃ) કાલાવાવા,
કરી, દલગીર થઈ.
વહેચતાં (કૃ) ભાગ પા-
ડતાં.

વઢીપડી(ત્રી) લઢી પડી.
વઢવાડ(ના) લડાલડી.
વાંધો(ના)તકરાર.

તોડ(ના) નીકાલ.
વાજખી(વી)અદલ.
કરી(વી) કાઈ જરાપણ.
કટકા(ના)ટુંકડા.
નમ્યું(ત્રી)નીચે ગયું.
મમજી(ત્રી) ચેતી.
ખાધઓ(ના)મેહેનો.
ધીરજ(ના) સખરી.
રાહે (ના) રીતે.
છુટકો(ના) નીકાલ.
લાગેવળગે(ત્રી) પોંહેચે
ગટ કરી ગયો= ખાઈ
ગયો.
ઠાવકું (વી) ડાહ્યું.

ઉપાય(ના) ઇલાજ.
 સુખેથી(ના) મઝાથી.
 બેલાશક(અ) નરમે.
 લડાઈ(ના) ટેટો.

પાઠ ૨૫ મો.

પ્રાણી(ના) નીવવાળાવ-
 શુ, જનવર.

ભુકો(ના) ચુરેચુરા.
 પશુ(ના) ચોપગાં જન-
 વર.

અટક્યાળાં(વી) આડાં
 અળવીત્રાં.

પંખી(ના) પક્ષી.
 માછલાં(ના) નાના મ-
 રજી.

ઉન(ના) પેટાના બાલ.
 કર્યા(ક્રી) પેદાકીધાં.

મળતો(કૃ) મરખો
 ફેર(ના) તફાવત.
 વાચા(ના) બોલવાનું
 ભાન.

મરની(ના) ઇચ્છા.
 બંડી(ના) બદન.
 સુદ્ધાં(અ) સાથે.
 હરકત(ના) અડચણ.

પાઠ ૨૬ મો.
 રૂવાંટી(ના) ઝીણાબાલ.
 રૂપાળા(વી) શોભાવતા.
 માન(ના) ભાન, સમજ-
 ણ.
 બસ(અ) બહુ, ઘણું.
 સુંવાળા(વી) કુમળા, ન-
 રમ.

ઘટ(વી) જડા.
 આછા(વી) થોડા.
 લીસા(વી) સાફ; પાલી
 સ.

ચટાપટાવાળા = કાપર-
 ચીત્રાં

ખરી(વી) સાચી.
 ઝાલવાના(કૃ) પકડવાના
 સીધાં(વી) પાધરાં.
 ઠાંકણું(ના) કવર.
 મરજનાર(ના) પેદાકર-
 નાર(પરમેશ્વર.)

પાઠ ૨૭ મો.

હેત(ના) પ્રીતી, પ્યાર.
 હથોડો(ના) હુવાર-
 નું લોહાનું ટીપવા-
 નું હથિયાર.
 અનર્થ(ના) ગુકશાન.

પ્રભુ(ના) ઇશ્વર.
 મુવાળો(ના) બાલ.
 શુળી(ના) ફાંસી.
 ગલોલ(ના) ગોફણો.
 નમેરી(વી) દયાવગર.
 મમે(ના) વખતે.
 ભમે(ક્રી) ભટકે.
 દયા(ના) મેહેર.
 તણ(કૃ) છેડી દઈ.
 દમે(ક્રી) કપ દે.
 પરાવી(કૃ) પોચી.
 કાંતો(અ) નહીતો.
 છોડો(ક્રી) મુકા દે.
 અર્થ(ના) મતલબ.
 અકકલ(ના) બુદ્ધિ.
 આગ(ના) દેવતા.
 તળે(ક્રી) મુકોદેઓ
 ડરી(કૃ) ખીણીને.
 ધારો(ક્રી) વચારો.
 પ્રેમ(ના) હેત.
 કુળ(ના) વંશ.
 કંક(વી) કોઈક.

ફાંસો(ના) કપળો.
 તરફડતાં(કૃ) તરફડીઆં
 ખાતાં.
 ભાળે(ક્રી) જીવે.
 પાપી(ના) દુષ્ટ માણસ.
 ચિત(ના) મન, ધ્યાન.

(કવિતાની સમજૂતી.) (૬).

કોઈ વખત જ્યારે જનવરનું મન જામે છે ત્યારે તે ગમેત્યાં કૃષ્ણ કરે છે, તેવારે કોઈ માણસ તે ખિચારા પશુને શુળમાં ધોત્સી નિર્દય પણે દુઃખ દેછે; કે નહીં તો પછી તેનો પગ તોડે છે ને છોડી મૂકે છે કે નહીં તો તેની આંખ ફોડે છે, કે નહીં તો તેને જોડા વતી માર મારે છે ને પછી હથોડા વતી ધુગમાં દાટી દેછે; એવું નુકશાન મતલબ વિનાનું ધણું કરે છે. જેમકે બુદ્ધિ વગરનો માણસ ઝાડના મૂળમાં આગ મુકીને તેને બાળી મૂકે તેમ; મોટે ઈશ્વરથી બીડીને તમે તેવાં પાપ કરવાં મૂકી દેઓ, ને પશુઓ ઉપર ખ્યાર રાખવા વિશે પરમેશ્વરને હેતુથી યાદ કરો. (૧) કોઈ માણસ પશુના પગ ને પાંખોને પકડીને તોડી નાંખેછે ને પછી ખુશી થઈને જોવાને તેને છોડી દેછે; વળી કોઈક તો બાલથી કાંસો ધાલે છે ને પછી તે પશુના હાથ પગ તરફે છે તે જીવેછે; તે શુળી કાંટાની સોય જેવી હોય છે તે વગર દયાથી હાથે વતી ધોત્સી દે; પત્ની ઉપર જે ગોકણુ ફેંકેછે તે દુષ્ટ માણસ મનમાં જરા વિચાર કરતો નથી કે રખેને એને દુઃખ થવું હશે? (૨)

પાઠ ૨૮ મો.
પેચ (ના) આટો.
મશકરી (ના) મજક.
ચાદર (ના) બાદીની
જાડી પીછોડી.
ઓરવું (ત્રી) નાંખવું
મુકં જો (ના) મુંચો.
જોડેલી (કૃ) બનાવટની.
તરતજ (અ) પાઘરો.
મજે (ના) રમુજ.
અચરજ (ના) નવાહ.
કપાસ (ના) રનાં ઝાડ.

હીંચકા (ના) જોલા.
સોબતી (ના) સારી.
ધાડું (ના) ટોણુ.
હીંચવા (કૃ) હીંચકાખા
વા, જૂલવા.
જોળીઓ (ના) જૂલતી
ગાંસડીઓ
હગલા (ના) ગંજ.
ચરખ (ના) કપાસ પી-
લવાનાનાનારેટીયા.
કપાસીઆ (ના) કપાસ-
નાં બી.

છુટા (વી) નોખા, જુદા.
દાબવા (કૃ) ચાંપવા.
ચગદાઈને (કૃ) કચડાઈ.
ને; છુદાઈને.
ટાટ (ના) શેણું કપડું.
કરપા (કા) તાણી કકડી
ને બાંધ્યા.
જાળીઆં (ના) જીણું
ત્રીણું બાકાં.
પાઠ ૨૯ મો.
ગૂંગળાવું (કૃ) અકળાવું;
ગભરાવું.

કાંતવું (કિ) લાંબા કાચા
દોરા કરવા.

વેહવું (કિ) મેહેવું.

આંડી (ના) સુતરનું ગો-
ળ ચુસવું.

તાંત (ના) અકરાના આંતર
ડાની દોરી.

વેપારી (ના) રોજગાર
કરનારા.

પુણી (ના) રૂના ગાળાને
મળીથી વાળી લાંબો

આકાર કરેલો તે.
વણકર (ના) સાળવી.

મળમકું (ના) મહવાર.
રંગરેજ (ના) રંગારા.

સુતરીઓ (ના) સુતરનો
વેપારી.

કશુંખી (વી) રાતી.
અથડાતાકુટાતા (ક) અ

કળાતા કીકાતા.

ચૂગળાઈ (ક) અકળાઈ.
અંતે (અ) છેદલે.

વારો (ના) વખત.
પીંજરા (ના) રૂને તાંતવ

ડે સાફકરનારા લોકો
પીંજ્યા (કી) સાફકીધા.

અપાટા (ના) લાકડાંના
કૂતકાના અપાટા.

સાળ (ના) લાકડાનું
વણવાનું આગર.

આકાર (ના) ડોળ.

નીરાંત (ના) ચેન, સુખ.
પોત (ના) કુમાર.

ગમ્બું (કી) પસંદ પડવું
સરત (ના) સુરત; ફોમ.

પાઠ ૩૦ મો.

ઓળખાણ (ના) પીછાન,
ઓળખ.

ચળકાટ (ના) અળકાટ.
ઓ.ચંતુ (અ) એકા-

એક; એકદમ.
ચાંચનો (ના) કોંદાળી

જેવું લોઢાનું હથિ-
આર.

જાણીએ (કી) ઓળખ-
ખીએ.

અણુઅણુટ (વી) કીણો;
કીણો.

અવાજ (ના) માદ.
ગભરાયો (કી) અકળાયો

એકાદ (વી) એક.
જણ (ના) માણસ.

કાળ (ના) વખત.
મરખો (વી) જોયો.

હાયહાય (અ) અરેઅરે.
અજવાળું (ના) ઉગમ.

ખાંખાખીઅ (વી) ધમ દે-
તા કે; એકપછીએક.

પાઠ ૩૧ મો.

લગડી (ના) લાળકી.
ચીપ (ના) નાનીપાટ.

કાનમ (ના) રેતરડી.
જતરડો (ના) કાંણવાળું.

તાર ખેંચવાનું લો-
ઢાનું હથિઆર.

વેપ (ના) પોશાક બદલીને
કોઈના, જેવું ડોળ

દેખાડવું.
અપટા (વી) એક પાસે-

થી ખેંચા.

મૂસ (ના) ધાતુ ગાળવા-
નો ઝંચો; રેચી.

ભાઈઅંધ (ના) દોસ્તદાર
નોખા (વી) છુટા.

ભટ્ટી (ના) દેવતાનો
મોટો ચુલો.

તપાવી (ક) ગરમકરી.
ભાઈઅંધ (ના) દોસ્તી

લપેટી (ક) વીટાળી.
રનેહ (નો) પ્રિતી.

છોડયા (કી) મુક્યા.
અરણ (ના) જોનાઉપર

ટીપેછે તે ધારવાળું
લોઢાનું આગર.

અપડીને(કૃ)ટીવીને.
હીર(ના) રેશમ.
ફીરકી(ના) કસમ કે રે
શમ લપેટવાનું લા-
કટાનું ઓળર.
આમળે (ત્રી) વળ દે.
અદલાઈ (કૃ) ફેરવાઈ.
રાય (ના) વણવાનું લા
કડાનું ઓળર.

પાઠ ૩૨ મો.
નિદેય (વી) ધાતકી.
અપલક્ષણ(ના) ખરાખ
ચુલુ; ખરાખ ટેવ.
મલાહ (ના) વચાર.
શુકાલુ (ના) શુકુ.
માહા (વી) મોટું.
નીચ (વી) હલકા.
ધિક્કાર (ના) તીરેકાર.
હરેક(ના)ગમેતે.
જોગ(વી)લાયક.
ગુકશાન(ના)હાની.
વાંક(ના)ચુનો, તકસીર.
રાંકવાને(કૃ) ઢુપાવવાને
માકું(વી)ખરાખ.
મતલખ(ના)પેચ, અર્થ.
નાનોસુનો (વી) જરાક
જોડેલો.
હરખાતા(કૃ)ખુરીયતા

ઉઘાડો(વી)ખુદલો.
રવભાવ(ના) ખાસીઅ-
ત, પ્રકતી.
ચુપ(વી)મુગાં.
ધુણાવીને(કૃ) હલાવીને.
ધશરત(ના) નીશાની.
ઉતારતી(ત્રી) ઠસાવવી.
છેતરવું(કૃ)ઠગવું-
પાઠ ૩૩ મો.
શીકું(ના)વાસણ ભરવ-
વાનું જાળીવાળું ચું
થેલું દોરડાનું ચું-
છળું.
તકાવવું(કૃ)ધારી રેહેવું
છલંગ(ના)ફલંગ.
માંચી(ના)લાકડાનીવી
ઠ વગરની ખુરશી.
અંગારા (ના) દેવતાના
મળગેલા કોયલા.
માચવવું(કૃ) સ બાળવું
તપાસવું.
વાસ(ના)સોરમ.
શકતી(ના)જોર.
સોડમ(ના)સુગંધ.
ખશેડી(કૃ)આધોકરી.
કાના(ના)કોરણ.
કયાંક(અ)કઈ જગોએ.
બારે(વી)મોટી.

વેહમ(ના)શક.
બોજો(ના)બાર.
પાઠ ૩૪ મો.
ઉગારવું(કૃ) અચાવવું.
આકાર(ના) ડોળ, રૂપ.
ખુશામત (ના) કાલા-
વાલા.
ફેર(ના)તકાવત.
અળણ્યુ(વી) અતરાવી
પારકું.
ધણી(ના)થેડ.
ચેતવે(કૃ)જાણુ કરે.
દોરી(કૃ)દોરવી, તેડી.
વર(ના)વાધના જેવું લો
હી માંચ ખાનાર
જનાવર.
ચુલુ(ના)કાયદો.
ખરદાશ(ના)મંબાળ.
સરસ(વી)સારી.
જન્મથી(ના)જન્મ ત્યા
રથી.
કુરકુરીયાં(ના)કુતરીનાં
ખચ્યાં, ભોટીલાં.
વહાલાં(વી)ખ્યારાં.
ઉલટા(વી)મામા.
લાડેછે(કૃ)ગેલ કરેછે.
ઉદાશ(વી)દલગીર.
ઓળખી(કૃ)જાણી.

એકાએક(અ)એકદમ.
ભેગા (વી) એકકા.

પાઠં ૩૫ મો.

ધાયલ (વી) જખમી.
કાપણી (ના) ધામ તથા
અનાજકાપવાનું કામ.
હોજ(ના) પાણીના કું-
ડ, પાણીની ટાંકી.
ધારીનમ(ના) ધારીરગ.
હથ (ના) અતઃકરણ.
દાતરું (ના) ધામતથા
અનાજ કાપવાનું
વાંકું લોઢાનું હથીઆર
મુઢ (વી) ઢોઢ.
સાવચેતી (ના) ખખર.
દારી; હોંશિઆરી.
કપાષો(કી) વઢાષો.
ધા (ના) જખમ.
જખરો (વી) ભારે.
ધડધડ (વી) દડદડ.
વાટે (ના) રસ્તે.
દાખણ (ના) દખાણ.
જોરાવર (વી) જખરી.
અંઅજ(વી)હોંશિઆર.
મરણ (ના) મૌત.
ધટો (વી) લાયક.

તરત્યુદ્ધિ=ધટો ઉપા-
ય, જલદીજીએ એવી
અકકલ.

પાઠં ૩૬ મો.

અનાજ (ના) ધાન્ય.
મૂખ્ય(વી) ધણું મોટું.
માંઠા (ના) અનાજના
ઉભા થોટા.
ટોચ (ના) ઉપલોભાગ.
કપા (ના) મેહરબાની-
વીતવું(કી)થવું, હોવું.
જાતજાત (ના) તરેહે
તરેહ; ભાતભાત.
ડાંગર (ના) ભાત.
પોચા (વી) નરમ.
પોલા (વી) પોકલ.
જથાબંધ(વી) સામટા.
ખાંધા (ના) બંધારણ.
ચગુરાહ(ના) ડાહાપણ.
નખળા (વી) કમજોર.
મજબુત(વી) જોરાવર.
આમપામ(અ) આસે-
પાસે, ચામેર.
ફોતરાં(ના)પડ; છોડાં.
ભીનાશ (ના) ભેજ.
ઠંઠા(વી) ઠાઠવાળા.

હમેશાં (અ) રોજ.
મેવા (ના) ભાકત.

પાઠં ૩૭ મો.

જગતકરતા(ના) જગત-
નો બનાવનારદિશ્વર.
પ્રોઠ (વી) મોટા.
હપ (ના) ધોડા.
વાહન(ના)ગાડી; ધોડો
વગેરે બેસવાનું.
વિમાન (ના) સ્વર્ગની
પાલખી.
માજ (ના) સામાન.
માનવી (ના) માણસ.
જગ(ના)જગત; દુનિયા.
ઉપજવી(કી)પેદાકરી.
વસ્તુઓ (ના) ચીજો.
મંસર(ના)દુનિયા.
પાર (ના) છેડો.
ખજવાન (ના) જોરાવર.
રોવ (ના) સુરજ.
ઠરાવ્યો(કી) કીધો.
ઠાઠ(ના) ભભકો.
સમાસમાના(ના) વખ-
તે વખતના.
કાજે(અ) વારતે.

(કવિતાની સમજૂતી.) (૭).

દુનિયામાં બતાવર પરમેશ્વર દુનિયામાં બ્રહ્મા સીજે પેદાકીધી છે, તેથી આપ્યા જગતના લોકો સુખ પામે છે, તેના ગુણ ગાવા બેસીએ છીએ તો પાર આવતો નથી. ?(૧) પ્રથવી, પાણી, ને મોટા મોટા પહાડો, ને ઝાડીમાં જે બ્રહ્માંડો હોય છે તે; તેમ બળદો ઘેટા ને જોરાવર હાથી, ને વિમાન જેવા પૈત્રવાના તેજ પ્રભુએ બનાવ્યા છે. (૨). ચંદ્રમા, સુરજ અને તારાનો ચળકાટ, તેનો બમડો મારો બતાવ્યો છે, અને વખતે વખતના સુખનો આમાન પ્રભુ તે માણુએ વાસ્તેજ કીધો છે. (૩)

પાઠ ૩૮ મો.
નાજિએરી(ના)નાજિએ
રનું ઝાડ.

ચિટાં(ના) રેમા.
ટટ્ટી(ના)કામડાનીવાડ.
આવલી(ના)નાજિએરી-
નાં પાંતરાંની યુથી
ને કરેલી ટટ્ટી.

કેક(અ) છેક.
મેર(ના) બાગુ.
મોક(વી) ચોખુ.
ચોખુ(વી) રેમાવાળુ.
કોપર(ના)કોપર.
પીલે(કી)પાણીમાંકચરે
કોપરેલ(ના) કોપરાનું-
તેલ.
દોર(ના)જનવર.
તાડી(ના) બાગુગોડે

નાજીએરીના ઝાડ.
નો રમ.
કેક(ના) નીશા.
ખુએ(કી) યુમાવે.
બગાડ(ના) ખરાખી.

પાઠ ૩૯ મો.
કામુદ(ના) ખેપીએ.
ખંખાવાળો(ના) ખંખો
રાખવારો.
ખંખાત(વી) શુદ્ધિ વ-
ગના.
મધરાત(ના)વચલીરાત.
શુમારે(અ)આમરે.
શેરી(ના) મોહોલો.
ટોકયા(કી)અક્ષયા.
ધરીને(ક) જુરુમાથી.
દોડીને.
ખખડાબ્યા(કી)ટોકયા.

બડકા(ના) મોટાંબળતાં
કુટકુટ(વી)જોરમેર.
આજ(ના) કડકા.
નીમરાણી(ના) સીડી.
મેડો(ના) માળ.
પથારી(ના) બિછાનું.
રંધાઈ(ક) યુગળાઈ.
ઢંઢોલો(કી) હલાંબો.
ધમડીને(ક) ખેસીને.
વર(ના) માંડી.

પાઠ ૪૦ મો.
જગતિ(ના) શુદ્ધિ.
સુર(ના) બાહાદુરી.
ગાંડ(વી) દીવાના.
કમાડ(ના) બારણાં.
ધડકો(ના) મોટો અ.
વાળે.
ચોમેર(અ)ચારબાગુ.

મવાઈ (ના) અચરતી.
ભાઈમંધ(ના)દોરતદાર
નિરાંત (ના) ચેન.
લાહે (ના) આગ.
હઠયો (ત્રી) હાથો;ક્યો.
મિત્ર (ના) દોસ્તદાર.
અચાવવાને (કૃ) ઉગાર-
વાને; જવાડવાને.
પાડોશ(ના) પાસેનું ઘર.
લાગ (ના) દાવ.
ફાંચો (ત્રી) જડયો.
માર્ગ (ના) રસ્તો.
ચીમેચીમ (ના) ઘાટે.
ધાંટા.

પાઠ ૪૧ મો.

અણીશુદ્ધ (વી) સહી-
સલામત.
ઉધરાણું (ના) કાંઠકામ-
માર અધાએ શકિત
પ્રમાણે પૈસા ભરી
એડા કરવા તે.
દીપ (ના) યાદી.
હરખાઈ (કૃ) મગનથઈ
પાંધરોજ(અ)ચીધોજ.
હડમેલો (ના) ધકડો
આંચકો.
તન (ના) શરીર.
ધુત્તે (ક્રી)કાંપે; ધરથડે.

અચાવનાર (ના) ઉગા-
રનાર.
હિમ્મત (ના) છાતી.
ધ્રુકત (ના) તદખીર.
મેદાન(ના) ખુલ્લીજગો
દયાળુ (વી) માયાળુ.
પુરૂષે (ના) મરદે.
ઉગાધો (ક્રી) અચાવ્યા.
લોઠાં(ના) સુતારનાં ધ-
ડવાનાં એળગરો.
રાચરચીલાં (ના) ધર-
શણુગારને શોભતો
લકકડવગેરેમામાન.
દાગોડુણી (ના) અના-
જ પાણી.
લુગડાંલનાં (ના) કપડાં
વગેરે.

મેર (અ) માથે.

કુટુંબ (ના) કુખીલો.
પાડોશી (ના) પાસેના
ઘરના રહેનારા.
પખવાડીઆં(ના)ખંદર
વાડીઆં.
ખરેખરી (વી) માચે-
માચી.

પાઠ ૪૨ મો.

તપામ (ના) તજવીજ.
જવાહિર (ના)એકજા-

તનું રત્ન.
દરબાર(ના)રાજકચેરી.
ઝાડો(ના)તપામ;જડવી
ઝાઢી (ના) શહિદ.
અચર (ના) લાગણી.
ફેર (ના) તકાવત.
ફરીર (ના) માંઈ.
ખોડું (વી) લંગડું.
માંઈ (ના) ફરીર.
મેર (ના) બાજુ.
લાધ્યુંહે(ક્રી)નાંખુધુંછે
ધારીધારીને(કૃ) તાકા-
તાકીને.
પારખી (કૃ) એળખી.
હીડો (ત્રી) ચાલો.
ગાહાપણ(ના) પતરાજી.
કથું (વી) કંઈપણ.

પાઠ ૪૩ મો.

જાદુગર(ના) મંત્રજાત
રનોજાણનાર; ધુતારો.
શાખાડી (ના) માન.
અનુમાન (ના)કદવના.
મુજ (ના) શિક્ષા.
રમુજ (ના) ગમત.
અચ ખો (ના) નવાઈ.
ગમ (ના) બાજુ.
આધુ (વી) થોડું.
લંગડું (વી) પગેલુલું.

અમણતી (કૃ) આત્રતી.
 સુમજવાનુ(કૃ) અકકલ
 લેવાની.
 ચિત્ત (ના) દયાન.
 પાઠ ૪૪ મો.
 આકડો(ના) આકડાના
 કુલનું ગ્રાડ.
 મળતાં (કૃ) સરખાં.
 શુદ્ધ(વી)તહીં મળતાં.
 કાટ (ના) ચીરો.
 છેક (અ) બહુ; ધણી.
 કુંગરા (ના) ઊંચાટિકરા
 અડે (કૃ) અડકે.
 ઊંટ મેલે આકડો=ઊંટ
 આકડાના ગ્રાડને
 ખાય નહીં.
 બકરી મેલેકાંકરો=બ-
 કરી કાંકરાને ખાય
 નહીં.
 માંભરતું(કૃ) યાદઆવતું
 પાઠ ૪૫ મો.
 મેંદાં (ના) પેટાં.

અપગ (વી) હોંશિઆર.
 હરેલ (વી) અશી ન
 જમ એવા.
 ધીમો(વી) ટાલો;કંડો.
 જન્મારો (ના) જીંદગા
 ની; અવતાર.
 ધડથો (કૃ) બનાંચો.
 ડોકરાય(કી)ડોકરઆય.
 ભરવાડ (ના) પેટાં અ-
 રાવનાર.
 ઉન (ના) પેટાનાબાલ.
 ખિસ્તી (ના) વિચાસી.
 વેપાર (ના) રોજગાર.
 લાખો (વી) હજારો.
 ઉપજે(કી)પેદાયાપછે
 કોમળ (ના) સુમાળા.
 કામળી (ના) નાના
 સુમાળા.
 હુંક (ના) ગરમી.
 બકાઈ (કૃ) રૂંધાઈ.
 નિમાળા (ના) બાલ.
 પાઠ ૪૬ મો.

ગુલુવાળી (ના) કાયદા
 વાળી.
 શીંગાળી (વી) શીંગડા
 વાળી.
 ખડ (ના) ધામ.
 પગાળી (વી) પગવાળી.
 આકાર(ના)ધાટ; ડોળ.
 આંચળ(ના) ધાન.
 કાટ (ના) ચીરો.
 રૂપાળો(વી)શોભીતો.
 ભાળો (કૃ) શુધો.
 વાળ (ના) બાલ.
 ગોવાળ (ના) ગાયનો
 ચરાવનાર.
 માંભાળ (ના) બરદામ.
 બહુ (ના) મારું.
 ખીર (ના) માળો દુધ-
 પાક.
 યાક(ના)મેહેનત; અમ.
 હરે (કૃ) બંધાઈ જાય.
 ઉપજે (કૃ) થાય.
 કંડ (ના) ટાલક; કંડક.

(કવિતાની સમજૂતી.) (૮).

કાયદો કહે એવી શીંગડાવાળી ગાય પાણી પીને ધામ આપછે. એનો ધાટ
 કેવો મારો છે તેને ચાર પગ ને ચાર આંચળછે. ૧. તેના પગની અશી
 માં ચીરો છે તેને તેનો આકાર સોરો છે તે શુધો; તેના પુછડાને છેડેબા
 લનો ગૂરછો છે ને રોજ રોજ ગોવાળીઆ તેની બરદામ લે છે. ૨. કા
 ધ વખત બેડી હોય ત્યારે હોઠ હલાવ્યા કરે છે તેમાં કાઈ કાળીહોયછે

કોઈ ઘોળી હોય છે, તેમ કોઈ રાત્રી હોય છે; દોહાતી વખતે તેનું દુધ મારું દેખાય છે ને તે દુધનાં દહીં માખણુ ને બી યાય છે. ૩. વળી દુધ ના પેંડા બરેશી ને દુધપાક બને છે, ને ખીર ખાતાં મેહિનત પડતી નથી તે પણ દુધમી યાય છે; વળી ખામુદી ને શીખંડ પણ દુધનાં યાય છે, તે જે દમાં ઠરે છે ત્યારે ધણી ઠંડક યાય છે. ૪.

પાઠ ૪૭ મો,
ગરમ (વી) ઉતવા;ગર-
મી રેહુ એવા.
ઘટ (વી) મડા.
ગોકળગાય(ના)એક જા
તનો બીમો ચાલનાર.
ગીવડો.
લાચાર(વી) કંગાળ.
રૂંવાટાં(ના)ત્રીણાખાલ.
હેરાન(વી) કાપર.
ગરદન(ના) ડોક.
જામડે (ફી) લટકે.
રક્ષણ(ના) સંભાળ.
કુંકળા (વી) ગરમીવા-
ળા, ગરમ.
શંખલા(ના)છીપાણી.
માનો ગીવડો.
અવતરે (ફી)જન્મે.
નરી(વી)કૂકત; એકલી.
સુવાળી(વી) નરમ; ના-
જ્યુક.
ગજીઆણી (ના) ગજ-

પનાનું રેશમીલુગડું.
કિનખાખ(ના)કમળના
બુદ્ધવાણુ લુગડું.
ઉધાડું(વી)પુલ્લુ.
કોમળ(વી)કુમળુ.
માફ(વી)ચોખ્ખ.
પાઠ ૪૮ મો.
ગાજવીજ(ના)ગડગડા-
ટને વીજળી.
વેગ(ના)જેરેમો.
વાયુ(ના)વા, પવન.
મોજન (ના) જીવાળના-
પાણીના શીણવાળા
ખડકા.
મખકારો(ના)અમકારો.
કઠારો(ના)અકળામણ.
મુદ્દલ(વી)ખીલકુલ.
ધોર (વી) ખીયામણું.
ગડગડાટ(ના) અવાજ.
કડાકા(ના)મોટા અવા-
જન.
અધધધ(અ)અરેઅરે

ઝડી(ના)ઝરઝરઝરઝર.
વરમાદ આપ્યાકરેતે.
પલળીશું(ફી)ભીનાધણું
ફોરાં (ના) છાંટા.
ઝાપડું(ના)થોડીવાર વ-
રમાદ આવીને ર-
હી જાય તે.
સોમરી(વી) પાધરી.
અયડાય(ફી) અકળાય.
ધડાકા(ના)અવાજ.
ગરજના(ના) ગડગડાટ.
પાઠ ૪૯ મો.
સાચ(ના)સાચુ મોલવું.
શીખામણુ (ના) બોધ;
ફાયદાળી વાત.
વચન(ના)વેણુ, મુકન.
આંચ(ના)એચ, ઝાજ
વધતું આંધું (વી)કમી
જારતી.
રવાદ(ના) રમ, ચરમ.
મીઠું મરચુ(ના) ઉમેરો.
બજરાવીને(ફ) નાંખી-

ને, મેળવીને.
 હૈયેથી(ના) મનથી.
 મંભરતી(કૃ) યાદઆવ-
 તી, ફોમ આવતી.
 ભાવ (ના) હરિહા.
 મસ્કરી(ના) મનક.
 પૂરો(વી) પકો.
 ખંધાવું(ક્રી) કબુલથવું
 મહી થવું-
 કજાલું(વી)ગમે તે; હ-
 રેક.
 તોડવું(ક્રી)તહી પાજી.
 પગાડ(ના)ગુકશાન.
 માર(ના) મળ, શિક્ષા-
 ના મપાટા.
 પરતવો (ના) ખેદ.
 મંભાળી(કૃ)સામવી.
 મત્યામોલા (વી) ખરા
 મોલા.
 મંભી(વી)કેલડી.
 માયા (ના) હેત.
 મંતારે(ક્રી) છુપાવે.
 આમંભી(ના)માણુમ.
 ગુકશાન(ના) હાણી.
 માયને ન લાગે આ-
 મ=સાચાને કશો ભો
 લાગતો નથી.
 પાઠ ૫૦ મો.

દોડદોડ(ના) દોડધામ;
 નામભાગ.
 બુમેબુમ(ના)ધાટિધાંટા.
 ઉપાય(ના)હલાજ.
 મસૂળી(કૃ)ચોળી.
 આજોટવુ(ક્રી) ગોલાંટ
 આવા.
 શેતરંજ(ના)પાયરવાનું
 શોભીવું બિછાનું.
 લપેટી(કૃ) વીટાળી.
 આલવી (ના) બુઝાવી.
 મહીમલામત(ના) ક્ષેમ
 કુશળ.
 પોસો(ના)ખોખો.
 રેમોઈ(ના)રાંધવાનું.
 પેણો(ના)તળવાનું સો
 ઠાનું વાસણ.
 માવચેતી (ના) હોંશિ-
 આરી.
 માટી(ના) મટોડી.
 પાઠ ૫૧ મો.
 નાજચુ(ના) નળી.
 આંફળીફાંફળી (વી)
 ભરાયલી.
 લક્ષણ (ના) ગુણ, ટેવ.
 ખીક(ના) ડર.
 ભીંજવે (ક્રી) ભીનાળે.
 બીંચીમે(અ)હળવે હ-

જવે.
 જ્યુગતી (ના) તદખીર.
 આણુગમવું(કૃ)નાપમંદ
 હરિહા (ના) મરજી.
 હશારત (ના) નશાળી.
 રીમ (ના) ચુસ્તો.
 ગણકારે (ક્રી) પતકરે.
 અફાળે (ક્રી) ઢોલે.
 ફાળ (ના) કુદકો.
 ખીની (ક્રી) ખીચી.
 અચંખો (ના) નવાઈ.
 ચોપામ (અ) ચારે આ
 જ્યુ ચોગરદમ.
 પાઠ ૫૨ મો.
 વેગળી (અ) આપી.
 નજીક (અ) પાસે.
 હીમત (ના) ખીરજ.
 ખેતપણાં(ના) મહીપણ.
 લાડે (ક્રી) ગેલ કરે;
 પગામ(ના) પારકાગામ.
 માદ (ના) અવાજ.
 લાડીને (કૃ) ગેલકરીને
 વહાલ (ના)ખાં; હેત.
 ઉપકાર (ના)પાડ ગુણ.
 માયા (ના) હેત;પ્રિતી.
 મંભારે (ક્રી) યાદકરે.
 બદલો (ના) પાડ.
 પાઠ ૫૩ મો.

શાઉડી (ના) મિથોળી-
આના પીછાંનું જન-
નવર.

મિથોળીઆં(ના) શાઉ-
ડીનાં પીછાં.

આદાં(વી)મિત્ર વગરનાં
ભાર (ના) ભોળો.

ધોરવું (વી)ગળામાંથી.
માદકહાડો; ઉંધવું-

દા(ના) નાનું પાકુ-ખા
ડો.

વિઆપ (ત્રી) જાણે.
૩વાં (ના) ત્રીણાંપાલ.

આણીદાર (વી) આણી-
વાળું.

મફેદ (વી) ઘોળી.
ખૂટું(વી) આણીવગરનું.

રીઝુંભરાય=ગુરમ્થાય.
હથિયાર (ના) આજીર.

તીર (ના) વાંકુંકેજીને
મારવાનું હથીઆર

અધ (વી) અડધા.
ખુંડ (ના) કુકર.

કળી (ના) ખીલ્યાવગર-
નાં ફલ.

ગડગડ (ના) તોફાન.
જાતીમાની (વી) મુગી

મુગી.

પાઠ પઠ મો.

પ્રથવીના(ના)ચારેખંડ
નીધરતી; આપુજગત.

પ્રદક્ષિણા(ના)આમપા-
મ ગોળકરીવળવુંતે.

નજર(ના)નિધા; દ્રષ્ટી.
અપટ્ટી (વિ) એક પાસે

ખેંટલી.
આધાર (ના) ટેકો.

અધર (વિ) અતરંગ.
ઝડપ (ના) ઊનાવળ.

સ્થીર (વી) હાલેચાલે
નહી તે.

મદા (અ) રોજ
ફેરો (ના) ચક્રર.

કલાક (ના) અઢીધડી.
ચોવીમકલાક=સાઠધડી

(દહાડો ને રાત).

પામ (ના) ખાજુ.
ધંધો (ના) રોજગાર,

પાઠ પપ મો.

નકશો (ના) ધર ગામકે
દેશનોઆચેલોનમુનો.

મમુદ્ર (ના) દરીઆ.
ઉત્તર(ના)ઉપલી દીશા.

દક્ષિણ(ના)નાચલીદીશા
પૂર્વ(ના)ઉગમણી દીશા.

પશ્ચિમ(ના)આથમણી-

દીશા.

લાડુ (ના) લાડવા.
ધરતી (ના) જમીન.

ખંડ(ના)જમીનના મો
ટા ભાગો.

દિશા(ના)ખાજુ; પાસુ.
ઉગમણ(ના)પૂર્વદિશા.

આથમણ (ના) પાશ્વમ
દિશા.

નકશી(ના) અચિત.
વાંમો(ના)વીર; અરો.

નમુનો(ના)મુકાબલો.
ભુગોળ (ના) પ્રથવીના

ગોળ.

પાઠ પદ મો.

મયાણુ(ના)ઉપલુપાસુ;
કડકા (ના) ભાગ.

આશ્લિઆ (ના) પ્ર-
થવીઉપર ઝોથીમા-

ટો ખેટ.

ખેટ (ના) ટાપુ.
વળગેલા(ક) જોડાયલા.

અળગો(વી)અલાયધો.
મધ્ય (વી) વચલા.

છેડો (ના) નાકું.
પાઠ પઠ મો.

સ્તુતિ(ના)પ્રાર્થના; અં-
દગી.

નિર્વૃત (વી) ગરીબ.	નીમરૂં (જી) નીકળું.	ભારી (વી) જામરૂં.
બખશિસ (ના) ભેટ.	દુખીએ (વી) હેરાન.	ફોકટ (વી) નકામુ.
સમર્થ (ના) જોરાવર.	મુજને (સ) મને,	ઠામ (ના) ઠોકાણું.
આધક (વી) વધારે.	સરજનહાર (ના) પેદા-	જશ (ના) શાખાશી; માન
ચોગ્ય (વી) લાયક.	કરનાર, (ઈશ્વર)	ભકિત (ના) એવા; પ્રાર્થના
જગજીવન (ના) જગત-	ભમે (જી) ભટકે.	સંગ (ના) સંગત; સાથે.
નો જીવાડનાર ધણી	આન (ના) અનાજ.	સદાએ (અ) રોજ.
નીતિ (ના) સારી રીત;	કીર્તી (ના) મહીમા.	થાપ (જી) આપ; સ્થાપ.
સારી વરતણુંક.	પ્રકાશ (ના) અગકાટ.	સકટ (ના) દુઃખ; કટ.

(કવિતાની સમજૂતી.) (૯).

ન્યારે હું શેહેરના બજાર બાહાર ફરવાને નીકળું છઉં, ત્યારે ધણી ગરીબ માણસો મારી નજરે પડેછે અને આખી પ્રચીના લોકો દુઃખી માલમ પડેછે. ૧ અષ્ટિ પેદા કરનાર જોરાવર ઈશ્વર મનેજેને ભેટા કરે છે, તે બધાનો પાડ હું સીરીતે વાળી શકીશ. ૨ ધણી ગરીબ લોકો બુખને લીધે ઘેર ઘેર ભટક્યા કરે છે, પણ જોઈએ તે કરતાં વધારે હે જગતના જીવાડનાર ધણી તે મને આન આપ્યું છે. ૩ પૃથ્વી પાણી ને આમ માન એમાં તારોજ મહિમા ચાલે છે, હુ જ્યાં જોઉં ત્યાં તારૂં ભારે જોર છે, ને તારા વગર કોઈ પણ આલી ઠોકાણું માલમ પડતું નથી. ૪ હે પ્રભુ તારા જશ મોટા છે, બહુ તે મારાંકામો કીધાં છે, હું તારૂં ભજન રોજ કરૂં એમ મને બુદ્ધિ આપ; હું હમેશાં મારી ચાલથી ચાલું એમ કર, ને સઘળાં દુઃખને તું મટાડી નાંખ. ૨.

પાઠ ૫૮ મો.	પહેરો (ના) ચોખા.	માથાકુટ (ના) અડચણ
મામતલદાર (ના) તાલુ	કચેરી (ના) રાજદરબાર	ફેરવવી (જી) ઉંચીની
કાન્તી જમાવેલી ઉ	પેહ (ના) કાણું છીદ્ર.	ચી કરવી.
ધરાવનાર, પીળા વ	ઠલવઈ (ફ) આલીચઈ	અન્નણું (વી) અત
ગેનો માણસોટ.	વારેધડીએ=હરવખત.	રાત્રી

નોંધી (કૃ) લખી, ગણી
કામની (ના) ખપની.
શુમાર (ના) આસરે.
ખપર (ના) સમાચાર.

પાઠ ૫૮ મો.

મહિય (ના) ટોપીવાળે
ગોરો અમલદાર.

પણે (અ) પાંદાં.

ખુન (ના) હથીઆરથી
કે એર દીધાથી કો-
ઈની હત્યા કરવી તે
ગીતા (ના) ધર્મની ચો
પડી.

તકરાર (ના) રગઝક.
અપમાન (ના) ગેરઆ
ખર.

ધોળકા (ના) અમદા
વાદજીલ્લામાં એક
કરમો છે.

પરગણું (ના) તાલુકો.
સીમ (ના) હદ, સીમા
ટટો (ના) ઝખડો.
હાં (અ) આંહાં.

માલ (ના) વરમ.
નીકાલ (ના) તોડ.
કારકુન (ના) મહેતો.
છેવટે (અ) આખરે.
ગુમગામમે જાકર કોઈ

ખમનકે ઉદરમે ગી
તા લાવોતમે ગા-
મમાં જઈને કોઈ
આજ્ઞાણને ત્યાંથીએ
ક ધર્મની ચોપડી
લાવો.

ખુતઅઝામહિય=ખહુ
માર મહિય.

હસ્યા ક્રી) દાંત કાઢ્યા
કપકો (ના) દોપ.

પાઠ ૬૦ મો.

એકાકાર (વી) એકમેક
મરખી.

લોટણુ (વી) ગોલાટ
આપ એવા.

શોક (ના) દીલગીરી.
યાહુ (વી) જડાગજાનુ
કલગીદાર (વી) કલગી
વાળી; તોરાવાળી.

શીરાજી (વી) કલગી
દાર ટોપી વાળું.

લકકી (વી) મોરની પે
ટે કળા કરી નામ-
નાર.

યરયરી (વી) ઘરઘર ધુ
જ્યા કરે એવું.

ગીરેવાજ (વી) ગોલાં
ટખાવુ.

જંગલી (વી) રાની.
આસમાની (વી) બૂર.
અજકતા (વી) અજકતા
લીસોટા (ના) કાપા.
કળા (ના) પાંખપહોળી
કરીને નાચવું તે.

ગરદન (ના) ડોક.

ખીલેલી (કૃ) પેહિળી
થયેલી.

રળીઆમણુ (વી) ચો-
ભાવંતુ.

જોડો (ના) સાથી.

ગોથાં (ના) ગોલાંટ.

ચુલાંટ (ના) ગોલાંટી
આં.

લોટી (કૃ) ગોલાંટખાઈ
કુલેને (ક્રી) મોટું કરે.
કુંડાણુ (ના) ગોળ અ
કરકું.

ડોકિ (ના) ગળે.

પાઠ ૬૧ મો.

અંગ (ના) મરીરના
ભાગ; શરીર.

ખોપરી (ના) માથાનુ
તાલકું,

મગજ (ના) ખોપરીમાં
હેનો ભાગ.

યોબા (ના) યોબાના ગુ

રેણ.
ટટાર (વી) સીધુ.
તાળવું (ના) મગજઆ
ગળનો ભાગ.
ખોચી (ના) ગરદન.
આંચ (ના) નુકશાન.
હડપચી (ના) દાદી આ
ગળની જગો.

મીચાપ (ત્રી) વીચાપ.
ખાળી (ક) અટકાવી.
ભમર (ના) આંખનાઊં
પરના કમાનદાર ખાલ,
નમકોરાં (ના) નાકનાં
ખે કાંણાં.

પાઠ ૬૨ મો.
ફેફસું (ના) ધામ લેવા
ની નળી.
રાક્ષા (ના) કચડવાના
કે ફાડી ખાવાના ખે
વડા દાંત.

તાળવું (ના) મગજનો
આગળનો ભાગ.
ડાચું (ના) જડચું.
દાદો (ના) પાછળના ખે
વડા દાંત.

ફાડવું (ત્રી) કરડીઆવું.
લાળ (ના) નીચળવું થુક.
ફોઠો (ના) પેટ તથા વાં

મા નીચેનો ભાગ.
ખળવેછે (ત્રી) કરેછે.
રવામ (ના) દમ.
વાચા (ના) ખોલવું.
હંદ્રીઓ (ના) શરીર
ના ભાગો. (આંખ
કાન. નાક, જીભને,
ચામડી.)

પાઠ ૬૩ મો.
ખીડ (ના) ધામ ઊગેલી
જગ્યા.
નધણીઆવું (વી) મા
લીક વગરનું.
ગંજી (ના) મોટો ઢગલો.
કાલાવાલા (ના) પુશા
મત.

તરાણું (ના) તખલુ.
મરખું (વી) પાણુ જેવું.
નીરાશ (વી) નાકિમેદ.
આમ્ભાભગ.
નીચ (વી) હલકો.
અદેખો (વી) ક્રીનાવાળો.
અદેખાઈ (ના) ક્રીનો
જોડીકાઢેલી (ક) ખના
વટની.

વાવરવા (ક) વાપરવા,
માચવવા (ક) મંભાળ
વા.

હક (ના) દણિ, અખતી
આર.
મરખો (વી) ખરાખર.
ખળવું (ત્રી) દાઝવું.

પાઠ ૬૪ મો.
કૂર (વી) ધાતકી.
મોગન (ના) કચમ, મ
મ.

ઉપદેશ (ના) ખોધ.
સુકૃત (ના) મારાંકામ;
હરી (ના) પરમેશ્વર.
પ્રતાપ (ના) જોર, મોહર
વચ્ચ (ના) લુગડાં,
જન (ના) માણસ-
પુદલે (વી) ઉધાડો.
નવરંગ=તરેહ તરેહના
રંગના.

કંગાળ (વી) ગરીબ
નાચાર.
ખીજાનું (ના) પાથરણું
વય (ના) ઉમર.
વચન (ના) શબ્દ. સુ
કન.

જુઠા (વી) ખોટા.
મૂખ (ના) મોઢું.
વદે (ક્રી) ખોલે.
દોમે (ક્રી) દેખાય.
ડર (ના) ખીક, ધાક-

(કવિતાની સમજૂતી.) (૧૦).

ધણા માણસો રસ્તામાં પડેલા [રજગતા] તેમને હું ઉઠાડે શરીરે જોઈ છ
 ઊં, પણ મને તો મધનાશરીર પર પેહેરવાનાં જાતજાતનાં લુગડાં મળે છે.
 ૧. કેટલાક ગરીબ નાચારોને રહેવાનાં ઘરબાર મળતાં નથી. પણ મને તો
 રહેવાને માફ ઘર છે અને સુવાને માફ પથારી છે. ૨. ખીજા કેટલાક
 માણસો નાની ઉંમર થકી માંમાંથી નહારા શબ્દ બોલતાં શીખે છે, તેઓ
 માંડે બોટા કમમ ખાય છે એવા તે પાત્રી માણસો માલમ પડે છે. ૩
 મને શીખામણ થકી માફ અકકલ આવી, એ પરમેશ્વરની મારા ઉપર
 મેહર છે; માટે હવે હું ખીજીને મારાં કામજ કરું, કે તેથી તે પરમેશ્વર મા-
 રા ઉપર ખુશી રહે. (૪).

પાઠ ૬૫ મો.
 સીકા (ના) મોહારો,
 છાપ.
 નરદમ (વી) ખીલકુલ,
 તમામ.
 વળાં (ના) યુંછળાં.
 ભાષા (ના) બોલી; લી
 પી.
 અડી (ના) મીકેડા પા
 ડવાનો મંચો.
 તળીડં (ના) નીચેનો
 ભાગ.
 બેળી (કૃ) મેળવી.
 ઉપયોગ (ના) ખપ.
 નર્ધા(વી)એકલા, ફકત.
 ગઠા (ના) ગાંગડા.
 અડક (ના) જમીન કે

પાણીમાં ઢંકાયેલા મ-
 જ્યુત પથરા.
 શાભીતી (વી) મોભા
 વંતી.
 તોલ (ના) વજન.
 હીરમે (ના) ભાગે.
 મેળવે (કી) મેળે;
 છાપ (કી) છાપપડે.
 પાઠ ૬૬ મો.
 ચાલ (ના) ધારો.
 ગાંડાધ (ના) નાદાની.
 કંડી (ના) ડોકની મોના
 ની માંકળી,
 શીયાળો (ના) ટાઢની
 મોમમ.
 ચોમાસુ (ના) વરમાદ
 ની મોમમ.

ગિનાળો (ના) તાપની
 મોમમ.
 તાત (ના) જમણવાર.
 પૂરડી (ના) મજબૂતી.
 ઊંજળા (વી) ધાએલાં
 જરૂરીઆત (વી) ખપ
 નાં.
 પછશાદાર (વી) તાલે
 વંત.
 વાવરતાં (કૃ) વાવરતાં.
 કરજ (ના) દેવું.
 મૂરખાધ (ના) મેવકુશી
 નખળાં (ના) કમજોર.
 ગેરફાયદા (ના) નુકશાન.
 પાઠ ૬૭ મો.
 ગાંધક (ના) મજગી ઊં
 ડે એવો પીજો રંગ.

નો પદારથ.
હથીઆર (ના) ઓળ
ર.
બરતર (ના) રસ ગાળી
ને ફરેલી બનાવટ
નુ લોહ.

ધડતર (ના) ધડીને ક
રેલી બનાવટનુ લો
ક.
પોલાદ (ના) ખરૂલોહ
મળેલુ (ક) બળેલુ.
તપાવી (ક) ગરમકરી.
ગુના (વી) અમલના
કાળમાં (ના) વખતમાં
કાંસુ (ના) એક જાતની
અરડ ધાતુ.

ભેળ (ના) મેળવણી.
ઝાંધું (વી) સમુદ્ર.
તોલો (ના) ૩૨ વાલ.
પર્ણશા (ના) દોડીઆં
લીસો (વી) ઝાંક.
ઉપયોગી (વી) અપની,
હિંચકૂપા (ના) પરમેશ્વર-
ની મહેરબાની.
ઓગળી (ક) રસધર્મ.
ઠરેછે (ક્રી) અંધાઈજા-
યછે.
સખત (વી) મજબુત.

અરડ (વી) ભાગીજાય-
એવું.
કઢાયાં (ના) ઝાઝર, પેણા
લોહાની તાવડી.
મામાન (ના) ચીજો.

પાઠ ૬૮ મો.

કાટલાં (ના) તોળવાના
ઓળર.
ખાંડી (ના) વીંમમણ
વજનનો બોલો.
માપુ (ના) પરમાણુ.
ખેડીજી (ના) ૩૨ મણ
વજનનો બોલો.
અધાજ (ના) માડાઆર
ટાંક; અડીપૈસાભાર
કળરી (ના) ઝાળમણ
વજનનો બોલો.
તવટાંક (ના) પાંચરૂપી-
આભાર, (૬ ટાંક).
ગજ (ના) ૨૪ તમું
તોલખંધ (વી) તોળીને.
ભરતખંધ (વી) ભરીને.
પ્રકાર (ના) જાત.
અધશેરો (ના) અચ્છેરો
હરકત (ના) અડમણ.
હારો (ના) સાતમણનો
બોલો.
ભાર (ના) ૨૪ મણનો

બોલો.

રતી (ના) છ ચોખા.
વાલ (ના) ત્રણ રતી.
ગદિયાણા (ના) ૧૬ વાલ.
ચણાડી (ના) ઝુંબ.

પાઠ ૬૯ મો.

મણિકો (ના) મણમાય-
એવું વામણ.
તસુ (ના) બે આંગળ.
વીધાં (ના) ૨૦ વજાનું
ભરત.
વીશવાશી (ના) કાઠી; વ-
સાનો વીંમમાભાગ.
વામ (ના) ૬ હાથ.
વગેરે (અ) શિવાય.
પ્રવાહી (વી) પાણીનેવા;
નરમ.
પદાર્થો (ના) ચીજો.
શેરીઓ (ના) શેરમાય
એવું વામણ.
માયાકુટ (ના) કડાકુડ.
કુટ (ના) સુધારી અડધો
ગજ; આરધઅ.
એકર (ના) ૪૦૪૦ ચોર-
સ વાર.
અંતર (ના) તફાવત.
અમલ (અ) અગાઉ-
મૈલ (ના) ૫૨૦૦ કુટ.

ધંધાદારી (ના) વેપાર
કરનારા.

ધરાક(ના) સોદો ખરીદ
કરનાર.

દંડાય (ક્રી) શિક્ષાયાય

પાઠ ૭૦ મો.

વિવેક (ના) સલુક.

મરજદા (ના) અદ્ય,
અંદાજો.

તોછડાઈ(ના) હલકાઈ.

નાનપણ(ના) બચપણ.

સલુકાઈ(ના) મરજદા.

એળખીતો(વી)જણી
તો પીછાનવાજો.

અદ્ય (ના) અંદાજ.

વરતવું (ક્રી) ચાલવું.

નમવું (ક્રી)વાંકાવળવું

નમસ્કાર (ના) નમવું.

જોગોપાળ (ના) જુહાર.

જુહાર (ના) જોગોપાળ.

પટેલ(ના)ગામનો ઉપરી

અરમ્પરમ (અ) સામ

સામા;એકખીજને.

ધારો (ના) ચાલ; રી-

વાજ.

પાઠ ૭૧ મો.

ચેજા (ના) મળક.

વિવેક (વી) સલુકાઈવા

ખા.

અવિવેકી(વી) સલુકાઈ
વગરના.

મરત (ના) ધ્યાન.

ફળીઝ (ના) શેરી.

લખોટે (ના) મંજે.

મનસુખો (ના) વિચાર.

કાછડી(ના)વાંમાનીની

ચે ધોચવાનો પો-

તીઆનો છોડો.

ધમકાવ્યા(ક્રી)ધાક દી-

ધો; ધમકી આપી.

વાર્ષો (ક્રી) અટકાવ્યા-

પાઠ ૭૨ મો.

નીવડયો(ક્રી)નીકળ્યો

તવાડી (ના) એકજાત.

ની અટક. એખાત.

અવકાર(ના)આદરખા-

વ; આદરમાન.

ધનભાગ્ય=મોટુંનસીય

પગલાં(ના)ડગલાં;કદમ.

મજ (મ) મુજ; હું.

આંગણાં (ના) બારણાં.

વળાવવા(કૃ)વધાવકરવા

સોખતી (ના) સાથી.

રીતખાત(ના) રીત;ચા

લ ચલગત.

પાઠ ૭૩ મો.

કકલાણુ(ના) બ્રમસોર.

માંડમાંડ(વી) મોડે મા-

ચે; ખાલી ખાલી.

કંઠણુ (ી) મુશીયત-

હાંક (ના) બ્રમ.

રજા (ના) પરવાનગી.

ખાપ તેવામેટા=જેવા

ખાપ તેવા દીકરા.

વડ તેવા ટેટા=જેવેવડ

તેવાં તેનાં ફળ.

હાવકાઈ(ના) ડાહ્યાણુ.

પાઠ ૭૪ મો.

પાથરણું(ના) ખિછાનું.

લોટો (ના) કળશીઆ.

કંઠાર(ના)લાખસી.

મેટોજોટો (વી) નાના

મેટા કકડાખરડીને

ખરડીને (કૃ) કચરીને.

મેટયા(ક્રી)છાતીએ આ

ચયા.

ખખરઅંતર(ના)ખમા-

ચાર.

માંદો (વી) કાઢેલી.

શરમાઈ(કૃ)લજવાઈ.

પાઠ ૭૫ મો.

મિલાચારી(ના) દોસ્તી.

કુશળતા(ના)સુખકારી.

કર (ના) હાથ.

આગમન (વી) આવ- વાળું.	પરણામ (ના) નમસ્કાર. ૨.	મ.
મગ્ન (વી) ખુશી.	ગંગાજન (ના) ચોખ્ખું.	કેક (ના) નીચા.
સહિત (અ) સાથે.	પાણી.	એલી (કૃ) રમી.
પંડિત (ના) વિદ્વાન.	શાંત (વી) ખીમા.	એલ (ના) રમત.
મિત્રો (ના) દોસ્તદાર.	સ્નેહ (ના) હેતુ પ્યાર.	લડાલડી (ના) વઢાવઢી
વઢે (ના) બોલે.	મીનાઈ (ના) દોસ્તી.	કપટ (ના) દગો.
મંત્રી (વી) મીડી.	મુરખ (ના) બેવકુફ.	સ્વાસ્થ્ય (ના) મનલખ.
પાણી (ના) પેણુ શબ્દ	ગમન (ના) રમુજ.	મુગાઈ (ના) મુખંધ.
પ્રથમ (અ) પેહેલાં.	પરસ્પર (અ) અરમ્પર	જોખમકારી (વી) ધા
		સ્તી ભરેલી.

(કવિતાની સમજૂતી.) (૧૧).

વીદ્વાને વીદ્વાન બંને દોસ્તદારો મળે તો મોડેથી સારા સારા શબ્દ બોલે
અને પેહેલાં એક ખીજને નમસ્કાર કરીને પાણી પાવ; પછી પાન ચોપારી-
ની ખીડી આપીને શરીરની સુખાકારી પ્રેરે, પછી હાથ જોડીને કહે કે
અહીં આંશ કારણે આપનું પધારવું થયું? પછી તે વાતચીત કરી માંભા-
ળી ખીમા પડી હરખભેર જુદા પડે, વીદ્વાને વીદ્વાનના અરમ્પરમના હેતુથી
તેમની દોસ્તીમાં તેમનું મન ખુશ રહે છે. (૧)

મુરખે મુરખ બંને દોસ્તદારો મળ્યાકે પેહેલાં તેઓ એક ખીજને ગાળ
દઈ આનંદ પામશે, પછી એક ખીજને લાત મારી વાતચીતમાં મજાક
મસ્કરી કરતા જશે; તેઓની દોસ્તીના કારણમાં તેઓ એક એકને નીચા
કરાવશે. અને છેલ્લે રમત રમીને લડાઈ ટૂટી કરી ધેર જશે; એવા મુરખ
માણુમ મોડે મીડા શબ્દ બોલે ને દીલમાં કપટ રાખે તેઓ મનલખ સુખીજ
વગળી રહે, એવી જગતને નુકશાન ભરેલી મુરખ માણુમની દોસ્તી જા-
ણવી. (૨).

પાડ ૭૬ મો,	ડફ-	કોથળી.
કરોડ (ના) પસંદાની	રક્ષા (ના) અમાવ.	ધાસ (ના) દમ.
વગમાંનું ઊંચું હા	કુડો (ના) દમલેવાની	ઝાલર (ના) કોર, જુલ

તી ચામડી.
પાર (ના) સુમાર.
શક્તી (ના) બળ.
ટેરવું (ના) આંગળીનું
દીચકું.
જગ્યા (ના) ડોકાણું.
ખોળી (ક) શોષી.
સમુદ્ર (ના) દરીઆ.
ભાડું (ના) નદીનો રે
તાળ કાંઠો.
મેકડો (વી) મો.
વરસોવરસ (અ) હરસા
લ.

પાઠ ૭૭ મો.

મોતીઆ (ના) શેવાળ.
મેટ્ટી (ના) માળેથી.
પરચાળ (ના) ભાંચ ત
ળીયાની જમીન.
વરાળ (ના) બાક.
મળમકું (ના) સહવાર
હાઠાં (ના) ઠંડક.
તમાશો (ના) ખેલ.
તામક (ના) ઢાંકણું.
ચતી (વી) સવળી.
જોપાડીને (ક) ગ્રેયકાને.
દાઝી (ત્રી) બળી.

પાઠ ૭૮ મો.
ગમ (ના) સમજ.

ચુરી (ક) સોશી.
વાસે (અ) પાછળ.
રજ (ના) રજકણ.
છોડીઆં (ના) લાકડા
ના છોડા.
કુકીને (ક) કુકમારીને.
ભડકો (ના) બળતુ.
મેશ (ના) કાજળ-
વીદીઆ (ના) બારવ
ડીઆ.

ફોરાં (ના) મોટા છાંદા
ફરફર (ના) ત્રીણી છાંદી
પાઠ ૭૯ મો.

વરસાદ (ના) મેધ.
આડુઆવળું (અ) અ
હીઆં તહીઆં.
અચરજ (ના) નવાઈ.
ઠરચુ (કી) કેહેવાયું.
ખેટા (ના) દોકરા.
ધગતી (ના) જમીન.

પાઠ ૮૦ મો.

બગલું (ના) એક જાત
નુ લાંબી ચાંચનું
પક્ષી.
તાલ (ના) મળ.
સીરોઈ (ના) માંકડા
મોનુ ઉડું વાસણ.
ટોળ (ના) મળકમરકરી.

નોતર (ના) જમવાનું
કેહેણ.
છાછરી (વી) પોહોળી.
ઊંડી નહી.
ફાંફાં (ના) ખોટી મેહે
નત.
ચપચપ (વી) ઝડપથી.
પરોણો (ના) પરદેશી
ઉતરેલો.

મળ (ના) લેહેજાત.
રસોઈ (ના) જમણ.
ગમ (ના) ગુમ, બચ.
તક (ના) વેળા, વખત
ચુકવી (ત્રી) બુલાવી,
આગ્રહ (ના) બળાતકાર.
ટગરટગર (વી) એકીત
જરે.

મલકાવીને (ક) હક્ષીને
દાઝ (ના) બળાપો, ગુસો.

પાઠ ૮૧ મો.

ગુમારી (વી) ગુવાગાર.
છકેલ (વી) છકેલો.
ખતા (ના) ડોકર.
ભમેલ (ક) ભટકેલ.
કપુત (ના) નહારો છો
કરો.

ગોડીઆ (ના) મળતિઆ
મનખો (ના) છંદગાન્ધી

જુગદું (ના) જુગાર.	ગમાર (ના) ગામડીઓ.	વળગે (ક્રી) બાઝે.
છેલ (વી) વરણાગીઓ.	વીટાય (ક્રી) ઝીકાય.	મહી (અ) નકકી.
ઠગાય (ક્રી) છેતરાય.	પોડીઆ (ના) ઝાંદીઆ.	ફળ (ના) ફાયદો.
ઠાકરો (ના) ખતાડે.	દુરચલુ (ના) ખરાબ ચુલુ.	વળગી (કૃ) બાઝી.
પીતા (ના) ખાપ, તાત,	હાલુ (ના) નુકશાન.	એજે (વી) ફેકટ.

(કવિતાની સમજૂતી.) (૧૨).

ખેલેકેલો મેહેલાણી છોકરો ખતા ખાઈને છેતરાય છે, તે જુએ રમનારાની સંગત કરે છે ને ઘણીઠાકરો ખાપ છે; ભુતની પેઠે તે બટકે છે, ને ખાપ તેને નહારો છોકરો કહે છે, એવા ખીતસમજના ચાર મળાતયા હોય તે ઝાંદીઆની માફક માર ખાપ છે. (૧)

જુગાર રમવો એ ખરાબ ટેવ છે, એમાં ઘણા લોકને નુકશાન થાય છે, માણસને એ બાઝી પડે તો તેથી તે પાછો હેઠે નહી; જુગાર રમવો એ ખરાબ ટેવ છે એ નકકી. એમાં કાંઈ પણ ફાયદો નથી; ને માણસ એને બાઝી રહ્યો તેનું જીવન ફેકટ ગયું એમ જાણવું. (એટલેએથી પૈસાની તથા આખરની ખરાબી થાય છે). (૨).

પાઠ ૮૨ મો.	જંગલ (ના) વન વગ	પધારજો (ક્રી) આવજો
વલુજરો (ના) પોઠી ઉ	ડો.	રામરામ (ના) જુહાર.
પર અનાજ નાખી	ડીગણા (વી) બટકા.	કુકડી (ના) મરઘી.
વેપાર કરનારો.	ખોલ (ના) બખોલ યુ	પસ્તાવા (કૃ) દલગીર
પેઢી (ના) એલાદ.	ફા.	થવા.
શીઆળ (ના) કોલહા	બાઈબંધી (ના) દોસ્તી	વહાલાં (વી) ખ્યારાં.
જેવું જાનવર.	પાઠ ૮૩ મો.	ઝાઝો [વી] બહ.
પેહેમ (ના) થક.	દોસ્ત (ના) બાઈબંધ,	દીવશે [ના] દહાડે.
મગપાણુ (ના) મગાઈ.	ભોજો (વી) નીખાલમ.	નવરાશ (ના) કુરમદ.
કુટંબી (ના) પીતરાઈ.	ગોઠવુ (વી) એનપડવું.	પાઠ ૮૪ મો.
આપદાદા (ના) ધરડાત	પરાકું (વી) પારકું.	કરકુંક [ના] કાવતરાં.
ડેડા.	સંતાઈ (કૃ) છુપાઈ,	મુદો [ના] સાખીતી.

દાવા [ના] હક, અમંધ.
 અમંધ [ના] વળગણ.
 અરાડવા [ક] પોકારવા.
 છોડાવ્યું [કી] મુકાવ્યું
 અંડાળ [વી] પાણી ફટ
 લુચા [વી] ફાંચા.
 કાળુકર=મોં મંતાડ.
 ખડો [ના] મરખીનુધર.
 લાજ [ના] અંબ, શરમ.
 ખોટા (વી) અરાખ.
 સ્વભાવ [ના] અશીયત
 માર [ના] મતલબ.
 મતલબ [ના] સ્વાર્થ.
 માધવા (ક) પારપાડવા.
 લાંબો (વી) ઉંડો ધગ્ગો.

પાઠ ૮૫ મો.

ઝિદામ્ (વી) દલગીર.
 મંતાપ (ના) દુઃખ.
 સ્લેટ [ના] પથર પાટી.
 છાનોમાનો [વી] મુગો
 મુગો ચુપકીથી.
 હેલેલી (ના) ઊંચી આં
 ધણીનું ધર.
 પાઈ (ના) એકપાઈ.
 ધટારત (વી) લાયક.
 રળીઆમગ્ગો (વી) શા
 ભાવ તો.
 થડો [વી] ટાઢો.
 મુંદર [વી] મારાં.

વીળી (ક) ચુંટી,
 પાઠ ૮૬ મો.
 ડોમી (ના) ધરડીઆપડી
 માળનનાળ [વી] મારાં;
 મારી પેઠ.
 ગમત [ના] રમ્મઝ.
 અંધાપો [ના] અંધાવા-
 પાણું.

લાચાર [વી] નાચાર.
 વાળું [કી] ચીરજપમાડ.
 મીચાને [ક] વીચાને.
 દસ્કત [ના] અક્ષર-
 મજ્જી (વી) મારી.

પાઠ ૮૭ મો.

ભાગ્યવાન [વી] નસીબ
 વાળો.

હાલ (ના) દશા; હવાલ.
 પીડા (ના) દુઃખ.
 મટયો (કી) દૂર થયો.
 શાઆત [અ] ધન્ય છે.
 કરકરી (વી) અડપમડી.
 ખાલી (ના) ઝગણી.
 અંગારો (ના) ચાલુગારો.
 દાઝે (કી) બળે.
 બુલનો (કી) વીમરતો.

પાઠ ૮૮ મો.

કચ્છલત [ના] હા કહેવીતે
 ઉત્તર [ના] જવાબ.
 વાળ્યો (કી) દીધો.

ધુણવું (કી) હલાવું.
 પાંગોડું [ના] પગના ધુટ-
 લું આગળનો ભાગ.
 ઉઠાડવા [ક] ઉઠા કરવા.
 માથાફોડ [ના] મેલતત.
 ઉચ્ચાર (ના) વિલુ, શબ્દ.
 રોરો (ના) રડ રડ.

આથ (ના) બેહાથનું છાતી
 આથનું દયાળુ.
 ભત્રિજો (ના) ભાઈનો
 છોકરો.

મેહેરો (વી) કાને આ-
 ભળે નહીં તે.

મુંગો (વી) મોટે આંસ
 નહીં તે.

પાઠ ૮૯ મો.

આમનાવામના (ના) મે-
 વા ચાકરી.

મદ્યહરત્ય (ના) મારા
 માણસો.

ફાગ (ના) ફકર, ધારકો.
 મશારત (ના) નીશાની.

દોર (ના) મુરખ.
 ચાગ (ના) ડોરણ.

લોવા (ક) લુકવા.
 -હદય (ના) અંતઃકરણ.

પાઠ ૯૦ મો.

દશા (ના) હાલ.
 અવતરે (કી) જન્મે.

પ્રહો (ના) નાનો છોકરો.
ઉજડ (વી) વસ્તી વગર-
નો, અવાગરો.
જનમથી (ના) અવતરે
ત્યારથી.

ઉપયોગ (ના) અપ.
પાઠ ૬૧ મો.
અવસ્થા (ના) હાલ.
ગાયન (ના) રંગનાન.
ઝડપ (ના) ઉતાવળ.
સ્વાદ (ના) આખવું તે.
વાસ (ના) સુગંધ.
ગુલાબ, મોગરો (ના) ખુ-
સ્બોદાર ફૂલનાં નામ.

અવગુણ (ના) ગુકશાન.
નરસી (વી) અરાય
માર્ગે (ના) રસ્તે.
છૂટકો (ના) નીકાલ.

પાઠ ૬૨ મો.
શિખર (ના) ટોચ, ઉપ-
લો ભાગ.

ન.વાળામુખી (વી) અ-
ળતા મોનો.
અમત્કાર (ના) અઅંમો.
પાર્ય (ના) ધર્મ.
ભકિતવાન (ના) ભકિત-
કરનાર.

ક્ષેત્ર (ના) ખેતર.
આગળેલો (ક) રમ થઈ

ગયેલો.
ધડકો (ના) મોટો અ-
વાજો.
ધગધગતો (વી) ખડકનો.
ચોતરફ (અ) ચારે બા-
જુએ.

મડમડ (વી) દડદડ.
મોંચી (વી) ઘણીકિમતી
દોલત (ના) માથા પુંછ.
આચરણ (ના) ચાલ.
લીલો (વી) ટાઢો.
અજ્ઞાન (વી) મોખા; વ-
ગર ભણેલો.

ધધરી (વી) દેવનાઈ.
ઉગરી (કી) બચી.

પાઠ ૬૩ મો.
કેક (ના) નીશા.
નિંદા (ના) બદબોઈ.
ઉચ્ચરવું (કી) બોલવું.
ભાંતિ (ના) વેહેમ.
કીર્તીવંત (વી) આખ-
રૂદાર.

કરંત (કી) કરવું.
રોપ (ના) યુસ્સો.
શિર (ના) માથું.
જગ (ના) જગત.
કેશી (ના) નીશા કરનારો.
લાજ (ના) આખર.
વિશ્રામ (ના) ભરોમો.

સોંપે (કી) ધારે.
કાજ (ના) કામ.
ભંગી (ના) ભાંગીનારો
માણસ.

અપ્રીણી (ના) અપ્રીણ
ખાનારો માણસ.
કન્યા (ના) કુંવારી છોકરી
નવ (અ) નહી.

સોબત (ના) મુંગત.
રખે (અ) તહીતો, રખેને.
મનુષ્ય (ના) માણસ.
વ્યમની (વી) ટેવ રાખ-
નારો, વ્યમનખાર.

પસ્તાય (કી) દહાડીર
ધાય.

ટોપ (ના) ઠપકો.
હજવાય (કી) શરમાય.
નાત (ના) જાત, જાતનાં
માણસો.

ચેતો (કી) મમ મીલેચો
નર (ના) મરદ, બાયડો.
નાર (ના) બધરી.

જીવતર (ના) જીવંત.
ધિકકાર (ના) નિરસકાર
વળગથે (ના) આગથે.
રેલ (ના) આહારનાં અ-
દી આવેલાં ભરપૂર
પાણી.

ખેલ (ના) રમત.

કવિતાની સમજૂતી. (૧૩).

તે કેશી હોય છે તેની દુનીયામાં આપણ ગણાતી નથી; તેથી તેનો ભરોસો કરીને કોઈ તેને કામ સોંપવું નથી; જે માણસ ભાંગ પાઈએ છે અશીલુ આપ છે ને કેફ કરે છે, તેને કોઈ છોકરી પરણાવવું નથી. (૧) તેવા કેશીની મંગલ કરતાં બધા માણસો ખીચે છે કેરખેને એની મંગલ કરીશું તો લોકો આપણી બદમાશ કરશે; કોઈ ખીજે માણસ કાંઈ વસ્તુ ધરતી ચોરી જાય, તો તેનો વેલમ કેશીને માથે આવે કે એણે લીધો હશે. (૨) કોઈ આજ આપણદાર માણસ હોય, તો તરત તે કેશીનો ભરોસો કરવું નથી, માટે જે કોઈ માણસ કેફ કરવાની ટેવ પાડે છે તે પછી મનમાં ધણું અક-સોચ કરે છે, કેમકે કેફ કરવાની ટેવ પડેલી તે પછી જતી નથી. (૩) કેશી માણસ પોતાનો ગુસ્સો ખીજા ઉપર ફેલાડે. ને પોતાને જે ખરાબ ટેવ પડી હોય તેનો કપડો તેને મૂકે છે; જ્યાં એકલો ખેડો હોય ત્યાં શરમાય છે; ને પોતાની ન્યાતના કોઈ માણસો પોતાના જેવા થાય તેવા ઇલાજ જોયા કરે છે. (૪) તે માટે તમે મધવા માણસો મમજી લેઓ, ને એવા કેશી માણસ માથે તમે ચાલો ચાલો નહીં; જે બધી કેશીને પરણી હોય છે, તેના જીવવાને ધિક્કાર છે. (૫) કેશી વસ્તુ (ભાંગ, અશીલુ, માત્રમ તાડી, દાઢ) વગેરેની મંગલ તમે કરો નહીં, નહીં તો તમારે ગળે તે બંધાશે; આપકેફ, ને રેલ-ના ચઢેલા પાણી, એ ત્રણ માથે તમારે રમત કરવી નહીં, કેમકે (આપ કરડે કેફ ગળે આજે, ને પાણી ઘુડાડે). (૬).

પાઠ હજી એ.
આપરી(ના)એક જાત-
ની હરણી.

હાલુ (ના) જુકશાન.
અવીચાર (ના) વગર
વિચાર.

પડાચો (ના) એજો-
નિહાનવું (ફી) જોવું.

વખોડવું (ફી) વગોવવું.
ભરાવ (ના) શોભા;
દેખાવ.

બડાઈ (ના) મોટાઈ.
લજવી (ફી) એમ લ-
ગાડી; શરમાવી.

મુદલે (વી) ખીલકુલે.
શિકારી (વી) શીકાર ક-

રનારાં.
એસતાણુ(ના) એસા
એસ.

ધિક્કારતી(ફ) તિરસ્કા-
ર કરતી.

મંકટ(ના)દુઃખઆપદા
વખાણીખીચર-જેની
ડી દાંતે વળગે તારીફ

કરીએ તેથી માફું
ચાપઃ(જેનાં વખાણુ
કરીએ તે માથે ચ-
દી જાય).

કાયદાવાળી=ચુલુવાળી.
અવગણના (ના) તિર-
સ્કાર; ધિકાર.

પાઠ ૬૫ મો.

ઝાર (ના) મતલબ.
નાન્યતર (ના) નપુશક;
નર પણ નહીં ને
નારી પણ નહીં.

તીરાહીત (વી) ત્રીજો.
મર્જનામ (ના) નામને
ઠોકાચુવપરતોશબ્દ.
ઓળખાવ(કી)જાણાવ
અંદનધો (ના) મરડાના
જેવું ખીયામણું જા
નવર.

ધન (ના) નિશાન.
એકવચન(ના) જેમાંએ
કમીજ અંખ્યામાલ
મ પડે તે શબ્દ.

અલ્પવચન(ના) જેમાંએ
ક કરતાં વધારે અં-
ખ્યા જાણાવતેશબ્દ.
વારેધડીએ (અ) હર-
વખત.

અડચણ (ના) હરકત.

પાઠ ૬૬ મો.

પુરૂષ (ના) મરદ નરની
જાતી.

શખ્મ (ના) માણસ.
આપ (અ) તમે ને ઠોકા
જે વાપરવાનો માન
ભરેલો શબ્દ.

આત્રામી (ના) અખમ.
ચુરુજી (ના) ઉરતાદ.
હલકો (વી) ઉતરતો.
વહાલો (વી) હેતેમરી.
સંદેહ (ના) વેદેમ.

પાઠ ૬૭ મો.

તળી(ના)જોડાનુ તળી-
એનું જાડુ ચામડું
મીરજામ(વી) પીશોરી-
ના જેવો પણ ખેડ-
લી ચાંચનો.

ખાલુ(ના) જોડાનું ઉ-
પલું ચામડું.

પીશોરી(વી)કેલી ચાંચ
નો; પારસી માધં.
નરી (ના) ઊંચીજાતનુ
માફ ચામડું.

સપળ (ના) ખાલુ; ચાં
ચ ને ખડાવગરનો
જોડો.

કાલખુત (ના) જોડામાં
ઠોકવાનું મોચીનું

લાકડાનું એજાર.
મુપાટ (ના) ચાંચ તથા
ખડા વગરનો જોડો
આર (ના) મોય જેવું
કાણુકોચવાનું મો-
ચીનું હથીઆર.
મુગલાઈ (વી) વાળેલી
ચાંચનો ઊંચી એ-
ડીનો.

મોચી (ના) જોડા સી-
વનારો.

ચકતી (ના) ચામડાના
ગોળ કકડા.

દખણી (વી) મરખા
ખાલાનો દક્ષિણી
લોકોને પેહરવાનો.
ગામડીઆ (વી) એક
મરખા ખાલાના;
ગામડાના લોકોને
પેહરવાના.

પાઠ ૬૮ મો.

ઉચલાવવું (કી) ફેરવી
નાખવું.

પાળ (ના) ડોરણ.
સુખતળી (ના) મોઝર.
મગનીશીંગ (ના) વિ-
લાયતી શીંગ.

અવળું (વી) ઊંધું.
મયળુ (વી) ચડું.

કોર (ના) આજુ; પાળ.	ગરથ (ના) પૈસો.	વેણુ (ના) શુદ્ધ.
ગાળા (ના) દીળી આ- મડાની વાધરી.	ગાંઠ (અ) પાસે; સોડે.	પાધર (વી) સીધું.
મેલ (ના) ધુળ કચરો.	પીજીએ (ફી) પીજાએ	છપાય (ફી) જણાઈ
વગેરે.	કીમીએ (ત્રી) કરીએ	આવે.
અંબેરી (ફ) આપટી.	વડાઈ (ના) મોટાઈ.	પ્રભુજી (ના) ઈશ્વર.
રક્ષણુ (ના) અચાવ.	વસો (ફી) રાહો.	ચોટું (ના) બજાર.
ટોકર (ના) ટેમ.	કસો (વી) કાંઈ પાણ.	ચેત્યો (ફી) અચરપડી.
પાઠ ૯૨ મો.	વસ્યો (ફી) રહ્યો.	નીચ (વી) હલકો.
અમોક (ના) સુખ; ચેન.	અસુખ (ના) બેચેનપણું.	જપટાણી (ફી) અરડાઈ.
પીંડ (ના) ગોળો.	ઉલટું (વી) મામું; અ- મણું.	માયા (ના) પુંજી.
ખીચ (અ) વચમાં.	સુઝે (ફી) જણાય.	પદવી (ના) જગ્યા; દ- ગજો.
કુઠામ (ના) નઠારીજગો.	સુલટું (વી) સીધું.	નીલિજ (વી) બેશરમા.
કીચ (ના) કાદવ.	અચીત (અ) નકકી.	કોકટ (વી) નકામો.
કાપા (ના) શરીર.	પટું (ફી) કટું; બાણું.	કજિત (વી) બેહુરમત

કવિતાની સમજૂતી. (૧૪).

કદી કેશી વસ્તુ પીવી નહી, ને વિચારીને કામ કરવું; જેથી લોકોમાં આખરું થયે, ને હમેશાં સુખમાં રહે; કેટક કરવામાં કંઈ પાણુ લે હેજન રહી નથી, એ થી કરી મામું જીવને બેચેનપણું થાયછે, ને પાધર કામ હોય તે પાણુ જણાવું નથી; નમારા મનમાં હું બરાબર પાધરોજ શુદ્ધ કહું છું એવું નકકી જાણુજો; જે માણસ કેટક કરે છે તેની અક્કલ ઘણીજ ધટે છે; જ્યારે પા-પનો ગોળો પાપથી ભરાય છે. ત્યારે કેશી માણસ તેની નીશાથી પકડાઈ આવે છે; તે માટે વિચારીને જે માણસ કેટક કરવી મુકી દેશે, તેના પર પર-મેધર રાજી થશે. (૧).

કેશી માણસ કેટક કરીને, પછી તે બજારની માંહે ચાલ્યો, ત્યાં મારી કે નઠારી જગોએ તે પડી ગયો, તો પાણુ (કેટકની ધુનમાં) તે નઠારાને અચર પડી નહી; તેને અચર પડી નહી, તો પાણુ તેનું આખુ શરીર કાદવમાં અ-રડાઈ ગયું, અને તેથી લુગડાને છેડે જે પૈસા બાપલા હતા; તે તે મરખ

ખાઈ ખેંઠા. (કોઈ છોડી ગયું). તેથી દલપતરામ કવિ કેહેછે કે, તે નકટ
થઈને આખી પૃથ્વી ઉપર ફર્યો; ને કેક કરીને નકામો બે હુરમત થયો, (૨)

પાઠ ૧૦૦ મો.	ઉપરે એવું.	લુચાઈ (ના) દોંગાઈ.
સાવું (ફી) પકડવું.	દોષ (ના) કીનો.	હગાઈ (ના) હગ્યામી;
શરતાઈ (ના) દુરમનાઈ	ખાઈ (ના) ખેંદન, ખા	છેતરવાનું કામ.
મિત્રતાઈ (ના) દોશ્તી.	પડી.	ભલાઈ (ના) ચાલચાઈ.
મદાઈ (અ) રોજ,	ઝાણી (કૃ) પકડી.	ટળે (ફી) મટે, જાય.
મજનાઈ (ના) મલુકાઈ.	તજ (કૃ) છોડી, મૂકી.	દુખદાઈ (વી) દુઃખ
મેળવવું (ફી) મેળવવું.	મગાં (વી) એક મા તથા	ઉપરે એવો.
વામના (ના) ખુશખો.	એકજ આપનાં.	મીઠાઈ (ના) મીઠામ.
સુખદાઈ (વી) સુખ.	મંપીને (કૃ) હળીમળીને.	તન (ના) મરીર.

કવિતાની સમજૂતી. (૧૫).

અરે ખાપડીએ ને મરદો તમે બધાની સાથે મગાઈ પકડીને જેવાં એ-
કજ માખાપના પેટથી જન્મેલાં ભાઈ ખેંદન રોજ હળી મળીને રેહે, કે
જેની લડાઈ માણસમાં જણાઈ એમ લડ્યાં નહી, એવી માણસાઈ પકડી
દોંગાઈ ખંધાઈ છોડીને અંતે ખોલવામાં આપરૂની ખુશખો મેળવીને,
પર ભાવ કાઢાડી નાંખી તમે મનમાં રનેહ ભાવ રાખો; એથી તમને સુખ,
થાય એવું માન મળે ને દુઃખ ઉપરે એવી અદેખાઈ તમારી જતી રહે.
મોટે મોટે આરા આરા શબ્દ ખોલો કે તમારા શરીરમાં સુખ થાય (નરાંતે
જાંઘ આવે).

પાઠ ૧૦૧ મો.	હરખાતા (કૃ) ખુરીયતા.	દાડમડી (ના) દાડમનુ
ખટપટ (ના) કડાકુટ.	મૂલ (ના) ક્રામત.	ઝાડ.
ટાઠક (ના) ઠંડક.	ભાગ્યાં (ફી) આરાં લા-	ખેડુત (ના) જમીન ખે-
પેલ (ના) ગામનો ઉ.	ગ્યાં; સ્વાદ લાગ્યાં.	ડનારો.
પરી.	વડો (વી) મોટો.	ડાહણ (વી) શાણો.
કમખો (ના) તાલુકાનું	હજિઆ (ના) કળીઆ.	એમડ (ના) દવા.
મોથી મોટું ગામ.	રોપીશ (ફી) વાપીશ.	ખેડવાની (કૃ) એકઠા કે

રવાની.
 લોભીશો(વી) બાલચુ.
 નરશ (ના) મોખ.
 હરખ (ના) ખુશી.
 બરચી (ના) મોજી.
પાઠ ૧૦૨ જો.
 શોધ (ના) જોગ.
 ખાઈ(ના) ઊંડીખાડી.
 બ્રમકો (ના) કુદકો.
 મટાડી (ક્રી) ખોલાવી.
 જુગતી (ના) તદખીર.
 કરડા (ના) કોરણ.
 વાર (ના) દીલ.
 ઉગારવા(ક્રી)મચાવવા.
 જોખમ (ના) ધારતી.
 આપમતજખી(વી)સ્વા
 ર્થી.
 લેખે (ક્રી) ગજે, માને.
પાઠ ૧૦૩ જો.
 ઉજળો (વી) સુકેત.
 મગકતો(વી)નેજકરતો
 જગકતો.
 ગાજ્યો (ક્રી) રમ કર્યો.
 છાપ (ના) આકાર.
 લેખણ (ના) કલમ.
 ચાંપશો (ક્રી) દાખશો.
 માંબી (ના) કરીઆણું.
 પેચનાર; નેસ્તી.
 હોટે (ના) બજારે.

ગદલો (ના) કાણાવાળી
 નાની છસકોતરી.
 ક્રીકા(ના)નાનીછોકરી.
 ઉચકા (ક્રી) ઉપાડી.
 તકરાર (ના) રગઝક.
 ભાગ (ના) હીરસો.
પાઠ ૧૦૪ જો.
 સુંદવવું(ક્રી) છીનવીલે
 વું ખુચી લેવું.
 સંતોખવું (ક્રી) તરપત
 થવું.
 હરખાવું(ક્રી)મગનથવું.
 પૂછપાછ (ના) તપામ.
 ચોખી(વી) માફ દાન-
 તની.
 માધી (ના) સોખતી.
 હયો (ક્રી) નક્કી થયો.
 બીરજ (ના) મજુરી.
 વાટ (ના) રાહ.
 કાયર (વી) હેરાન.
 ઉઘાડી(ક્રી) ખુલ્લીકરી.
 ખરચાય(ક્રી)વપરાય.
 દીકરી(ના)છોકરી.
 રૂએ (ક્રી) રડે.
પાઠ ૧૦૫ જો.
 વેગજેથી(અ) આધેથી.
 રોઈને(ક્રી) રડતાં રડતાં.
 હીંડતાં(ક્રી) ચાલતાં.
 બાપુ (ના) ભાઈ.

થાક (ના) આરામ.
 ધણી (ના) માલીક.
પાઠ ૧૦૬ જો.
 અડપલો(વી)અટકચા-
 જો; અગવીતરો.
 કાંકડો(ના)રંગીલોઢેલ.
 ડારો (ના) ધમકા.
 બીર (ના) હીમ્મત; બી
 રજ.
 ડખી (ના) દાખડી.
 સુરા (ના) કકડા.
 હુંમી (ક્રી) બાઝી.
 ચરમા (ના) અજાર મો
 ટા દેખાય એવો ટા
 ચનો મંચો.
 ધૂંખ (અ) ધમ.
 ખાડાળાં (વી) ચપટાં.
 અતીસે (વી) ધણાં.
 અડપલાં(ના)અટકચા-
 ળાં, આડાં અવળાં
 કામ.
 છરી (ના) ચપ્પુ.
 માન (ના) મનજણ.
 ડાખલી (ના) દાખડી.
 આનંદ (ના) ખુશી.
 તતકાળ (અ) તુરત.
 જખર (વી)ભારે ધણું.
 શોર બકોર(ના) અવા-
 જ, મીદ.

ચોક(ના)છોટી બાંધેલ	હમ્બુ(ના)હાંસી, મળક	વરમાં (વી) કપરાં.
જમીન.	હાણુ (ના) ગુકમાન.	દાટ (ના) જુલમ.
આંધા (વી) આંધળો.	લાડકડો(ના)લાડવાથો,	ધડથો (કી) બનાવ્યો.

કવિતાની સમજૂતી. (૧૬).

એક અટક્યાળો છોકરો, જેનું નામ જિવિ હરું; તે જે ઠેકાણે જઈને
 જેને ત્યાં ધણું અટક્યાળાં (આડાં અવળાં કામ) કરતો હતો. (૧). કાગળ
 કે કલમ કે પછી ચપ્પુ, જે જે ચીજ તે જોતો, તે ગમે તેવી મારી હોય
 તે પણ તેને ઝડપથી પાત્રી પડતો હતો. (૨). તેને ના કછીએ પણ તે માને
 નહી, અને કોઈનું કહેવું કશું તે કાંને ધરે નહી તે પણ તેને એકજ
 દાહાડામાં, બધી મુમજણ આવી ગઈ. (૩). ધરડો માણસ ચરમાને દાખડી
 (તપખીરની) મેલીને માળ ઉપર ગયો, એટલે તે અટક્યાળો (જુલાએ)
 ધરત ધણા હરખમરે તે બંને વાનાં લઈ લીધાં. (૪) પછી તે ચરમાં જે
 ધણું ચપટાં હતાં તેને જીવાએ નાક ઉપર મેર્યાં, અને પગવતી ધમદેતાં
 કે દાખડી હતી તે જોવા માર લીધી. (૫) તે દાખડીનું ઢાંકણ મજબૂત
 દીધેલું હતું, તેથી તે ઉઘાડવાને તેણે ધણું જોર પ્રાપ્ત, એટલે જોરથી તે
 ઉઘડતાં ધણુ ઉછળ્યું, જે ધણો અવાજ થયો. (૬) તેમાંથી પછી તેના મો
 ઉપર બધે તપખીર તપખીર થઈ રહી, એટલે તે કાંકડો (મોહલાણી) પછી
 કાંકાં મારવા લાગ્યો, ને હિમ્મત રાખી શક્યો નહી. (૭). પછી ચરમાં તે
 જોતા ચોકમાં નાંખ્યાં, ને છીકો ખાવા લાગ્યો, ને થાકીને ગભરાયો એ-
 ટલે થુથુ કરી, પછી જિવિ ત્યાં રડવા લાગ્યો. (૮). તે આંખને ધણી ચો-
 નવા જાય છે, તે આંખે તે આંધળો થાય છે, એવામાં ડોઝાએ છોકરાને
 જોયો, અને ચરમાના કકડા થયલા દીઠા. (૯). પછી તે ડોઝાએ જીવાને
 કશું કે ભાઈ હાંસી હમારત થઈ ને વળી ગુકમાન થયું, માટે હે લાડક-
 વાવા જીવાનું એજ મનાનો જાણ્યો. (૧૦). ચરમાં તે કપરાં થઈ પડ્યાં
 (મોહિતા કાચ ભાગી ગયા). ને દાખડીએ જુલમ કર્યો (મોહિની તપખીર
 વેરાઈ ગઈ. પછી જીવાએ કોઈ દાહાડો પણ પીજીવાર પોતાની જોડગા-
 નીમાં એવો દાટ બનાવ્યો નહી. (એવું કામ પ્રાપ્ત નહી.) (૧૧).

પાઠ ૧૦૭ મો.
નાનો કાટો=કલાક કાટો.
મોટો કાટો=માનક કા-
ટો; લાંબો કાટો.
ચિત્ર(ના)છપ્પી;તમ્બીર.
કુંડાળુ (ના) ચકરકું.
અંતરે (ના) છેડે.
આંકડા (ના) નાંખરે;
અંકો.
મિત્રીટ (ના) રાપળ.

પાઠ ૧૦૮ મો.
મંદરાત(ના) વચલી રા-
ત, (રાતના ૧૨ વા-
ગતાનો વખત.)
એકીવારે=મામટા.
મુલાલ (ના) પ્રમ.
નકકી (અ) ખચીત.
ઘટ (અ) જલદી.

પાઠ ૧૦૯ મો.
રતુ (ના) મોઝમ.
વરણન(ના) ખ્યાન; વી
સ્તાર.
શીતળ(ના) ઠંડો.
પાનખર (ના) ઝાડનાં
પાંતરાં ખરી જાય
તે મોઝમ.
તંબોળ (ના) પાન.

શાલ (ના) ઉનનું કા-
મતી લુગડું.
મરોવર (ના) મોટું ત-
બાય.
વનસ્પતી(ના)લીલોતરી
ઝાડ પાંતરાં વગેરે.
વણતોલ=તોલ નહી
થાય તે; ઘણોજ.
મહાર (ના) રાગનું
નામ, (ચામાચામાં
ગાવાનો રાગ).
એતીકાર(ના)એતીવાળ
ચામડી (ના) પાવડી.
શિઆળો (ના) ટાઢની
મોઝમ.
કડોળ (ના) અડદ ચ-
ણા, વટાણા, વાલ
વગેરે ધાન્ય.
ડગલી (ના) એવડી અં
ગરખી.
ઘટે (ક્રિ) ઓછો થાય.
ઉનાળો (ના) તાપની
મોઝમ.
જળ (ના) પાણી.
પાન (ના) પાંતરાં.
કેસુડાં (ના) પીળો રંગ
કાહાડવાનાં ફુલ.

રૂડાં (વિ)મારાં
ઝુલવાન(વિ) કાયદા-
વાળા.
હોજર (ના) પાણીનો
આંધિલો કુંડ,
કુવારા (ના) પાણીનીએ
રો પોતાની મેળે કુટે
તેવો હોજર.
ખાગ(ના) મોઢી વાડી.
ચંદન (ના) સુખડોનો
ણી માથે ધસીને ક-
રેલો લોહો.
પંખા (ના) વીંઝણા.
કોયલ (ના)મધુરરાગનું
કાણુ પક્ષી.
ચોમાસુ(ના)વરસાદની
મોઝમ.
ખાસું (વિ) મઝાનું.
ડૂમાડૂમ(વિ)બુડાબુડ.
ઉચારે (ક્રિ) બોલે.
ચંપાચંપેલી રે ફુલનાં
જૂઠું ચુલાય નામ.
કુલાય (ક્રી)ખીલીઅંધિ
સુખમાટ (ના) સુખને
માર.
હીચોળા(ના) હીચકા.
ખાટ (ના) ખાટલો.

(કવીતાની સમજૂતી). (૧૭).

ટાઢની રતુ (કારતક, માગશર, પોહ)માં ઠંડો પવન આવે છે, ને પાનખર રતુ (ફાગણ, ચૈત્ર)માં ધર્જ પાંકે છે; શીઆળે ગોળ થાય છે, ને કપાસ કઠોર પણ પાંકે છે, ને લેકો શરીરે તેલ ચોપડે છે ને પાન આવે છે. (૧). વળી શીઆળામાં લેકો ડીલમાં ઉન બનાવના ઝાલા પેહેરે છે ને શાલ આઢે છે, ને ગરીબ લેકોના પગ ને ગાલ ફાટી જાય છે (તેઓ- ને ઝાલા શાલ મળતાં નથી); શીયાળામાં દાહાડો ટુંકો ને રાત મોટી હોય છે. ને શરીરમાં ખોરાકીથી જોર આવે છે. (૨). તાપની રતુમાં ભિં-યમાં પાણી ઘણું ઊંડાં જતાં રહે છે, ને નદી તળાવનાં પાણી સુકાઈ જાય છે; અંધી લીલોતરીનાં ઝાડને નવાં પાંદડાં આવે છે, ને કામમાં આવે એવા મારા પીળા રંગના કેસુડાનાં ફુલ થાય છે. (૩). ઉનાળામાં પાણીનાં ફુંડ, ફુંવારા, બાગ બગીચા મારા લાગે છે. અને સુખડતું ચંદન તથા વીંછણું પણ વાહલો લાગે છે (તેથી ઠંડક વળે છે); કોયલ પાંદી મારા મધુર શબ્દ બોલે છે. અને ગરમી એટલી પડે છે કે તેનું તોલ થતું નથી, (એટલે તે કહી શકાતી નથી). (૪). વરસાદની રતુ બહુ મજાની લાગે છે. તે વારે બધે ઠોકાણું પાણી ભરપૂર થઈ રહ્યું હોય છે લેકો મહાર રાગ ગાય છે (કે તેથી વરસાદ આવે), ચંપા, ચંખેલી ને જીંદ, તેમજ ગુલાબનાં ફુલ મારાં ખીલે છે; ચોમાસામાં વરસાદને મારું છતીઓ હોય છે, ને મુવાને ખેતવાને હીચકો ને ખાટલો તથા માલવાને પાવડીઓ રાખેલી હોય છે. (૫). —

પાઠ ૧૧૦ મો.	આગેસીપાડેસી(ના)પા	ખીનાં (કિ) ખીનાં.
લાવરી (ના) ચંદાલ	મેના ઘરનાં રહેનાર.	મમાચાર(ના) ખચર.
પક્ષી.	ટાંપીને (ફ) તાકીને.	પાઠ ૧૧૧ મો.
લણુવું (કિ) કાપણી ક-	માલ(ના) જીવ.	ધારણ (ના) દિસાસો.
રવી.	ભાઈભાંડું(ના) ભાઈત-	પંડે (વિ) જ્વતે; પોતે.
નચિંત (વિ) ખેડિકર.	થા ભાઈ ખેડેનનાં	આપ મુવા વિના સ્વ-
કોકર (વિ) નકામું.	એકકાં છેઆં.	જે નજવાય=પોતાનું
ચિંતા (ના) કિકર.	લણુણી (ના) કાપણી.	કામ પોતાથી જેવું આ-

૩ં થાય તેવું ખીખ
થી નહીં થાય.

મેઘ ઝમાન જળ નહીં
=ખીખુ ગમે એટલું
પાણી આવીને પડે.

પણ વરસાદના પાણી-
નીબરાબર નહીં થાય.

આપ ઝમાન ખળ નહીં
=આપણું કામ કરવા-

માં આપણું જોર જો-
ટલું કરેછે તેટલું ખી

બથી થવું નથી.

મેઘ (ના) વરસાદ.
ઝમાન (વિ) બરાબર.

ખળ (ના) જોર.
નજર (ના) નીધા.

પાઠ ૧૧૨ મો.
ગુરૂ(વિ) દીર્ઘસ્વરવાળો

થડકવું (ના) બારથી
ખેલવું.

લઘુ(વિ)-હસ્વસ્વરવાળો
અનુસ્વાર (ના) બિંદુ.

-હસ્વ (વિ) ટૂંકો.
ગણ (ના) ત્રણ અક્ષ-

રની ટોળી.
દીર્ઘ (વિ) લાંબો.

માત્રા (ના) ઉભી રેક.
બેદ(ના) પ્રકાર.
જોડાક્ષર (ના) જોડેલા

અક્ષરો.

પવ (ના)કાગળ.
ઠરાવેલા(કૃ)નકકીકરેલા.

વિગત (ના) તપસીલ.
પાઠ ૧૧૩ મો.

પ્રકાર(ના) જાત, ગીત.
માલામેળ (વિ) માત્રા

ઉપરથી થયલા.
અક્ષરમેળ(વિ) અક્ષર

ઉપરથી થયલા.
૫૬ (ના) ગમે તેટલી

માત્રાનુ એક ચરણ
લીટી.

ચોપાઈ(ના) જેમાં ચાર
૫૬ આવેલાં તે.

પિંગળ (ના) કવિતા
બનાવતાં સીખવાની

ચોપડી.
ચરણ (ના) ૫૬.

પાઠ ૧૧૪ મો.
વિસ્તાર(ના) એહેવાલ.

લક્ષણ (ના) ખ્યાલ.
લાંબાણ (ના) લાંબો

વિસ્તાર.
વિસામો(ના) આરામ

અક્ષરબતાં(કૃ)શરૂ કરતાં
વર્ણમેળ (વિ) વર્ણથી

થયલા.
વિશિષ્ટ (વિ) વધારે.

પાઠ ૧૧૫ મો.

વિસામ(ના) વિસામો.
અનુપ્રાસ (ના) મળતા

ઉચ્ચારના અક્ષરો.
કવિત (ના) મનહરછંદ.

શુદ્ધો (ના) ખેલ.
વિભંગી (વી) ત્રણ પ-

દથી તુટે ને ચોથે પદે
બંધ બેસે એવો.

પાઠ ૧૧૬ મો.
ઘાટ (ના) આકાર.

કૌવત(ના)જોર.
ઝરગી (કિ) પેદા કરી.

મુળથી (અ) પેદેલાંથી.
ગીડવાં (ના) દીડવાં.

ઉખેડે (કિ) મુળ માથે
એચી કાઢે.

પીલીને(કૃ) દાખીને.
આદમી(ના) માણસ.

રૂપ(ના)ઘાટ; આકાર.
બદલે(કિ) ફેરવે.

પાઠ ૧૧૭ મો.
મંપ(ના)એકમત;એકો.

મંત્રી(ના) પ્રધાન.
તપ (ના) રાજ.

અખ (ના) આંખ.
નિજ(વિ) પોતાના.

મહી(ના)પ્રથવી.
જાત (ના)બાધ.

આદિક(અ)એશિવાય.	મલેક(ના)મલેક કાફુર;	મંપજે(કિ) ઉપજે.
પ્રધાન(ના) વજીર.	ગીલચી વંશનો ત્રી-	એવો (કિ) રાખ્યો.
મંવત (ના) વિક્રમનો	જો આદ્યાહ.	વણુ(અ) વગર.
મન, (હાલ ૧૯૪૧)	જાણ(અ)જેવારે; તેવારે	કુંવર(ના) રાજનો છે
તેરતેવન(વિ) ૧૩૫૩	અમત્ર (ના)રાજ, હકુ-	કરે.
વિક્રમ (ના) રાજનું	મત.	હણ્યો (કિ) માર્યો.
નામ છે.	રૂચી (ના) ભાવ છાહ.	પતુમાતે(ના)માઆપે.
દિલ્લી(ના) હીદુસ્તાન	વિખ (ના) ઝેર.	શુભ(વિ) સાર.
માં જુમના નદી ઉપ	શાહ(ના) આદ્યાહ.	એવતે(કિ) રાખતા.
ર શેહેર છે.	શાહનદો(ના) આદ્યાહ-	રંક(ના)ગરીમમાણુમ.
અલાઉદ્દીન(ના)ગીલચી	હનો છેકરે.	પીડાય(કિ)દુઃખીથાય.
વંશનોખીજોઆદ્યાહ	એક મામ્ દીન પાંચ	ધન(ના)પૈસો; દ્રવ્ય.
તત્ત(ના) રાજ્યગાદી.	(વિ) પાંત્રીમ દિવસ.	ધારતુ(કિ)વિચારતું.

(કવિતાની સમજૂતી). (૧૮).

જ્યારે વિક્રમાગીત મંવત ૧૩૫૩નું વર્ષ હતું, ત્યારે દિલ્લીના રાજ્યની ગાદી ઉપર અલાઉદ્દીન આદ્યાહ ખેડો; એટલે તેના વજીર મલે કે કાફુરને રાજ્ય કરવાની મરજી થઈ, તેથી તેણે અલાઉદ્દીન આદ્યાહને ઝેર અવાડીને મારી નાંખ્યો ને તેના છોકરાની આંખો ફોડી નાંખી; પણ પછી તે મલેક કાફુર ફક્ત પાંત્રીમ દાહાડા રાજ્ય કરીને અરામ રીતે મુઆ, માટે અધિત વીચારીને જુવો કે મંપ સુકી ને કામ કરે તો કદી અમ થાય નહી. (૧).

દિલી શેહેર વગેરે ખીજદેશમાં આજ સુધીમાં જેજે રાજ્યો થયા, તેઓમાં જેમણે મંપ રાખ્યો નહી તેઓ અથવા વગર માતે(કમાતે) મુઆ; તેમાં કોઈ રાજને પોતાના છોકરાએ માર્યો અને કોઈને પોતાના ભાઈએ માર્યો; નેમ કોઈ રાજને પોતાના વજીરે માર્યો, અને કોઈને પોતાના માઆપે માર્યો; એ પ્રમાણે મારી રીતે મંપ રાખતા નથી તે રાજ અને રંક એટલે પૈસાદાર અને ગરીબ) બંને જાણુ દુઃખી થાય છે; પૈસા થકી સુખ થાય છે. એવું કોઈ વીચારતું નથી, પણ મંપ રાખેથીજ સુખ થાય છે. (૨).

પાઠ ૧૧૮ મો.
તેજનો(ના) જયકૂળ,
જયત્રી, તજ વગેરે
મસાલો.

ખુશબોદાર(વિ)મુગંધ-
દાર.

જવંતી(ના) જયકૂળ
ઉપરની છાલ.

ટાપુ(ના) બેટ.

ખાખાં(વિ) મઝાનાં.

જુમખાં(ના) લુમખાં.

શોભિતુ(વિ)શોભાયમા-
ન; માર.

મીંજ(ના) કૂળ; ગર.

જમકળ(ના) જમરખ

દેખાવકુ(વિ)શોભાવકુ

ચુંટી(કૃ)તોડી.

પાઠ ૧૧૯ મો.

ખાદીઆન(ના) એક

જતનો તેજનો.

બભકાદાર(વિ) શોભિ-

તો ખાલતો.

તજ(ના)જવીંગના ઝા-

ડની છાલ.

ગળપાલુ(ના) મીઠાસ.

નિપજે(ક્રિ) પકે.

કુંપળ(ના) કુલુગો.

સુરમ(ના)વાસ.

તમાલપલ(ના)તજનાં

પાતરાં.

જાંબુડો(વિ) જાંબુના
જેનો, (ખુરો આમ-
માની).

પાઠ ૧૨૦ મો.

લોંકડી(ના)કોલહા જેવું

જનવર.

છટકી જવું(કૃ) નાસી

જવું; હાથમાં નહી

આવવું.

શિકારી(ના) પારખી;

શિકાર કરનારો.

અણોદાર(વી) અણી-
વાળું.

ગોડે(અ)ચેડે.

છાંટ(ના) રંગની ભાત.

ખોલ(ના)ખખોલ, ખો.

ખો(ના) ખાઈ.

મંદ્યાકાળ(ના) મમી-

માંઝ, (દીવાખતી-

નો વખત).

કોળ(ના) મોટો ઝંદર.

કુકડા(ના) મરમા.

ખખરદાર(વી) હોંરી

આર.

પકકાઈ(ના) અંધાઈ;

ખખરદારી.

અંધુ(વી) લુચ્ચુ.

પાઠ ૧૨૧ મો.

કુંગર(ના) મોટો ઝ-
ચો ટેકરો.

કદાલુ(ના) દાળ.

સેકડો(વી)સો.

પકકી(વી) પાકી, હોં-
શિઆર.

કાળા માયાળું=મોલી

શકે એવુ અકલવાળુ

માનવી(ના) માણસ.

પાઠ ૧૨૨ મો.

મહામાગર(ના) મોટો

મુમુદ્ર, (પૂર્વી ઉપર

એવા પાંચછે).

કાંટો(ના) કીનારો.

હીંદી(ના)હીંદી મહામા

ગર, (હીંદુસ્તાનની

દક્ષિણનો).

આટલાંટીક(ના)એટી-

યા અંડની પશ્ચિમ

તરફનો મહામાગર.

પામિરીક(ના)સ્થીર પા-

ણીનો મહામાગર.

રોકવું(કી) પેરવું;કરી

વળવું.

માગર(ના) મુમુદ્ર.

મિર(ના) ખાળુ.

વીંટી(કૃ)લપેટી; પેટી.

પીવાળેગ=પીવા લાયક.

પથગાએલું(કૃ) કરી વ-

જેલું.
 પાઠ ૧૨૩ મો.
 અમન્કાર (ના) અચં-
 ખો; અજામ ખેલ.
 ખોખું (ના) મીવવગરનું
 ખોળીયું.
 વમળ (ના) પાણીના ભ-
 મરા.
 વંટોળીઓ (ના) પવન-
 નું જોરથી વાવું.
 કંઠાળ (ના) દરીઆ કાંઠે
 નો દેશ.
 શંખલા (ના) છીપોમાં
 થતા જીવડા.
 ભરતી (ના) જીવવાળ; પા-
 ણીનું આવકું.
 ઓઠ (ના) પાણીનું ઉ-
 તરવું.
 પરવાળું (ના) ત્રીણા
 લાલ પથરા જેવો
 ચીજદરીયામાંથાય છે
 વાદળી (ના) કાણા કાણા
 વાળી પાણી સુસે
 એવી પોચા ચીજ
 પાઠ ૧૨૪ મો.
 ડેરા (ના) તંબુ.
 તંબુ (ના) નાનો ડેરો.
 ખાર (ના) ખંદર.
 વેહેવારી (ના) આખર-

દાર શાખવાળો.
 દીવાનખાનું (ના) આ-
 ગતા માળનો ખેડક-
 નો ઓરડો.
 પેદાશ (ના) આવક;
 નીપજ.
 મીવેછે (જી) યુગ્મરો
 કરે છે.
 ખુટી (ના) ખીલી.
 હુંસીઆર (વી) અકકલ
 વાળા, કામેલ.
 પાઠ ૧૨૫ મો.
 કળા (ના) હું-નર, ચુકતી.
 પંત (ના) મંચો.
 પ્રત (ના) નકલ.
 મુદ્રાછાપ (ના) ખીયા-
 છાપ.
 શીખાછાપ (ના) પથરા-
 ઉપર અક્ષર પાડી
 છાપવું તે.
 પુસ્તકો (ના) ચોપડીઓ.
 સુમારે (અ) આમરે.
 છાયલ, છીદડી (ના)
 આપડીઓને પેહર-
 વાનાં સુતરાઉલુગડાં
 છીપા (ના) લુંગડાં થે-
 કનારા લેકો.
 શાઈ (ના) રૂશનાઈ.
 ખેડોળ (વી) ખરાબ

ખેઆકારના, કાઠ વ
 ગરના.
 સુધારો (ના) સારો ફેર
 ફાગ; આમીમટાડવી
 છાપખાનું (ના) પુસ્તક
 વગેરે છાપવાનું ઠે-
 કાણું.
 નકલ (ના) ઉતારોપ્રત.
 છીકમત (ના) તદખીર.
 પાઠ ૧૨૬ મો.
 કૃત્ય (ના) કામ.
 થ્રેષ્ટ (વી) મોટો.
 નીરમીવ (વી) જીવવ-
 ગરના.
 વર્ગ (ના) જાતી, પંકતી.
 વનસ્પતી (ના) બીણા-
 તરી.
 કરમાવ (જી) ચમળાવ.
 વેદના (ના) મીડા; દુઃખ.
 પથારી (ના) ચીજ; વસ્તુ.
 મુદ્દલ (વી) ખીલકૂલ.
 ખરેખાતના (વી) માચે
 માચા.
 પાઠ ૧૨૭ મો.
 ટટો (ના) ઝઘડો.
 પતાવનાર (ના) મમાન્કા
 ન કરનાર.
 ઝઘડો (ના) ટટો.
 પડીક્ષા (ના) તપાસ,

પાંચ (ના) પાંચ માણુ-
મજી ટોળી.

ઈનામ (ના) ચોપડીવ.
ગેરેનો મરપાવ.

હરાવ (ના) નીચવ.
નારાળી(વી) નાખુરી.

ઠાવકા (વી) ડાલી.
કપાદ (ના) રાવ.

યુનો (ના) વાંક.
મસ્તી (ના) તોફાન.

મોખી (કૃ) ખમી.
ખખરદારી(ના) હોશિ-

આરી.
બલમનગાઈ(ના) દાના

ઈ; માલગાઈ.
પાઠ ૧૨૮ મો.

ઉપરાણું(ના)તરકદારી.
વહાલાં (વી) હેતેમરી.

લાજતી (કૃ) શરમાતી.
મેનપણી(ના)મહિએર.

વારી (કિ) અટકાવી.
અંમતાણુ(વિ) અંખા;

વીલાં.
ધન (અ) શાખામ.

અમર(ના) ભાગણી.
ભુંડી (વિ) ખરાય.

ઝાઝી (વિ) ધણી.
પાઠ ૧૨૯ મો.

ભેજ (ના) ભીનાશ;

મરદી.

મંધિવા (ના) હાથ પગ
રહી જાય એવા વા.

મલેખમ (ના) મરકમ
મગજ ભારે થાયતે

વીનવું (કી) વારીવા-
રીને સમજાવવું.

ભાંયતળીઝી(ના) પેહલા
માળગીએની જમીન.

રસોડું (ના) રાંધણી.
ખખરઅંતર (ના) સ-

માઆર.
સેહેતું(કૃ)મદતું;માફક

આવતું.
અવસ્થા (ના) હાલત.

વાંકા (વી) નાખ્યા.
અહ પીડા (ના) અહના

જોગનું દુઃખ.
નહેછે (કી)હિરાનકરેછે

કોચડ (ના) કાદવ.
નસીય (ના) ભાગ્ય.

મટથો (કી) દુર થયો.
પાઠ ૧૩૦ મો.

નામીઓ(વી) જાણીતો
પ્રખ્યાત.

ગણુ (ના)રેતીજુંમેદાન.
સરેરામ(વી) મરામરી.

લેખાય (કી) ગણાય.
જૈનધર્મ=શ્રાવક લોકો-

ના ધર્મના.

રળીઆમણા (વી) સો-
ભાયમાન.

અખાત(ના)પણી વા-
ળી મોટી ખાડી.

તંગામ(ના)તાણુ ખાટ.
રેતાળ (વી) રેતીવાળી

જર (ના) જુવાર.
ડાંગર (ના) ભાત.

પંકાય (કી) મરમ કે-
હેવાય.

મરમ (વી) મારા.
પાઠ ૧૩૧ મો.

શાભાયમાન (વી) મ્હ-
ર, શાભાવતું.

ધામ (ના) મુકામ.
હલિકો (ના) જેમાં ધ-

ણાં મંસ્થાનો આ-
વેલાં તે.

છાવણી (ના) પડાવ.
ગીદલો (ના) જેમાં ધ

ણા એક તાલુકા
આવેલા તે.

મંસ્થાન (ના) રાજના
વસતિલા ખંડ.આ

મુલક.
રેસીડેટ (ના) મરકાર

તરફથી.છાવણી નાં
ખી રહેનારો.

ગાંધી (ના) તખ.
 મરકાર (ના) હકિમ.
 અંધ (ના) ટોળાં.
 માહકાર (ના) પૈસા વા
 જો આખરદાર અ
 હરથ.
 કુંડ (ના) છોથી બાંધી
 લીધેલો ગોળ ઝરો.
 અધીકારી (ના) અધિદા-
 ર; હાકમીનાજો.
 મુદત (ના) ઠેરવેલો વ-
 ખત.
 પેટું (ના) તામિ; હવાલો.
પાઠ ૧૩૨ મો.
 વાઝોટું (ના) પવનનું
 તોફાન.
 મુઝી (કી) માલમપડી
 વારો (ના) વખત.
 તાપણી (ના) બળવું.
 ગોઠા (ના) ઠરેલા રમ-
 નો ગાંગડો.
 જુગતી (ના) તદખીર.
 કારખાનું (ના) વખાર.
 મોડા (ના) એક જન-
 નો ખાર.
 નીર્મળ (ના) ચોખો.
 લોંટો (ના) લચકો.
 ઘેર (ના) ઘેરવો, ફેર.
પાઠ ૧૩૩ મો.

ખીલોચી (ના) હાંડીની
 જનનો કાચ.
 અપોઠી (ના) એકજન-
 તની રેતી.
 પારદર્શક (વી) જોમાંથી
 આરપાર જોવાયતે.
 કંદીલ (ના) કાચનું
 ખાલુ.
 હાંડી (ના) દીવો મળ-
 ગાવવાનો કાચનો
 ડબ્બો.
 ખાલા (ના) જનમ; પ-
 ચાલા.
 બરડ (વી) ભાંગીજનય
 એવો.
 કણી (ના) રજ; રજકણ.
 પ્રકાર (ના) જન.
 મેળવણી (ના) ભેગ.
 પોટાશ (ના) એક જન-
 તનો ખાર.
 ખાટલીઓ (ના) સી-
 સીઓ.
 આરપાર (અ) આગલા
 પડથી પાછલા પડમુઝી
 પૈસાદાર (વી) તાલિવંત.
પાઠ ૧૩૪ મો.
 ઉઝ (ના) માથુ બના-
 વવાનો ખાર.
 કાંકણ (ના) ઘોળા ટપકા

વાળી કાળી ચપટી
 ધારવાળી બંસડી.
 પ્રખ્યાત (વી) નામીઓ.
 ખેતરવા (ના) ખેતરપૂર
 જગ્યા.
 પોહોરા (ના) હોરા લોક
 આહ્વાલુવાડો (ના) આ-
 હ્વાલુ લોકનો જયો.
 પુષ્કળ (વી) ધણો.
 કાપડાં (ના) ચોળી કાં
 ચળી.
 ખાપો (ના) આરસી;
 આરસીના કાચના
 ઝીણાં ઝીણા કકડા
 મકાન (ના) ધર; મુકામ.
 મુલ (ના) કીમત.
પાઠ ૧૩૫ મો.
 પડછાચો (ના) ઓળો.
 અંતોષ (ના) આનંદ.
 તીરે (ના) કાંઠો.
 ભોગવવું (કી) વાપરવું.
 ઇંછે (કી) યાદ.
 અનીતી (ના) ગેરરીતી;
 ખીન વર્તિક.
 લોભે લક્ષણ જન્ય=લો
 ભથી આખર જન-
 તી રેડે.
 મુગગાં (વી) મમુગાં;
 ખીનકુલ.

ઉદાગ (ના) મેહેનત.
સ્થીતી (ના) હાલત.
તકાવયું (કી) ધારી રહે
વું; તાકી રહેવું.
ઠાલા (વી) ખાલી,
ખાળવો (કી) કુદાવવો.
લોભને થોભ નહીં=લો
ભનો કાંઈ છેડોનથી
પાઠ ૧૩૬ મો.
કાર (ના) પેહેવાર.
પ્રાદી (વી) માટી; મણી.
હળવો (વી) હલકો.
પોષાવું (કી) પંકાવું.

મમુળુ (વી) બધું.
હોભ (ના) દલગીરી.
મોહ (ના) મોહીણી.
ન્યુન (ના) ખોટ; બકાદ.
વપૂવાન (વી) શરીરવાળો
માનમરજનદ (ના) આ
બર.
ભાર (ના) વકકર.
પેહેવાર (ના) આપલે-
નો મંબધ.
નવ (આ) નહીં.
પુણ્ય (ના) ધર્મ દાનનું
આશીષ.

લક્ષણુ (ના) ગુણ.
શુળ (ના) પેટ ચુંથાય
એવો રોગ.
મે લોક=આ લોક ને
દેવ લોક.
દોષ (ના) અપરાધ.
મંતોષી (વી) આનંદી.
પૂરણુ (વી) પુર; બધું.
મહીપતી (ના) રાજા.
ધાન (ના) આનાજ.
અર્થ (ના) મતલબ.
ગાડો (વી) થેલો.
ગર્થ (ના) પેસો,

કવિતાની સમજૂતી. (૧૬).

લોભ કરવાથી ચાલતો પેહેવાર બંધ થઈ જાય છે, અને લોભથી
ઈજત આપરૂ એાછી થાય છે; લોભે મારી રીત રહેતી નથી. (૧) લો-
ભ કરવાથી ભાર વકકર રહેતો નથી, ને લોભથી આપલેનો મંબધ ચાલ-
તો નથી; લોભથી મધળા ગુણ એાછા થાય છે, ને લોભથી ભારેનો હલ-
કો થાય છે. (૨) લોભથી વીણા પંકાવી નથી ને લોભથી પુન્ય કરેલું બ-
ધું જવું રહે છે, લોભે કરીને મધળા ગુણ શુળ જેવા જાણવા; અને લો-
ભ એ મધળા પાપનું મુળ જાણવું (એટલે અતી લોભે મર્વ જવું રહે છે.
(૩) આ લોક ને દેવ લોક એટલે (અત્યુ લોક) ને (સ્વર્ગ લોક) એ બેમાં
બુડાડે એવો લોભ છે, પણ તેમાં મોહીણી મુકેલી છે એ માટી દલગીરી-
ની વાત છે; લોભ કરવા વીણે મળા અપરાધ કહેલા છે, પણ સુખી થવા-
નો માર્ગ તો આનંદ રહેવું તે છે. (૪) જે આનંદી છે તેને બહુ મા-
ન આવકાર હોય છે, ને આનંદી માણસ શરીરે મારો દેખાય છે; આ-
નંદી માણસને શી બાબતની ખોટ હોય છે? (કશી વાતની ખોટ હોતી ન-
થી). તેમ આનંદી માણસને પુરૂં પુન્ય હોય છે એટલે તે પુન્યાત્મા

ફેલાય છે. (૫) આનંદી માણસને રાજના જેવાં માન આલીંગન થાય છે, ને આનંદીને ખાવાને પૂરકળ ધન ધાન્ય હોયછે; આનંદીનો ઉપર કહયો તેજ અર્થછે, પછી ગાંડો થઈને નાણું શોધવા જાયનહી. (૬).

પાઠ ૧૩૭ મો.

દારકાં(ના) કાઠીયાવાડ-
ની પશ્ચીમે જત્રા-
નું મોટું ધામ છે.

શંખ { ચાર છાપનાં
ચક્ર { નામ છે; વીજનું
ગદા { નાં ચાર આયુ-
પદ્મ { હ છે.

સ્થાપના(ના) મંડાણ.
ઘાટ (ના) આવારો.
માયાદોઢ (વી) માણસ
દોડ; અડેકા આદમીયે
તપાવીને(ક) ગરમ ક-
રીને; ઉનું કરીને.

ડામ (ના) ધગધગતો
લોહનો ઉનો ચપડો
વેરાગી(ના) માંધુ; માવા.
મજલ (ના) દસ પંદર
ગાંઠોનો ટપ્પો.

જત્રાણુ (વી) જતરા
જતારા.

ખાંડાગો(ના) એક રજ
પુત ભક્ત થઈગયો.

પાઠ ૧૩૮ મો.

ચુલુકારી (વી) ફાવદા

કારક ફાવદા વાળી.
ખજુર(ના) ખજુરીનાં
ફળ.

માથવો (ના) શીરા જે-
વો લચકો.

પેરી (ના) પીરી.

મુસાફર (ના) જુદા-

જુદા દેશમાં ફરનાં-

રા; પ્રવાસી.

ઘટ્ટા (ના) ફેલાવો; પ-
થરાઈ જવું.

ટાઢક (ના) ઠંડક.

ઠળીઆ(ના) ઠળીઆ.

નકામો (વી) વગર ખ
પનો.

પાઠ ૧૩૯ મો.

જુતારો (ના) માવરણી.

નીરો (ના) ફેફ વગરની

મીઠી તાડી.

ખેવકૂક (વી) મુરખ.

તાડી (ના) ખજુરીમાં

થી ઝરપેલો રમ.

મેડો(ના)માળ.

પીઢીઆ (ના) ભારેડી

આ.

ગાઢવા(ના) લાંબા મોન
ના કાઢવના ઢોચકા.
છેદ (ના) કાણું; પેહ.
પેલાધ (ના) ગાંડાધ;
નાદાળી.

પાઠ ૧૪૦ મો.

રાજવાળી (ના) રાજ-

ગાલીનું શહેર.

રાજનગર (ના) રાજ

ધાની.

મસીદ(ના) હોરા, મુસલ

માન વગેરેને નીમા

જ ભણવાનું ડોકા-

ણું-મકાન.

પૂસ્તકશાળા(ના) પૂસ્ત

કો રાખવાનું ડોકાણું

પ્રખ્યાત (વી) પંકાવલું

વચ્ચેવચ્ચ (અ) મધ્ય

ભાગે.

ભદ્ર(ના)જેમાંભદ્રકાળી

માતા છે તે મકાન.

પ્રાચીન (વી) જુનું.

કેદી (ના) યુનેહગાર લો

કો; અપરાધીઆ.

પુરંગ (ના) કેદખાનું.

સુમાર (ના) અડમરો.
 સુતર (વી) શેહેલસુગમ.
 પાઠ ૧૪૧ મો.
 ધાટીલાં(વી) ધાટવાળાં
 વીશાળ (વી) લાંબુ પો
 હોળુ.
 તરેહતરેહવાર (વી) જ્યુ
 દી જ્યુદી જાતનો.
 દેશાવર (ના) પરદેશ.
 ક્રીનખાખ (ના) રેશમ-
 નું કમખના બુટાદા
 રહુગડું.
 મચર (ના) એકજાત-
 નું રેશમી કપડ.
 વખણાયે (ક્રી) પંકાય.
 તોપખાનું (ના) તોપો
 રાખવાનું ઠોકાણું.
 કારંજ (ના) પાણીના
 કુંવારો.
 હમારનો (ના) ઊંચી-

પાંધણીનાં ઘરો.
 ખંડેર(ના) જ્યુનાં મકા-
 નો પડી ગયેલાં તે-
 ની ખુલ્લી જમીન.
 મ્યુનીસીપાલ (વી) શે-
 હેર સુધારાનું.
 સુધરાઈ (ના) શુધારો.
 ચડક(ના) કાચો પાંધેલો
 રસ્તો.
 કાંપ (ના) છાવણી.
 ગોરા (વિ) ટોપીવાળા.
 પાઠ ૧૪૨ મો.
 મુખવાળા=મોઢાવાળા.
 સામગ્રી(ના) સામાન.
 કારમી(વિ) અજળ;
 ભારી.
 સ્વર્ગ(ના) કૈલાશ.
 રફલ (ના) નિશાળ.
 નકે (ના) જાહાનમ.
 દિસે (ક્રિ) જાણાય.

ભયંકર(વિ) બિયામણું.
 કાળાં (વિ) નહારાં.
 કૃત્ય (ના) કામ.
 જશ (ના) આખર.
 ઉજાળા (વિ) પંકાયલા
 મફેત.
 જન (ના) માણસ.
 સમાન(વિ) જેવું; બરા-
 બાર.
 રત્ન(ના) કીમતી જવા
 હિર.
 અમુલ(વિ) જેની કી-
 મત થઈ શકે નહી.
 મનરજ(વિ) મનને ખુ-
 શ થાય એવું.
 કારંજ (ના) કુંવારો.
 ચડતે પોહારે=દહારો
 ચડતાં, સુરજ ઉગે તે
 ઠરવાનું (કૃ) ખુશી થ-
 વાનું.

(કવીતાની સમજૂતી). (૨૦).

-૬ એટલે કહ્યાણ એ સૌથી ઝાર નામ એવો અર્થ થાયછે તે તો ખ
 બી દુનીયાના લોકો જાણેછે, પગુ કોણ જાણે કયા કારણેક જાશથી ભદ્ર ન-
 જરે ખીયામણું દેખાય છે. (૧). તો કેહે તેમાં કાળાં મોઢાવાળા (કેદી
 લોક) રહે છે, તેઓ નહારાં કામના કરનારા છે; તે કારણ કાળાશથી ભ.
 દ્ર નજરે ખીયામણું માલમ પડે છે. (૨). તેના કરતાં દુનીયામાં જેની
 આખર ધણી છે તે જો અને તેવા માણસોથી ભરેલી જશવાળી નું પુ-
 રતકલાળા જો. (૩). કાચા કાચના જેવા (એટલે ભણના વીદ્યાર્થી). કે

ને એ ભણેથી તેની ધણી ક્રીમ્મત આવે છે, અને પછી તેઓનું સારું મુલ આવે છે એટલે (સારા પગાર થઇ જાય છે) એવા ભણનારાને વારતે આ નીશાળ મોકલી છે તે જો. (૬). સ્વર્ગ નફ. અને આ દુનીયાના લોકના રસ્તા સમજા સહેલા છે, તે રસ્તે જવાના જુઓ આજ ત્રણ દરવાજા છે; એટલે (અમદાવાદમાં ત્રણ દરવાજા છે તેને સ્વર્ગ. નફ. ને આ લોકમાં જવાના એવા ત્રણ દરવાજાની ઉપમા આપી છે. (૫) સુખનો અર્થો સમાન જ્યાં મનને ખુશ લાગે એવો મળે છે, એવો પુ વીચારી જો કે આ કારજ કેવો બનેલો છે. (૬). દર સુકરવારે આ જગોએ એટલે (અમદાવાદમાં) શોભા સારી બને છે, અને દર રોજ સહવારે સુરજ ઉગતે માણેકચોકમાં સારો બજાર ભરાય છે. (૭). એ ચોકના બજારમાં એ ધડી બેસેથી જીવ ખુશ થાય છે, તે જોઈને દલપતરાંમ કવી મનમાં ધણા ખુશ થાય છે. (૮).

પાઠ ૧૪૩ મો.
બાહાદુર (વિ) હિમ્મત-
વાળો.

મડમ(ના) સ્ત્રીએ લો-
કની સ્ત્રી.

ઉતાર (ના) વાહાણમાં
ખેડનારા લોકો.

સ્ટ્રીએ (ના) યુરોપીયન
ગ્રહસ્થ; ટોપીવાળો.

વીલો (વી) સુનો; છુટો
ગેલ (ના) લાડ.

ડોહડું(ક્રી) વાંકું વજન.
પાંધર જ(અ) પુરતજ.

મંજો(ના) નાની હોડી
પાસે (ના) બાજુએ.

હલેમાં (ના) ચાટવા.
ભાન(ના) સુધ્ધિ.

પાઠ ૧૪૪ મો.

લંગર(ના) વાહાણ અ-
ટકાવવાને પાણીમાં
નાંખવાની લોહાની
ખીલાડી.

કળતર (ના) દુઆવો.

ખલાસી(ના) ખારવા.
અણસારો(ના) ધંધારત.

તક (ના) વખત; દાવ.
સંકટ (ના) દુઃખ.

કુખકી (ના) ખુડકી.
દાંતીઆં(ના) ધૂરકીઆં
લગભગ (અ) નજીક.

જડખુ (ના) ડાચું.
ઉર્ચો (ક્રી) બચ્ચો.

પાઠ ૧૪૫ મો.

તરતખુદ્દી(ના) દુઃખની
વખતે પુરત ધટતો
ઉપાય મુજબ એવી અ
કકલ.

કુકડી (ના) મરથી.

ખડો(ના) વાઝ રેહેલા
અપનું(ના) ગેલમાં આ
વતો ખેડો વિચાર.

મંદેહ (ના) પેહેમ.

હિમ્મત(ના) બાહાદુરી.
હારતાં (ક્રી) મુકી દેતાં.
તોડ (ના) નીકાલ.

પાઠ ૧૪૬ મો.

ખાતર (ના) ધાત્ર છા-
ણ વગેરે કોણી ગયે-
લો કચરો.

ધર (ના) તર, ઝીણા
કુમળા છોડ.

પોળા (ના) ચોડા.

હળ (ના) જમીન ખેડ-
વાનું લોહાનું અણી
દાર હથઆર.

વરાળચંલ (ના) આફનો
મંચો.

ધમત્રોકાર (વિ) ઝડપ-
થી, ઝપાટાપંથ.

પાક (ના) અનાજની
નીપજ.

ચામ (ના) હળ ફેરવીને
જમીન પોચી પાડે
છે તે.

વાવણી (ના) રોપણી.

હારદોર (વિ) હારખંધ-
કણ્યા (ના) કણમલા.

ઊંખી (ના) કણસણું;
કંડી.

કચારડો (ના) પાણી ભ-
રાયલો નાનો ખાડો.

પાઠ ૧૪૭ મો.

જડ (ના) મુળ.

ઉપલુકું (ત્રિ) ઝાટકકું;

ઝાપટકું.

માફક (વિ) ડીક અનુકુળ.
નીંદી (કૃ) સૂક કરી; કા-
હાડી નાંખી.

ખરીફ (ના) ચોમાસા
પાકનું ધાન્ય.

રવી (ના) રીઆળા પા-
કનું ધાન્ય.

તર (વ) તરપત.

વાલેતર (ના) રોપણી.

રોપા (ના) છોડવા.

ખળી (ના) દાણા કલા-
ડવાનું ડોકાણું.

પાર (ના) કણમલા, કં-
ઠી વગેરેમાંથી દાણા
કાહાડવાનું ડોકાણું.

પાતરાં (ના) છોતરાં.

લાગલાગટ (અ) વરસો
વરમ.

હેરફેર (વિ) વાગફેરતી.
અકેક વરમનેઆંતરે.

એકાદ (વી) એક.

પડતર (વ) ખાલી.

કસ (ના) રમ.

પાઠ ૧૪૮ મો.

અમીર (ના) મોટો મા-
ણસ.

પાલણુપોષણ (ના) યુજ્ઞ-
રાન.

નાહાર (ના) વર; કાઠી.

આનારાં જનવરો.

મરત (વ) જાપરા.

છે (ના) દગો, વિદ્યામ
ધાત.

ધત્તારી (વિ) ભરોસા-
દાર.

ધણીઆણી (ના) આય-
ડી; અધરી.

કડકડતી (વી) મખત.

ધણી (ના) શેઠ.

વચન (ના) કબુલાત.

ઈલાજ (ના) ઉપાય.

લાચારી (ના) નાચાર.

માર (ના) મતલબ.

મંકટ (ના) આફત.

પાલણ (ના) પોષણ.

પાઠ ૧૪૯ મો.

યુલામ (ના) વેચાણની-
વેલો ચાકર.

ચિંહ (ના) મોટું ચોપ-
ચું જનવર; જનવ-

રોનો રાજ.

ભયંકર (વિ) અિયામણો.

મોતીઆં (ના) હાંઝાજ.

ધરાદો (ના) ધારણા.

અસલ (અ) અગાઉ.

શુલમ (ના) ગજબ.

વગડો (ના) વન; રાન.

ઠાલેઠાલા(વિ)ધાણુંજ.
રખડીરખડી(કૃ)ભટકી
ભટકી.

ભચોભચ(અ)ઝપોઝપ
આય (ના) શકિત.
નીરાશ (વિ) દલગીર.
શોર (ના) અવાજ.

ગોકડું (વી) દયા ઉપજે
એવું; ગરીબડું.
અચખો (ના) નવાઈ.

ધીરજ(ના) હિમ્મત.

પાઠ ૧૫૦ મો.

ટાંડીઓ (ના) પગ.
સુઝેલો (કૃ) સુઝેલો.
આબરી(વિ) માંદો.

કરાર (ના) સુખ ચેન.
માયા (ના) હેત.

ભાઈઅંધ(ના) દોસ્તદાર
આચીંતી(અ) એકદમ
નિર્દય(વિ) દયા વગરનો

હવાલેકર્ચો(કિ) સોંપ્યો.
હકિમ(ના) મરકાર.

જુલમી (વિ) અખત
જુલમખોર.

કાયદા (ના) ધારા.

પાઠ ૧૫૧ મો.

હિંશા (ના) હત્યા.

મેદાન (ના) મોટી ખુ-
લ્લી જગો.

કમકમી (ના) ધુભરી.
તમાશો (ના) મેળો.
મેદની (ના) ઠંઠ.

ઉદાશી (વિ) દલગીરી.
ફાળ(ના) કુદકો.

બરાડા (ના) ખુમ મોટો
ધોટો.

ફાડ (ના) ચીર
કાચા હૈયાનું = નમળું

પોચું નરમ.

હોશ (ના) હાંઝા;ગાત.

તલપ (ના) ડાકુ.

હાડ (ના) ગેલ.

જાતિસ્વભાવ(ના) મુળ-
ખાંસીઅત.

કથા (ના) વારતા.

માંડીને(કૃ) વીસ્તારીને.

વગડાઈ (વી) જંગલના

વીસરવો (ક્રી) જુલવો.

બદલો (ના) પાડ.

પાઠ ૧૫૨ મો.

પાંસરા (વી) સીધા.

કડકા (ના) ટુકડાકડકા

ખામવી (ક્રી) થોચવી

અભીમાન(ના)અહંકાર

વહેચી (કૃ) ભાગપાડી

પેચ (ના) આંટો.

પોષાક (ના)પેહેરવાનાં

લુગડાં.

પાઠ ૧૫૩ મો.

લોભીઓ (ના) લાલચુ
માણસ.

ખંદર(ના) નદી કે દરી-

આ કાંઠે આંલેલું

શેહેર.

ટંગાવું (ક્રી) લટકાઈ

રહેલું.

તણપૈસા= તણ દોડી-

આં.

ભાવ (ના) ક્રીમ્મત.

પાછ (ના) એક પછ.

ર'ન (ના) જંગલ;વન.

રાત્રી (વી) જંગલી.

મફત (વી) પૈસા વગર.

ભરવે(ક્રી) ભરવે; અ-

ડકાડે.

જાળવીને(કૃ)માચવીને

લટકી(કૃ)ટંગાઈ.

પાઠ ૧૫૪ મો.

થોભ(ના) પાર; છોડો.

તણા(ના) તરમ.

ધરાવું(ક્રી) તરવતથવું.

આંજીજી (ના) કાલા-

વાલા; ખુશામત.

છોડીશ (ક્રી) મુકીશ.

પંડ્યાજી (ના) ભટજી.

મામટા (વી) એકદમ

એકે જથે.

પછડાઈને(કૃ)ઝીકાઈને. | લોભ(ના) લાલચ. | મદ(અ)રોજ; નીત્ય.
અતીસે(વી) ધણાં. | શોભા(ના) આપર. | ધન(ના) પૈસો; દ્રવ્ય.

કવિતાની સમજૂતી. (૨૧).

જ્યાં લોભનો છેડો નહીં એટલે અતીસે લોભ થાય છે ત્યાં મધળી શોભા આપર જતી રહે છે. જે માણસ હરેક વાતની તરપણાથી રોજ તરે રહે છે તે કોઈ દાહડો પૈસાથી ધરાતો નથી.

પાઠ ૧૫૫ મો.
કડાડો(ના)અપવામ.
માણા(ના) કમર.
ઠાવડું(વી) ડાહડું.
નીશાં(ના) ખાતરી.
ભક્ષ(ના) શીકાર; ખા-
વાળું.
મડક(અ)ધપ; પાધરી.
મધુરો(વી) મારો.
મડપ(અ) મડપથી.
સુર(ના) ગાવાનો સોર.
ખાલી(વી) અમથા.
ખોળવું(કૃ) શોધવું.
દૈવજોગે(અ) પરમેશ્વર-
ના કરવાથી.
રૂપ(ના) સરીરની કા-
નિત.
રૂપાળી(વી) શાભીતી.
ધાટ(ના) આકાર.
માદ(ના) અવાજ.
કુલી(કૃ) અડી; કુલાઈ.

ઉપાડી(કૃ) ઊંચકી.
પાઠ ૧૫૬ મો.
ટટું(ના) નાનો ધોડો.
મીઓ(ના) મુસલમાન.
બુદો(વી) ધરડો.
વાંસે(અ) પાછળ.
ભાગ્ય(ના) નસીબ.
ધટારત(વી) લાયક.
અરવાર(ના) ધોડે બે
સીને સ્વારી કરનાર.
કદાણુ(વી) વજ્જર.
હીંડો(કી) ચલાવે.
મેણાં(ના) હપકાના ખોલ.
ઝોળું(ના) ટોળું.
પાઠ ૧૫૭ મો.
ગજામ(ના) જુલમ.
રેહમ(ના) દયા.
ઠપકવું(કી) અટકવું.
જીવાળ(વી) જીવવા-
ળો; કમદાર.
ઝોળી(ના) ગાંસડી.

અમતી(વી) ઉચકી
શકે એવી.
આઝામી(ના) માણસ.
માહેતવાર = ધોડો વ-
ખત.
અવીચારી(વી) વગર
વીચારનો; અણુમ-
મજી.
વળી [ના] ઝાકડી.
પછાડી(ના) શરીર અ-
કાળવું તે.
કરાડો(ના) કીનારો; પા
ણીમાં ઊડો ખાડો.
લજવાઈને(કૃ) શરમા-
ઈને.
માર નરસું(વી) માર
નહાર.
રડું(વી) માર.
પાઠ ૧૫૮ મો.
બુડું(વી) બુર, માડું.
ભણ(વી) માર, મરક.

કાચખી (ના) પાણીના
સોષથી ગળે ખોલા-
ય નહી તે.

ભોટયો (ના) માટીનો
કુળો.

મજેના (વી) મારા.

સોખતી (ના) સાથી.

ટકોરા (ના) આંગળી-
ના ટચકારો.

અકાળી (કૃ) પછાડી.

ભરી આપ= ખેડેલા પૈ-
સા આપ.

ન્યાત (ના) જાત.

આર (ના) અદાવત.

પાઠ ૧૫૬ મો.

હલકો (વી) તુચ્છ.

પ્રજા (ના) રૈયત.

પરીવાર (ના) વંશ, વી

સ્તાર.

ધનહીણા (વી) પૈસા વ-
ગરના.

અભ્યાસ (ના) માવરો.

કુટુંબી (વી) કુટુંબના.

પીના (ના) આપ, તાત.

ધનવાન (વી) પૈસાદાર.

સમાન (વી) બરાબર.

અવયુલુ (ના) મારા ને
બદલે નહાઈ.

મુતાસ (ના) સારીગંધ;

સારી ખુશબો.

કાળ (ના) રીસ.

આળ (ના) અટકચાળું.
ખોટું કામ.

અમાની (વી) અલુમ-
મજી.

દયાળ (વી) રહેમવાળા-

કવિતાની સમજૂતી. (૨૨).

આ દુનિઆમાંના બધા લોકો તે પરમેશ્વરની પ્રજા છે, અને આપણે બધા એક કુટુંબના; અને તે એક બાપના છોકરાં છેઆં છઠ-એ (૧). તેમાં કોઈ શરીરે કાળા હોય છે ને કોઈ ગોરા હોય છે, તેમ કોઈ ગરીબ હોય છે ને કોઈ પૈસાદાર હોય છે; તે બધાને મરખા ગણવા, કોઈને પણ હલકો ગણતો નહીં. (૨) ભુંડાને બદલે ભલું કરવું (નહારાને બદલે માંસ કરવું). એ મારા માલુમની રીત છે, જેમકે મુખડને મળગા-વીને બાળીએ ત્યારે ઉલટી માંહેથી સારી ખુશબો નીકળે છે તેમ (૩) વળી નાનું બચ્ચું જરા બાલ ખેંચે (કાંઈ અટકચાળું, કરેતો રીઝ ચડ-તી નથી, તેમજ કોઈ અલુમમજી માલુમ કાંઈ નુકશાન કરે તો ઘીલમાં દયા રાખવી (ચુરસે થવું નહી. (૪)

પાઠ ૧૬૦ મો.

રતીપૂર (વી) જરાક.

આકર (વી) કપર.

આપમત (ના) પોતાનું

ડાહાપણ.

પાટણ (ના) મુજરાતની

ઉત્તરે શહેર છે.

મુખાડીયાં (ના) મુળીયાં.

જોર (ના) મારો, જરા

રાખવું.

મતલબ (ના) માર.

પીડાય (કી) દુઃખી થાય.

(૫૬)

પાઠ ૧૬૧ મો.	હે દારૂ ભરી મળ-	વેલા મળપ્રતપથરા.
ઉપયોગ(ના) અપ; વાપ	ગાવે છે તે.	ભડકો (ના) અવાળો.
રવું.	થર (ના) પડ.	મીઠા (ના) ભિગ.
માતખર (વી)ફળદરૂપ.	ભાગળ (ના) દરવાજા	વખાર (ના) માલભર-
નરાજ (ના) કોશ.	લેવું.	વાનુ ઠેકાણું.
સુરંગ (ના)નેહર;મિંચ-	ખડકો (ના) ખાંણ કે	ગાળે (જી) રમકરે.
માં ખાડો ખોદીમાં	સમુદ્રની નીચે આ	જીદી(વી)છુટી;નોખી.

—***—

ગુજરાત દેશનો સંક્ષીપ્ત ઇતિહાસ.

આવડા વંશ.

આપણા ગુજરાતમાં જુનામાં જુનું રાજ્ય વલભીપુરનું ગણાય છે એ વલભીપુર કાઠિઆવાડ વિભાગમાં ભાવનગરની ઉત્તરે થોડા ગાઉ ઉપર વળા કરીને ગામ છે તેની થડમાં હતું. એ રજપુત રાજ્યની મોટી રાજ ધાની હતી. એ રાજ્ય કયાંથી તે કયાંસુખી સાદ્યું તે નક્કી માલમ પડતું નથી, પણ કેટલાએક લેખ ઉપરથી એમાં પાંચમો રાજ શીલાદીત થયો ત્યારથી એ રાજ્યની કેટલીએક હકીકત જાણાઈ આવે છે એ શીલાદીત રાજા ૪૮ મ્મત ૩૨૯ માં લડાઈમાં મરાયો. એ રાજા ૧૬ ધર્મી ને શિવ-માર્ગી હતો ને પૈમાની વાતમાં ખુબ કંજુસ હતો અને તેજ મુખ્યત્વે એ વલભીપુરનો નાશ થયો હોય એમ લાગે છે. વલભીપુરના નાશ થવાનાં કારણ એ કહે છે. એક તો લોકો એમ કહે છે કે વલભીપુરની પાસે ઇંડાવાળાના કુંગર આગળ એક માધુ પોતાના ચેલા સાથે કિતરો હતો ને માધુ પછી વલભીપુરમાં ભાખ માગવા ગયો પણ કોઈએ તેને ભાખ આપી નહી તેથી તેણે ત્રાપ દધ કહ્યું કે એ શેહર ઊંધું વળજે ને ધુળ મળજે, તે કહેતાંજ વલભીપુર દટાઈ ગયું ને તેનો નાશ થયો. ખીજુ

કારણ એ કહેછે કે એ વલભીપુરમાં મારવાડના પાલી શેહેરથી કોઈ કાકુ પેવારી આવીને વસ્યો હતો. તેની છોકરી પાસે જડાવ સોનાની કાંચકી હતી તે એક દિવસે ઉપજા શિલાદીત રાજની છોકરીએ જોઈ તેથી તે કાંચકી જોર જીલમથી શિલાદીતે તેની પાશેથી લઈ લીધી, તેથી તે કાકુ પેવારી મલેચ્છ લોહિા પાસે ગયો અને તેમને એક લાખસોનૈયા આપવાની કમૂલાત કરીને શિલાદીત રાજ ઉપર ચઢાઈ કરાવી, જેમાં શીલાદીતમાર્યો ગયો અને વલભીપુરનો નાશ થયો. તેનો નાશ થયા પછી આવડાવંશના રજ-પૂત રાજાએ એ ગુજરાતમાં રાજ્યકરચું વલભીપુર પછી એ રાજ્યની ગાદીક ચઢના રણ આગળ જીજીવાડાની પાસે પંચામર નગરછે ત્યાં સ્થાપવામાં આવી ત્યાં આવડ વંશનો પેહેલો રાજા જયશીખરી ૪૦૨૦ ૧૬૬૬થી રાજ્ય કરવા લાગ્યો. એ રાજાની પાસે ઘણીજ દોલત હતી. અને તેની રાણી રૂપસુંદરી ઘણીજ કુટડી હતી. એ પેળા કનોજ દેશમાં કલ્યાણ નગર છે ત્યાં સેલંકા વંશનો જીવડ નામે મોટો બળવાન અને પરાક્રમી રાજા રાજ્ય કરતો હતો તેને જયશીખરીની મોટાઈ તથા બળની વાત કાને પડી, તથા ગુજરાત દેશની આબાદાનીની ઘણીક વાતો એક શંકર નામના કવિને મોડે તેજી આંબળી, તેથી તેજી જયશીખરીની આમાં લડવાનું નાકકી કાકુ, અને પછી તેની આથે મોટી લડાઈ કરી. તે લડાઈ આવડ દીવસ સુધી ચાલી. તેમાં આખરે જયશીખરી હાર્યો ને માર્યો ગયો, ને ગુજરાતનું રાજ્ય જીવડ રાજાને હાથ આવ્યું.

હવે જયશીખરી લડાઈમાં મરાયો ત્યારે તેની રાણી રૂપસુંદરી ગર્ભવંતા હતી તેને જયશીખરીએ મરતાં પેહેલાં તેના બાહ સુરપાળ આથે વનમાં મોકલી દીધી હતી. હવે સુરપાળ તેને ત્યાં મૃકીને પાછો ફરતાં પોતાના બનેલી જયશીખરીના મરણની વાત તેજી આંબળી એટલે તે સોરઠના ડુંગરમાં ભરાઈ રહ્યો. હવે ત્યાં પેલી રૂપસુંદરીએ વનમાં ફળ ફલ આઈને દાહાડાકાહાડ્યા. ત્યાં એક બીલડીએ તે આઈનું રક્ષણકરચું આદ

થોડક દાહાડે રૂપસુંદરીને છોકરો અવતર્યો. એ છોકરો વનમાં અવતર્યો માટે એનું નામ તેણે વનરાજ (વનનો રાજ) પાડ્યું વનરાજ છ માસનો થયો તેવારે એક સ્ત્રીલગુણસુરી નામનો ગોરજી ત્યાં આંચો તે જય-શીખરીની રાણી તથા વનરાજને પોતાને ઘેર તેડી ગયો. ને ત્યાં વનરાજને ઉછેરીને મોટો કર્યો.

એ વનરાજ આગળજતાં મોટો શુરો ને મમજીજો થયો, એટલે પછી તેણે પોતાના માંમા સુરપાળ અને પીજીએની મદદથી પોતાના આપ-નું ગયલું રાજ્ય પાછું મેળવ્યું ને ઈ.સ. ૭૪૬માં એટલે અંવત ૮૦૨ ની શાલમાં અણહિલવાડ નગર વસાવ્યું ને ત્યાં પોતાની રાજધાની કરી. અણહિલવાડને હાલ ત્રિધરપોર પાટણ કહેછે ને તે ગુજરાતમાં સરસ્વતી નદી ઉપરછે.

કોઈ અણહિલનામના ભરવાડે વનરાજને જવાઆવવાના રસ્તા બતાવેલા તે ઊપરથી વનરાજે પોતાની રાજધાનીનું નામ અણહિલવાડ પાડ્યું. શ્રી દેવી નામની કોઈ સ્ત્રીએ વનરાજની આકરી કરી હતી તેથી તે બાઈ પાસે ગાદીએ બેસતી વખત વનરાજે નિલક કરાવ્યું; અને આં પો નામે વેપારી આગળ તેનો કારભારી હતો તેને વનરાજે પોતાનો પ્રધાન બતાવ્યો. એ આંપાએ આંપાનેર શહેર વસાવ્યું. આંપાનેર શહેર રેવાકાંઠામાં હાલોલ કમળાની પાસે છે. વનરાજ ૬૦ વરસ રાજ્ય કરીને ઈ.સ. ૮૦૬ માં મરણ પામ્યો.

એમ જયશીખરી પછી તેનો છોકરો વનરાજ ગાદીએ બેઠો, તેમ વનરાજ પછી તેનો છોકરો યોગ્યરાજ ગાદીએ બેઠો, યોગ્યરાજ પછી તેનો છોકરો ખેમરાજ, ખેમરાજ પછી, તેનો છોકરો ભુવડ, ભુવડ પછી તેનો છોકરો વિજયસિંગ વિજયસિંગ પછી તેનો છોકરો રતનાદીત્ય અને રતનાદીત્ય પછી તેનો છોકરો સામતસિંગ ગાદીએ બેઠો.

વનરાજ મોટો જોરાવર ને બાહાદુર રાજ થઈ ગયો. યોગ્યરાજ બહુ ભણેલો હતો, ને તીર મારવાનું કામ સારૂ જાણતો હતો, ને તેણે ઉપજમાં

વધારે ક્રીએ હતો. એમરાજ જરા મીઠ્ઠાશી સ્વભાવનો હતો ને તેણે પ-
ણુ દેશની ફોલત વધારી હતી. રતનાદીત સાચેને સારા ગુણવાળો માણસ
હતો. સામતસિંગ સારો માણસ હતો નહીં. હમણાં બોલે કાંઈતો ફરીને
બોલે જુદુ. સામતસિંગ આવડા વંશમાં છેલ્લો રાજા થઈ ગયો. આવડા-
વંશ ઈં ૨૦ ૧૯૬૫થી ૨૦૧૨ સુધી એટલે ૨૪૬ વરસ ચાલ્યો. આવ-
ડા વંશમાં બધા મળીને આઠ રાજા થઈ ગયા. તેમનાં નામ તથા રાજ
કાર્યોના વરસની વંશાવળી નીચે મુજબ.

કયારે ગાદીએ   કયારે ગાદી કેટલાં વરસ
બેઠો.   ૨૨થી ઉઠયો.   રાજ્ય કાંઈ.

જયસીંખરી.	ઈંસં	૧૯૬૫.....૭૪૬.....૫૦
વનરાજ.	ઈંસં	૭૪૬.....૮૦૬.....૬૦
ચોગયરાજ.	ઈંસં	૮૦૬.....૮૪૨.....૩૬
એમરાજ.	ઈંસં	૮૪૨.....૮૬૬.....૨૪
ભુવડ	ઈંસં	૮૬૬.....૮૮૫.....૨૯
વિજયસીંગ.	ઈંસં	૮૮૫.....૯૨૦.....૨૫
રતનાદીત	ઈંસં	૯૨૦.....૯૩૫.....૧૫
સામતસીંગ	ઈંસં	૯૩૫.....૯૪૨..... ૭

(પરિક્ષાના સવાલો.)

ગુજરાતમાં જુનામાં જુનું રાજ્ય કયું ગણાય છે? વલભીપૂર નગર
કેણી તરફ છે? વલભીપૂર કયા રાજ્યની રાજધાની હતી? વલભીપૂરનું રા-
જ્ય કયાંથી તે કયાં સુધી ચાલ્યું? શીલાદીત રાજા કયા સ્થાનમાં મરણ પા-
મ્યો? શીલાદીત રાજા કયો ધર્મ માનતો હતો ને તે કેવો હતો? વલભીપૂર-
નો નાશ થવાનું કારણ શું? વલભીપૂરનો નાશ થવાનું ખીજુ કારણ લો
કો શું કહે છે? વલભીપૂરનો નાશ થયા પછી કયા રાજાએ ગુજરાતમાં
રાજ્ય કર્યું? વલભીપૂર પછી ગુજરાતની ગાદી કયા નગરમાં આવી? પંચા-
ચર નગર કેણી તરફ છે? પંચાચરમાં આવડા વંશનો પેલેલો રાજા કયે

થયો? જયશીખરી પાસે કેટલી દોલત હતી? જયશીખરીની આપડીનું ના-
 મ શું? રૂપસુંદરી જેખીતી કેવી હતી? જયશીખરી પંચાસર નગરની
 ગાદીએ બેઠો તે વારે કનોજ દેશના કલ્યાણ નગરમાં કયો રાજા રાજા ક-
 રતો હતો? ભુવડ રાજા કયો હતો? ભુવડ રાજા જયશીખરી સાથે લડાઈ
 કરવાને સાથે ઉઠેરાયો? ભુવડ રાજાને ને જયશીખરીને પછી લડાઈ
 થઈ કે નહીં? તે લડાઈ કેટલા દીવસ સુધી ચાલી? તે લડાઈમાં કોણ હાર્યું
 ને કોણ જીત્યું? પછી યુજરાતનું રાજ્ય કોને હાથ આવ્યું? જયશીખરી
 ભુવડ રાજા સાથે લડાઈમાં મરાયો ત્યારે તેની રાણી રૂપસુંદરી કેવી હા-
 લતમાં હતી? તે રૂપસુંદરીને જયશીખરીએ મરતાં પેહેલાં કયાં મોકલી
 દીધી હતી? મુરપાળે જયશીખરીના મરણની વાત સંભળી ત્યારે તે કયાં
 બરાઈ રહ્યો? રૂપસુંદરી વનમાં શું ખાતી હતી? રૂપસુંદરીની બરદાશ
 વનમાં કોણે લીધી હતી? રૂપસુંદરીને દાહાડા હતા તો તેને શું અવતર્યું? વ-
 નરાજ શાથી નામ પડ્યું? વનરાજ વનમાં છ મહીનાનો થયો ત્યારે તેને કોણ
 તેડી ગયું? રૂપસુંદરી પછી કયાં રહી? વનરાજ આગળ જતાં કોને રાજા થયો?
 વનરાજે પછી પોતાના આપનું ગયેલું રાજ્ય પાછું મેળવ્યું કે નહીં? વનરાજે
 પાછું રાજ્ય મેળવ્યું તો કોની મદદથી મેળવ્યું? વનરાજે કયું નગર વસા-
 વ્યું? વનરાજે અણહિલવાડ કયી શાલમાં વસાવ્યું? વનરાજે પોતાની રા-
 જધાની કયાં કરી? અણહિલવાડને હાલ શું કહે છે? શિદ્ધપોર પાટણ
 કેણી તરફ છે? વનરાજે પોતાની રાજધાનીનું નામ અણહિલવાડ
 કેમ પાડ્યું? વનરાજ ગાદીએ બેઠો ત્યારે તિલક કઈ બધરી પાસે કરાવ્યું?
 તે બધરી પાસે તિલક કરાવવાનું શું કારણ? વનરાજે ગાદીએ બેસતી
 વખત પ્રધાન કોને બનાવ્યો હતો? આંબા પ્રધાને કયું શહેર વસાવ્યું?
 આંબાનેર કેણી તરફ છે? વનરાજે કેટલાં વરસ રાજ્ય કીધું? વનરાજ
 કયા સાલમાં મરણ પામ્યો? જયશીખરી પછી કોણ ગાદીએ બેઠું? યો-
 ગ્યરાજ પછી કોણ ગાદીએ બેઠું? એમરાજ પછી કોણ ગાદીએ બેઠું?

ભુવડ પછી કોણુ ગાદીએ બેઠું? વિજયસિંગ પછી કોણુ ગાદીએ બેઠું? રતનાદીત પછી કોણુ ગાદીએ બેઠું? વનરાજ કેવો રાજ થઇ ગયો? યોગ-રાજ કેવો રાજ હતો ને તે શુ કામ બાણુનો હતો? ખેમરાજ કેવી રીત-નો માણુસ હતો? રતનાદીત કેવો માણુસ હતો? આમતસિંગ આરો માણુસ હતો કે નહીં? આવડા વજ્રપૂતોમાં છેલ્લો રાજ કોણુ થઇ ગયો? આવડા વંશ કેટલા વરસ સુધી આલ્યો? આવડા વંશમાં બધા મળીને કેટલા રાજ થઇ ગયા? આવડા વંશના આઠે રાજ કયારે ગાદીએ બેઠા, કયારે ગાદી ઉપરથી ઉઠ્યા, ને દર એકજાણે કેટલાં વરસ રાજ્યકીર્તિ તે આમડું કહીજાયો?

શાલંકી વંશ.

આવડા વંશના છેલ્લા રાજ આમતસિંગને પેટે કાંઈ છોકરું હતું નહીં એ-ટલે આવડા વંશના રાજ્યની ગાદી શાલંકી વંશમાં ગઈ. એવી રીતે કે આમતસિંગની બેહેન લીલાદેવી કરીને હતી તે કનોજના રાજ ભુવના દિત્યના છોકરા રાજ આથે પરણી હતી. તે લીલાદેવીને મુજરાજ નામે છોકરો થયો. એ મુજરાજ મુજ નક્ષત્રમાં જન્મ્યો તેથી તેનું નામ મુ-જરાજ પડ્યું. એ મુજરાજ પોતાના મામા આમતસિંગને મારી નાંખ્યો ને તેની ગાદીએ ઇસ ૬૪૨ માં બેઠો. મુજરાજ ગાદીએ બેઠો તેવારે ઉત્તરેથી અજમેરનો રાજ ચઢી આવ્યો અને દક્ષીણથી તૈલંગાણના રા-જ્યે પોતાના મરદાર આર્પિને સ્વારી કરવા મોકલ્યો, તેમાં મુજરાજે અ-જમેરના રાજનેતો કાંઈક ધન આપીને પાછો વાળ્યો, અને શરદાર આર્પિ-ને લડાઈમાં હરાવી નસાડી મુક્યો. ત્યાર પછી મુજરાજે સોરઠના રાજ ઉપર ચઢાઈ કરીને તેને હરાવી પોતાની આણુ મનાવી અને તેની મદદે આવેલા કચ્છના રાજ લાખાને માર્યો. મુજરાજે કેટલાંએક શિવાલય બં-ધાવ્યાં, અને સિદ્ધપોરમાં એક મોટું રૂદ્રમાળ દેહરૂં બંધાવ્યું, અને ઐદીય બ્રાહ્મણોને ગુજરાતમાં વસાવ્યા, એ મુજરાજ શાલંકી વંશમાં

પેઢિણી રાજ્ય લોભી તેમ પરાક્રમી હતો. તે ૫૫ વરસ રાજ્ય કરીને ઈ.સ. ૯૯૭ માં મરણ પામ્યો.

મુજરાજ પછી તેની ગાદીએ તેનો છોકરો ચામુડ બેઠો. ચામુડ ને ત્રણ છોકરા હતા (વલ્લભસેન, દુર્લભસેન, ને (નાગરાજ) તેમાં ચામુડે ૧૩ વરસ રાજ્ય કરીને પોતાના મોટા છોકરા વલ્લભસેનને ગાદી સોંપી ને પોતે કાશીએ જઈ રહ્યો, વલ્લભસેન થોડા મહિના રાજ્ય ભોગવી મૈયડના રોગથી મરણ પામ્યો. એ વલ્લભસેન પછી તેની ગાદી તેના ભાઈ દુર્લભસેનને મળી. દુર્લભસેનને સારી રીતે રાજ્ય ચલાવ્યું. દેશની આબાદાની કરી, અને તળાવ દેહેરાં બંધાવ્યાં તથા બીજાં ધર્મનાં કામો કાઢ્યાં.

દુર્લભસેન પછી ચામુડના ત્રીજા છોકરા નાગરાજનો છોકરો ભીમદેવ ગાદીએ બેઠો. એ ભીમદેવના વખતમાં ગિજનીના સુલતાન મહમુદ આદશાહે ઈ.સ. ૧૦૨૪માં ગુજરાત ઉપર સ્વારી કરી તેથી ભીમદેવ નાડો, ને મહમુદે કાઠીઆવાડની નૈરત્ય દિશાએ પ્રભાશ પાટણમાં શોમનાથનું દેહેરું છે તે લુટી લીધું, ને ત્યાંથી બહુ પૈસો મેળવી પોતાના દેશ તરફ ચાલતો થયો. એ ભીમદેવના વખતમાં વીમળશાહ નામે પૈસાદાર શ્રાવકે આખું ઉપર અને આરામુર ઉપર સારા આરમ પાંહણનાં જો ન ધર્મનાં દેહનાં બંધાવ્યાં. ભીમદેવ માહા બાણાવળી ને જોરાવર રાજ્ય હતો. તેને ત્રણ છોકરા હતા. (કરણ, ખેમરાજ ને મુજરાજ,) તેમાં ભીમદેવ ૫૦ વરસ રાજ્ય કરીને ઈ.સ. ૧૦૭૨માં પોતાના છોકરા કરણ ને રાજ્ય સોંપી પોતે નિર્થવાસી થયો. કરણ રાજ્ય ગાદીએ બેઠો પછી તેણે ધંધુકા, મેહિવાસ વગરેના ડોળી રાજ્યોને વશ કર્યા તેથી એના વખતમાં લડાઈઓ થઈ નથી. એ કરણ રાજ્યએ પાટણની દક્ષિણે મોદેરા ગામ છે ત્યાં કરણમાગર નામે મોટું તળાવ બંધાવ્યું, તથા કરણાવતી નામે સેહેર વસાવ્યું, એ કરણાવતી શહેર ક્યાં છે તે માલમ પડતું નથી.

કરણરાજ દક્ષિણ માંહેલા ચંદ્રાવતી નગરના રાજ્ય રાજકેશીની છે. કરી મીનજદેવી સાથે પરણ્યો હતો. તેને સીદ્ધરાજ નામે કુંવર થયો એ

સીદ્ધરાજ ૧૧ વરસનો થયો એટલે કરણુ રાજા મરણુ પામ્યો. સીધરાજની નાની ઉમ્મરમાં બાપ મરણુ પામ્યો તેથી થોડાં વરસ સિધરાજની મા બીનગદેવીએ રાજ્ય ચલાવ્યું. એમીનગદેવીએ અમદાવાદ જીલ્લાના ચીર-મગામ કસબામાં મુનસર ને ધોળકા કસબામાં મલાવ એવાં બે તળાવો બંધાવ્યાં. સિદ્ધરાજ નાનો હતો ને તેની મા બીનગદેવી રાજ્ય ચલાવતી હતી તે વખત માળવાના રાજા યશોવરમાને એ રાજ્ય પર ચઢાઈ કરી. પણ પાછળથી સિધરાજ તેની માથે બાર વરસ સુખી લડ્યો ને અંતે તે યશો-વરમાન રાજાને હરાવીને કેદ કાઢ્યા. વળી કોઈ કુંભારને ત્યાં ઉછરેલી છોકરી નામે રાણુકદેવી કરીને હતી, તેની માથે સિધરાજનો વિવાહ થયેલો હતો, તે કુંવરીને સોરઠનો રાજા રાખેંગાર જોર જીલમથી લઈ જઈને પરણ્યો, તેથી તે કન્યા પાછી લેવા માંડી. સિદ્ધરાજે તે સોરઠના રાજા રાખેંગાર માથે મોટી લડાઈ કરી, તેમાં રાખેંગાર હાર્યો ને સિદ્ધરાજ રાણુકદેવીને પાછી આણી; પણ પછી તે રાણી રાણુકદેવી પાછી સિધરાજ માથે પરણી નહીં ને વઢવાણ આગળ ગતી થઈને બળી મુઈ. સિદ્ધરાજે પાટણમાં ગ્રહસ્થલિંગ તળાવ બંધાવ્યું, અને સિદ્ધપુરમાં રૂદ્રમાળ બંધાવ્યું, ને બીજાં ધર્મનાં કામો કરીને લોકોને સુખી કર્યાં તેથી તેની ઘણી નામના થઈ. સિદ્ધરાજ એ હીંદુ રાજાઓમાં સૌથી મોટો વિદ્વાન અને પ્રતાપી રાજા થઈ ગયો. તેણે રચયતને સ્થાપ થાય એવી રીતે રાજ્ય ચલાવ્યું તેથી હાલ તેને સિદ્ધરાજ જયસીંહ કે સિદ્ધરાજેન્દ્રગ કેહે છે. એ રાજા ૪૯ વરસ રાજ્ય કરીને સન ૧૧૪૩ માં મરણુ પામ્યો.

સિદ્ધરાજને કાંઈ છોકરો હતો નહીં તેથી તેનું રાજ્ય તેના એર-માન કાકા ખેમરાજના વંશમાં ગયું. ખેમરાજને દેવપ્રસાદ કરીને છોકરો હતો, દેવપ્રસાદને ત્રિભાવનપાળ કરીને છોકરો હતો, અને ત્રિભાવન-પાળને મહીપાળ, કીરતીપાળ ને કુમારપાળ એવા ત્રણ છોકરા હતા. તેમાં સિદ્ધરાજ પછી તેની ગાદીએ તે ખેમરાજના છોકરાનો છોકરો, ને તેનો

છોકરો કુમારપાળ ખેડો. કુમારપાળને ગાદીએ ખેસાડવાની સિદ્ધરાજની તો મરજીહતી નહીં પણુ સિદ્ધરાજ મુવા પછી તેના પ્રધાનેએ કુમારપાળને ગાદીએ ખેસાડયો, એ કુમારપાળે ધણું શિવાલય તથા પારસનાથનાં દેહે-
રાં બંધાવ્યાં. એ રાજ ૩૧ વરસ રાજ્ય કરીને રગત પીતના રોગથી મરણું પામ્યે, અને કેટલાક કહે છે કે તેના ભત્રિજા અજ્ઞેપાળે એરદર્ધને તેને મારી નાંખ્યો. કુમારપાળ પછી તેનો બાઈ મહીપાળનો છોકરો અ-
જ્ઞેપાળ ગાદીએ ખેડો. એરાજ વૈરનવ ધર્મને માનતો તેથી જૈન ધર્મનાં ધણુંક દેહેરાં તેણે તોડાવી નાંખ્યાં. એને રાજ્ય કરતાં લણુ વરસ થયા એટલામાં એની દેવડીના કોઈ માણસે કઠાર મારી એનો જીવ લીધો.
એ અજ્ઞેપાળ પછી તેની ગાદીએ તેનો નાનો છોકરો મુજરાજ ખેડો. એ મુજરાજને બચપણમાં ગાદી મળી તેથી તેનું નામ બાળમુજરાજ પડ્યું. એની નાની ઉંમરને લીધે થોડી મુદત એની માએ રાજ્યનો વહિવટ ચલાવ્યો. એ બાળ મુજરાજના વખતમાં મહમદ શાહબુદીન ગોરી નામના મુસલમાન બાદશાહે ગુજરાત ઉપર ચઢાઈ કરી હતી, પણુ તેને બાળમુજરાજના કાકા ભોજા ભીમદેવે હરાવીને પાછો કાઢાડયો. એ વરસ મુંબી બાળમુજરાજનું રાજ્ય ફક્ત નામનું ચાલ્યું, પછી તેની ગા-
દીએ તેનો કાકા ભીમદેવ ખેડો. એ ભીમદેવ રાજ ચઢાઈ ને અવીચારી હતો તેથી તેને ભોજાભીમદેવ કહેછે. એ ભોજા ભીમદેવને ને દીલ્લીના ચોહાણુ જતના પૃથુરાજને મોટી લડાઈ થઈ હતી, કારણુ કે પૃથુરાજનો વીવાહ જે આણુના રાજની છોકરી સાથે થયો હતો તે કન્યા ભોજાભી-
મને બોધતી હતી; પણુ તેમાં ભોજાભીમ હાર્યો ને તેનું કાંઈ ચાલ્યું ન-
હી. ભોજા ભીમ ૧૩ વરસ રાજ્ય કરીને મરણુ પામ્યો. ત્યારપછી તેની ગા-
દીએ ત્રીભાવનપાળ ખેડો. એ ત્રીભાવનપાળ સોલંકી વંશનો છેલ્લો રાજ થઈ ગયો. તેણે ફક્ત એજ વરસ રાજ્ય કીધું એટલામાં વાધેલા વંશના વિશ્વજદેવ રાજ્યએ તેને ગાદી ઉપરથી ઉઠાડી મુકયો, ને પછી એ સોલંકી

ના રાજ્યપર વાઘેલા રાજાની મૃત્તા ખેડી. ત્રિભોવનપાળ રાજાના વખતમાં કાંઈ જાણવા જોગ ખીના ખની નથી. સોલંકી વંશ ઈ. સ. ૯૪૨ થી સ. ૧૨૪૪ સુધી એટલે ૩૦૨ વરસ ચાલ્યો. સોલંકી વંશમાં બધા મળીને ૧૨ રાજ થઈ ગયા તેમનાં નામ, તથા રાજ્યકર્તાના વરસની વંશાવળી નીચે મુજબ.

	ક્યારે ગાદીએ ખેડા.	ક્યારે ગાદીપર થા ઉઠ્યો.	કેટલાં વરસ રાજ્યકર્તા.
મુળરાજ.	ઈ. સ. ૯૪૨.....	૯૯૭.....	૫૫
ચામુડ.	ઈ. સ. ૧૦૯૯૭.....	૧૦૧૦.....	૧૩
વલ્લભસેન.	ઈ. સ. ૧૦૧૦.....	૧૦૧૦... થોડા મહીના	
દુલ્લભસેન	ઈ. સ. ૧૦૧૦.....	૧૦૨૨.....	૧૨
ભીમદેવ	ઈ. સ. ૧૦૨૨.....	૧૦૭૨.....	૫૦
કરણ.	ઈ. સ. ૧૦૭૨.....	૧૦૯૪.....	૨૨
સી.દુરાજ	ઈ. સ. ૧૦૯૪.....	૧૧૪૩.....	૪૯
કુમારપાળ.	ઈ. સ. ૧૧૪૩.....	૧૧૭૪.....	૩૧
અન્નેપાળ.	ઈ. સ. ૧૧૭૪.....	૧૧૭૭.....	૩
બાળમુળરાજ.	ઈ. સ. ૧૧૭૭.....	૧૧૭૯.....	૨
ભાજોભીમદેવ.	ઈ. સ. ૧૧૭૯.....	૧૨૪૨.....	૬૩
ત્રિભોવનપાળ.	ઈ. સ. ૧૨૪૨.....	૧૨૪૪.....	૨

પરિક્ષાના સવાલો.

ચાવડા વંશના છેલ્લા રાજા સામતસિંગને પેટે શું છોકરાં હતાં? સામતસિંગ સુવા પછી ચાવડા વંશની ગાદી કયા વંશમાં ગઈ? સામત-સિંગની ખેડેતનું નામ શું? લીલાદેવી કોની સાથે પરણી હતી? મુળરા-

જ કોનો છોકરો? મુજરાજ શાથી નામ પડ્યું? સામતસિંગ પછી તેની ગાદીએ કોણ બેઠું? મુજરાજ સામતસિંગનો શુ સગો થાય? મુજરાજને સામતસિંગે ખુરીથી ગાદી ઉપર બેસાડ્યો કે? મુજરાજ કયા વરસમાં સામતસિંગની ગાદીએ બેઠો? મુજરાજ ગાદીએ બેઠો ત્યારે કયા કયા રાજ્ય ચઢી આવ્યા? પછી તે રાજ્યોએ શું કીધું? ત્યાર પછી મુજરાજે કયાં ચઢાઈ કરી ને કોને માર્યો? મુજરાજે ધર્મનાં શું શું કામો કીધાં? કઈ ભવના ધાત્તુએ મુજરાજે ગુજરાતમાં વસાવ્યા? મુજરાજ કેવો રાજા હતો? મુજરાજે કેટલાં વરસ રાજ કીધું ને કયા જાલમાં મરણ પામ્યો? મુજરાજ પછી તેની ગાદીએ કોણ બેઠું? આમુડને કેટલા છોકરા હતા તેનાં નામ દેઓ? આમુડ પછી તેની ગાદીએ કોણ બેઠું? વલ્લભસેને કેટલાં વરસ રાજ કીધું? વલ્લભસેને શાથી મરણ પામ્યો? વલ્લભસેનેની ગાદી કોને મળી? દુર્લભસેને કેવી રીતે રાજ ચલાવ્યું ને શુ શું કામો કીધાં? દુર્લભસેને પછી કોણ ગાદીએ બેઠું? ભીમદેવના વખતમાં કયા બાદશાહે ગુજરાત ઉપર સ્વારી કરી હતી? કયા વરસમાં સ્વારી કરી હતી? તેમાં ભીમદેવનું શું થયું? સુલતાન મહમુદે પછી કયુ દેહરે લુટ્યું? તે દેહરામાંથી શું શું તેણે લુટી લીધું? સોમનાથનું દેહરે કેણી તરફ છે? ભીમદેવના વખતમાં આશુ ઉપર ને આરાસુર ઉપર કોણે દેહરાં બંધાવ્યાં? ભીમદેવ કેવો રાજા હતો? ભીમદેવને કેટલા છોકરા હતા તેનાં નામ દેઓ? ભીમદેવે કેટલાં વરસ રાજ કીધું, ને કયા જાલમાં રાજની ગાદી છોડી? ભીમદેવે રાજની ગાદી કોને સોંપી? કરણ રાજ્યએ ગાદીએ બેઠા પછી તેણે કયા લોકોને વશ કર્યા? કરણ રાજના વખતમાં લડાઈઓ કેવી થઈ? કરણ રાજ્યએ કયું તળાવ બંધાવ્યું ને કયું શહેર વસાવ્યું? કરણ માગર તળાવ કયાં છે? કરણાવતી શહેર કયાં છે? કરણ રાજ કોની માથે પરણ્યો હતો? કરણ રાજના છોકરાનું નામ શું? મિદ્ધરાજ કેટલાં

વરમનો થયો ત્યારે કરણ મરણ પામ્યો ? સિદ્ધરાજ નાની ઉમરનો હતો
 ને તેનો બાપ મરણ પામ્યો ત્યારે થોડાં વરસ રાજ કોણે ચલાવ્યું ? સિ-
 દ્ધરાજની માનું નામ શું ? મીનજદેવીએ ક્યાં ક્યાં તળાવો બંધાવ્યાં
 ? મીનજદેવી રાજ્ય ચલાવતી હતી તે વારે તેના રાજ્ય ઉપર કોણે ચઢા-
 ઈ કરી હતી ? પછી તે યશોવરમાન રાજનું શું થયું ? સિદ્ધરાજનો વી
 વાહ કોની સાથે થયો હતો ? રાણકદેવી કોની છોકરી હતી ? રાણકદેવી
 ને કોણ પરણી લઈ ગયું હતું ? રાણકદેવીને સાર કોને કોને લગાઈ થઈ
 હતી ? સોરઠના રાજ પામેથી રાણકદેવી સિદ્ધરાજને હાથ આપી કે નહી
 ? સિદ્ધરાજે ક્યાં તળાવ બંધાવ્યું, અને રૂદ્રમાળ ક્યાં બંધાવ્યું ? સિદ્ધ
 રાજની નામના શાથી થઈ ? સિદ્ધરાજ એ હીંદુ રાજ્યોમાં કેવો રાજ
 થઈ ગયો ? સીદ્ધરાજને સીદ્ધરાજ જયસીંહ અથવા સધરા જયસંગ કેમ
 કેહેછે ? સીદ્ધરાજે કેટલા વરસ રાજ્ય કીધું. ને કઈ સ્થાનમાં મરણ પા-
 મ્યો ? સીદ્ધરાજને કેટલા છોકરા હતા ? સીદ્ધરાજને કાંઈ છોકરું હતું
 નહી ત્યારે તેની ગાદી કોના વંશમાં ગઈ ? એમરાજને કેટલા છોકરા હ-
 તા ? દેવપ્રસાદને કેટલા છોકરા હતા ? ત્રિભોવનપાળને કેટલા છોકરા
 હતા ? સીદ્ધરાજ પછી તેની ગાદીએ કોણ બેઠું ? સીદ્ધરાજની મરણ
 કુમારપાળને ગાદીએ બેસાડવાની ખરી કે નહી ? કુમારપાળને સીદ્ધરા-
 જની ગાદીએ કોણે બેસાડ્યો ? કુમારપાળે શું શું ધર્મોનાં કામો કીધાં ?
 કુમારપાળે કેટલાં વરસ રાજ કીધું ? કુમારપાળ શા કારણથી મરણ પામ્યો
 ? કુમારપાળ પછી તેની ગાદીએ કોણ બેઠું ? અન્નેપાળ કયો ધર્મ પાળ-
 તો હતો ? અન્નેપાળને કોણે મારી નાંખ્યો ? અન્નેપાળ પછી કોણ ગાદી
 એ બેઠું ? બાળમુજરાજ શાથી નામ પડ્યું ? બાળમુજરાજ નાનો હતો
 તેથી થોડી મુદત કોણે રાજ ચલાવ્યું ? બાળમુજરાજના વખતમાં કયા
 મુસલમાન બાદશાહે મુજરાત ઉપર ચડાઈ કરી હતી ? પછી તે ચઢાઈ-

માં શું થયું ? બાળમુળરાજે કેટલાં વરસ રાજ કીધું ? બાળમુળરાજ પ-
છી તેની ગાદીએ કાણુ બેઠું ? ભીમદેવને ભાજો ભીમદેવ શાથી કહેછે ?
ભાજો ભીમદેવને કાની સાથે લડાઈ થઈ હતી ? શા કારણથી ભીમદેવને
પૂથરાજ સાથે લડાઈ કરવી પડી હતી ? પછી ભીમદેવનું તે લડાઈમ
શું થયું ? ભાજો ભીમ કેટલાં વરસ રાજ કરીને મરણ પામ્યો ? ભાજ
ભીમની ગાદીએ કાણુ બેઠું ? સોલંકી વંશમાં છેલ્લો રાજા કાણુ થઈ ગ-
યા ? ત્રિભાવનપાળે કેટલાં વરસ રાજ કીધું ? ત્રિભાવનપાળને ગાદી ઉપરથી
કાણુ ઉઠાડી મુક્યો ? સોલંકી વંશ પછી કયા વંશના રાજાઓ થયા ?
ત્રિભાવનપાળના પખતમાં શું શું જાણવા જોગ ખીના ખની ? સોલંકી
વંશ કેટલાં વરસ ચાલ્યો ? સોલંકી વંશમાં બધા મળીને કેટલા રાજાઓ
થઈ ગયા ? સોલંકી વંશના બારે રાજા ક્યારે ગાદીપર બેઠા, ક્યારે ગાદીપરથી
ઉઠ્યા, ને દર એક જણે કેટલાં વરસ રાજ કીધું તે સામઠું કહી જાઓ ?

(વાઘેલા વંશ)

કાઈ વાઘેલો રજપૂત લવણ પ્રસાદ વાઘેલા ગામમાં રહેતો હતો
તેથી વાઘેલા વંશ નામ પડ્યું. એ લવણ પ્રસાદ સોલંકી વંશના ભાજો
ભીમદેવ રાજાનો પ્રધાન બન્યો હતો. પાછળથી એકેકને આણબનાવ
થયો તેથી લવણ પ્રસાદે બંડ ઉઠાવી તેનો મુલક બધો કબજે કરી લીધો.
એ લવણ પ્રસાદને વીરધવળ નામે પરાક્રમી છેકરો હતો તેણે બાપના
રાજમાં વધારો કર્યો. એ વીરધવળને વસ્તુપાળ ને તેજપાળ એવા બે
પ્રધાન હતા તેઓ મોટા લડવઘયા હતા. વીરધવળ રાજ ૬૦૨૦-૧૨૪૦
માં મરણ પામ્યો. ત્યારપછી તેની ગાદીએ તેનો છોકરો વીશળદેવ બેઠો.
એ વીશળદેવ વાઘેલા વંશમાં પહેલો રાજા થયો. વિશળદેવે ૬૦૨-૧૨૪૪
માં આણહિલવાડ એટલે પાટણ ઉપર સ્વારી કરીને ત્યાંના છેલ્લા સોલં-
કી રાજા ત્રિભાવનપાળને હરાવી તેનું રાજ્ય જીતી લીધું, ને પોતે તેની

ગાદી ઉપર બેઠો. પછી તેણે ગુજરાત માંહેલા વીજનગર ને વીજનપાર એવાં, એ શહેરો વચ્ચેના ને ડામોઈનો કિલ્લો બાંધ્યો. એ વિશ્વજીવે રાજ્ય કબ્જાટકતા રાજ્યની કુંવરી સાથે પરણ્યો હતો. વિશ્વજીવે ૧૮ વરસ રાજ્ય કીધું, ત્યારપછી તેની ગાદીએ અનુક્રમે અરગુનદેવ, સારંગદેવ કરણધેલો, એવા ત્રણ રાજ્યો થયા. વાઘેલા વંશનો છેલ્લો રાજ્ય કરણ ધેલો ૬૦ સં ૧૨૭૯માં ગાદીએ બેઠો. એ કરણધેલા રાજ્યની પાસે માધવ અને કેશવ એ એ પ્રધાન હતા; તેમાં માધવની બધી ધણી રૂપવંતી હતી તેને કરણ રાજ્યએ જોર જીલમથી લઈ લીધી ને વળી કેશવ પ્રધાનને મારી નાંખ્યો. તેથી માધવ પ્રધાન દીલ્હીના અલાઉદ્દીન બાદશાહ પાસે ગયો, ને તેને કોટલીક ભેટ આપીને સમજાવીને ગુજરાત ઉપર તે અલાઉદ્દીન પાસે સ્થાપી કરાવી. પછી કરણ રાજ્યની ને અલાઉદ્દીનની મોટી લડાઈ થઈ તેમાં કરણ રાજ્ય હાર્યો ને દક્ષિણ તરફ નાસી ગયો, ને તેનું રાજ્ય એ અલાઉદ્દીન ખીલસીએ જીતી લીધું. વળી એ કરણ રાજ્યની રાણીએને પકડીને તેને દીલ્હી મોકલી દીધી ને તેમાંની એક કમળાદેવી કરીને હતી તેને અલાઉદ્દીને પોતાની સ્ત્રી કરી રાખી. એ કમળાદેવીને એક છોકરી હતી તે આ વખતે પોતાનો બાપ કરણ નોઠો તેની સાથે હતી. કરણ રાજ્ય તેને લઈને દક્ષિણમાં નાસીકની ઉતરે બાગ લાણમાં બસાયો હતો ત્યાં અલાઉદ્દીને ફોજ મોકલીને તે છોકરીને પણ પોતાની પાસે તેડાવી લીધી. એ રીતે વાઘેલા રાજ્યોની પડતી આવી ને છેલ્લો રાજ્ય કરણ જ્યારથી લડાઈમાં અલાઉદ્દીન ખીલસી સાથે હાર્યો ત્યાંથી ગુજરાતની ગાદી સુમલમાનના હાથમાં ગઈ. વાઘેલા વંશમાં બધા મળીને ચાર રાજ્યો થઈ ગયા તેમનાં નામ. તથા રાજ્ય કર્યાના વરસની વંશાવળી નીચે ગુજ્ય.

કયારે ગાદીએ કયારે ગાદી પર કેટલાં વરસ

બેઠો. થી ઉઠ્યો. રાજ્ય કીધું.

વિશ્વજીતેવ ઇ. સ. ૧૨૪૪ ..... ૧૨૬૨ ..... ૧૮

અરજુનદેવ ઇ. સ. ૧૨૬૨ ..... ૧૨૭૫ ..... ૧૩

આરંગદેવ ઇ. સ. ૧૨૭૫ ..... ૧૨૭૯ ..... ૪

કરણ ઘેલો ઇ. સ. ૧૨૭૯ ..... ૧૨૮૬ ..... ૫

(પરીક્ષાના સવાલો.)

વાઘેલા વંશ શાથી નામ પડ્યું ? લવણ પ્રસાદ કોનો પ્રધાન બન્યો હતો ? ભાગાભીમદેવનો મુલક શા કારણથી લવણ પ્રસાદે બધો લઈ લીધો ? લવણ પ્રસાદના છોકરાનું નામ શું ? વીરધવળને કયા બે પ્રધાનો હતા તેનાં નામ દેઓ ? વીરધવળ રાજ્ય કયા વરસમાં મરણ પામ્યો ? વીરધવળ પછી તેની ગાદીએ કોણ બેઠું ? વાઘેલા વંશમાં પેહેલો રાજ્ય કયો થયો ? વિશ્વજીતેવ કયાં સ્વામી કરી ને કયા વરસમાં ? વિશ્વજીતેવ કોનું રાજ્ય જીતી લીધું ? વિશ્વજીતેવ રાજ્યએ કયાં કયાં શેહેરો વસાવ્યાં ? વિશ્વજીતેવ રાજ્ય કોની છોકરી સાથે પરણ્યો હતો ? વિશ્વજીતેવ કેટલાં વરસ રાજ્ય કીધું ? વિશ્વજીતેવ પછી તેની ગાદીએ કયા કયા રાજ્યો થયા ? વાઘેલા વંશનો છેલ્લો રાજ્ય કયો ? કરણ ઘેલો કઈ સાલમાં ગાદીએ બેઠો ? કરણ રાજ્ય પાસે કયા કયા બે પ્રધાનો હતા ? કરણ રાજ્યનું રાજ્ય કોણે જીતી લીધું ? કરણ ઘેલાને કોની સાથે લગાઈ થઈ હતી ? કરણ ઘેલાને ને અલાઉદ્દીન ખીલજીને લગાઈ થવાનું કારણ શું ? રાજ્ય કરણ લગાઈમાં હાર્યો તો નાશીને કયાં જતો રહ્યો ? કરણ રાજ્યની રાણીએને પકડીને અલાઉદ્દીને કયાં મોકલી દીધી ? કરણની બી રાણીએમાં કઈ રાણીને

(૭૪)

અલાઉદીને પોતાની બધી જાતની ? કમળાદેવીને એક છોકરી હતી તે કરણ નામો તેની સાથે હતી કે અલાઉદીન પાસે હતી ? કમળાદેવીની છોકરીને કરણ પાસેથી અલાઉદીને શી રીતે તેડાવી લીધી ? વાઘેલા રાજ્યોની પડતી ક્યારથી આવી ? ગુજરાતની ગાદી ચૂસલમાનના હાથમાં ક્યારથી ગઈ ? વાઘેલા વંશમાં બધા મળીને કેટલા રાજ્યો યદ્ય ગયા ? વાઘેલા વંશના રાજ્યોનાં નામ અને તેઓના રાજ્ય કરવાના વરસની વંશાવળી બોલી જાઓ.

સમાપ્ત.

જાહેર સ્વચ્છ

નીચે મુજી કરનાર તમના પૂર્વક જાહેર કરેછે કે આ ચો-
પડી તથા સરકારી અંગરેજી સ્કૂલોમાં ચાલતી અંગરેજી તા.
ગુજરાતી ચોપડીઓના અર્થ તથા તરજુમાઓ તથા ઈકમતેરી-
ઓ અને મુંબાઈનાં છાપેલાં પુસ્તક, અંરકૃત હીંદુસ્તાની, ગુ-
જરાતી તથા નાટકો દેવનાં ધરમનાં તથા વૈષ્ણવ ધરમનાં તથા
વારનાઓ, કાયદાઓ તથા કીસ્માઓ તથા વૈદકનાં પુસ્તકો વી-
ગેરે ખીજી ઘણી બેનતનાં પુસ્તકો અમારી પાસેથી અરસ છાપ
નાં અમલી કામતે મળશે. માટે આમડી લેવી હોય તેમણે પો-
તપેડ કાગળ લખી ખુલાસો કરવો. નાટપેડ કાગળ લેવામાં આ-
વશે નહીં.

અમદાવાદ. { ઈ. પુસ્તકસેલર જગજીવન દલપતરામ જે.
ત્રણ દરવાજાના મેદાનમાં બાલેટનની
હવેલી નીચે પુસ્તકખાનું.
સી. ખારેખ. હરગોવિંદરાસ હરજી-
વનદાસ યથોદય પરેસનો માલિક.

